

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 30 października 2023 r.

Poz. 6154

UCHWAŁA NR XLIX/308/2023 RADY GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY

z dnia 29 września 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik Górny na lata 2024 - 2027

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, z późn. zm.¹⁾), art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.²⁾), po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy Łopiennik Górny uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik Górny na lata 2024 - 2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łopiennik Górny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

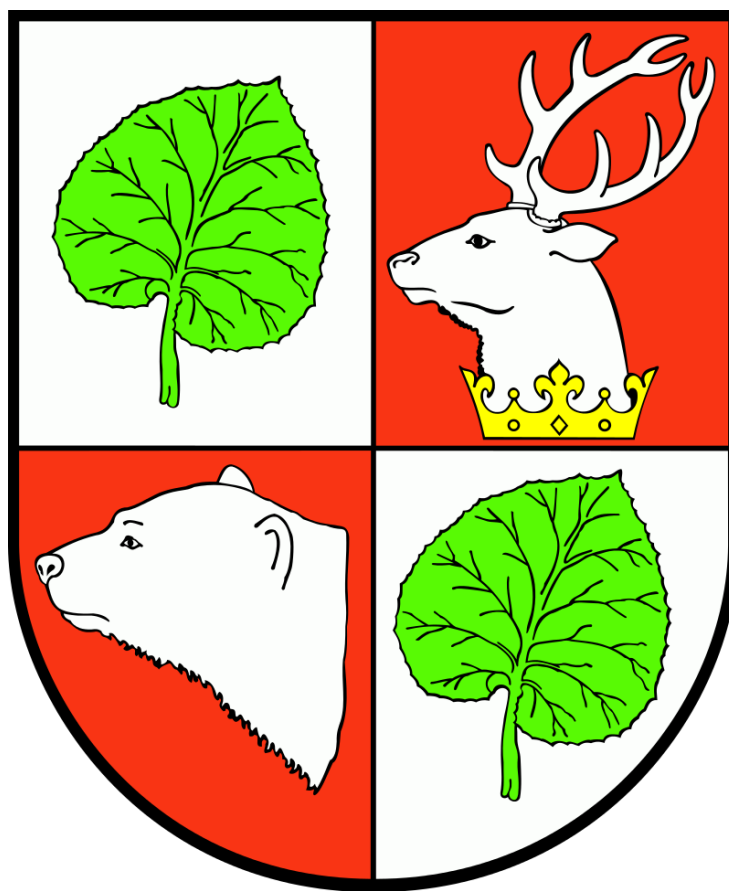
Wojciech Kister

¹⁾Dz. U. z 2023 r.poz.572, 1463, 1688

²⁾Dz. U. z 2023 r.poz. 951, 1688,1904.

Załącznik do uchwały Nr XLIX/308/2023
Rady Gminy Łopiennik Górny
z dnia 29 września 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Łopiennik Górny

Maj, 2023

Opracowanie:

ARCHFOTO TECHNOLOGY Bogusław Okupny

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	30
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	33
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	40
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	49
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	51
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	52
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	64
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Łopiennik Górny	64
5.2.2 Zarys historii obszaru gminy	67
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	82
5.2.4 Infrastruktura kultury	84
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	85
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	88
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	88
5.3.3. Zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków	88
5.3.4. Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania	90
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	90
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	92
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	95
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	108
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	113
7. Założenia programowe	116
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	116
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	117
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	123

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	124
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	126
Bibliografia	129

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łopiennik Górny na lata 2024-2027” jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami będącymi w granicach gminy. Dziedzictwo kulturowe (definicja za Janem Pruszyńskim: J. Pruszyński, Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna, t. 1, Kraków 2001, s. 50): stwierdzając, że jest to: *„zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”*.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Łopiennik Górny. Program opieki nad zabytkami gminy Łopiennik Górny jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i są nimi:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

3. *Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*
4. *Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.*
5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6

1. *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

I. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1893 ze zm.)

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 945, ze zm.), wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

II. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840)

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) - dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) **zabytek** — nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** — nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) **zabytek ruchomy** — rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** — zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** — instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** — działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- 7) **prace restauratorskie** — działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** — roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** — działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) **badania architektoniczne** — działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) **badania archeologiczne** — działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** — przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** — powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** — postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) **otoczenie** — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2020 poz. 194), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami. Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2020 poz. 1333 ze zm.).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Art. 4. *Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*

1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności:*

- a) *krajobrazami kulturowymi,*
- b) *układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) *działami architektury i budownictwa,*
- d) *działami budownictwa obronnego,*
- e) *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) *cmentarzami,*
- g) *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) *miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*

- a) *działami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) *numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) *wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*
- e) *materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),*
- f) *instrumentami muzycznymi,*
- g) *wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
- h) *przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*

- a) *pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
- b) *cmentarzyskami,*
- c) *kurhanami,*
- d) *reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

2. *Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie Obwieszczenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56). Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach pozwalających na ich prowadzenie. Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione ustaleniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiązą się dla właściciela określone obowiązki: będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 u.o.z.o.z.), a szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Art. 16

1. *Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.*

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Art. 17.

1. *Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:*
 - 1) *prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
 - 2) *zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
 - 3) *umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
 - 3a) *zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;*
 - 4) *składowania lub magazynowania odpadów.*

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18

1. *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

2. *W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*
 - 1) *uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
 - 2) *określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*
 - 3) *ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art. 19

1. *W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:*
 - 1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
 - 2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*
 - 3) *parków kulturowych.*
- 1a. *W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:*
 - 1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
 - 2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.*
- 1b. *W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:*
 - 1) *ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*
 - 2) *ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*
 - 3) *wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.*
2. *W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.*
3. *W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.*

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art.20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci. Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

- 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*
- 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*
- 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.*
- 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*
- 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*
- 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach. Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

konserwatorskich przy tym zabytku. Z tego powodu artykuł ten jest często cytowany jako przykład „nienazwanej form ochrony zabytków”.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecania konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia. Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia. Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Artykuł 32 u.o.z.o.z. kompleksowo reguluje kwestię zawiadamiania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem. Zgodnie z ust. 1 pkt 3 tego artykułu wójt przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zgodnie z ust. 2 tego artykułu, ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

z art. 189 *Kodeksu cywilnego* (Dz. U. 2020 r. poz. 1740), zwanego dalej kodeksem cywilnym, własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.). Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą za sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych. Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie prowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw. Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Tryb wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2017 r., poz. 1265).

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

- Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania;
- Od decyzji wydanej przez organ II instancji.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

- niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzenie, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku,
- niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku,
- niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego,
- niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku,
- utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków,
- podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytku wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia (np. poszukiwania za pomocą elektronicznych urządzeń, wydobywania zabytków archeologicznych z ziemi).

Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilają powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. Wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji. Ewidencja wiązała się dotąd

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali.

Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych. Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami

Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

1. utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.);
2. sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.);
3. utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.);
4. prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.);
5. przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.);
6. przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.);
7. sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 89 u.o.z.o.z. stanowi, że organami ochrony zabytków w Polsce są:

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecanie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej. Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa. W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy, oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący administracyjnych kar pieniężnych. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł. I tak art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków. Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków). Naruszenie wskazanego obowiązku stanowiło dotychczas wykroczenie, o którym mowa w art. 113 u.o.z.o.z. Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy. Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną. Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela. Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Potrzeba zapewnienia większej skuteczności przepisów z zakresu ochrony zabytków przesądziła o zmianie charakteru czynu określonego dotychczas w art. 111 u.o.z.o.z.. Zgodnie z obowiązującym od 1 stycznia 2018 roku brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wynika z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 Nr 30, poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. Nr 71, poz. 650),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. Nr 75, poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. Nr 102, poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. Nr 124, poz. 1302),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. Nr 124, poz. 1304 ze zm.),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. Nr 89, poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113, poz. 661 ze zm.) oraz Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. poz. 110),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1275),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2021 poz. 81).
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 1674).

III. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2023 r. poz. 40).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. 2023 poz. 344 ze zm.).

IV. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2022 r. poz. 503).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 10. ust. 1 pkt 4 ustawa określa, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 10 ust. 2 pkt 4 w studium określa się w szczególności obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- artykuł 11 stanowi, że studium musi zostać zaopiniowane przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

V. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane
(Dz. U. 2021 r. poz. 2351 ze zm.).

W myśl art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

VI. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska
(Dz. U. 2022 r. poz. 2556).

W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

VII. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
(Dz. U. 2022 r. poz. 916).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym.

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Art. 86 w ust. 1a) ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

VIII. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji

(Dz. U. 2021 r. poz. 485).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny program rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący wójta gminy.

Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

IX. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu

(Dz. U. poz. 774 ze zm.).

Jest to tak zwana „ustawa krajobrazowa”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku sztyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Wójt gminy może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości oszpecającej krajobraz, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

X. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

(Dz. U. 2023 r. poz. 344).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami ustawy o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

XI. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

(Dz. U. 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.) stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegającą na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

XII. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

(Dz. U. 2022 r. poz. 385).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnienia bezpieczeństwa gromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

XIII. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

(Dz. U. 2022 r. poz. 2393).

Ustawa w art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

XIV. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych

(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego;
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość;
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych;
- 4) jeńców wojennych i osób internowanych;
- 5) uchodźców z 1915 r.;
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.;
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów;
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

W artykule 2 u.g.c.w. ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie poruczono zrzeszeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

Na terenie Gminy Łopiennik Górny w miejscowościach:

- Łopiennik Górny,
- Łopiennik Podleśny,

znajdują się cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej, które podlegają regulacjom ustawy.

Na cmentarzu parafialnym w Łopienniku Nadrzecznym znajdują się mogiły żołnierzy polskich poległych we wrześniu 1939 r., członków Ruchu Oporu z okresu II wojny światowej, mogiły cywilnych ofiar II wojny światowej oraz w Żulinie znajduje się grób nieznanego sowieckiego żołnierza, które także podlegają regulacjom ustawy.

XV. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
(Dz. U. 2023 r. poz. 571).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XVI. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych
(Dz. U. 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce: podsumowanie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególny zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

- wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840); planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i ochrony krajobrazu;
- jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji);
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwa rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa);
- zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale; zgodnie z art. 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami);
- jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury;
- burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Jak wynika z powyższego, rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest współcześnie bardzo ważna, choć nie zawsze należycie zidentyfikowana. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Trzeba jednak pamiętać, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należyтым stanie. Obowiązek opieki obciążający właścicieli to: naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy ponadto uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- planów zagospodarowania przestrzennego województw; planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu;
- strategii rozwoju gmin;
- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin;
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wśród najistotniejszych ustaleń międzynarodowych, przyjętych w Polsce należy wymienić:

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu (Dz. U. z 1976 r., nr 32, poz. 190).

Międzynarodowa umowa zobowiązująca państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W Art. 1 Konwencja definiuje dziedzictwo kulturowe jako:

- zabytki: dzieła architektury, monumentalnej rzeźby lub malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy oraz stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego

W rozumieniu Konwencji (Art.2) za dziedzictwo naturalne uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania
- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania naturalnego piękna.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. 2012 poz. 210)

Konwencja, która weszła w życie 1 grudnia 1987 r., a Polska ma obowiązek się do niej stosować od 1 marca 2012 r., obejmuje ochroną nie tylko zabytki, czyli wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i wyposażeniem, ale także takie dobra trwałe jak zespoły budynków czy tereny.

W przypadku zespołów budynków konwencja mówi o jednolitych zespołach zabudowy miejskiej lub wiejskiej, wyróżniających się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwartych, aby tworzyły określoną jednostkę urbanistyczną.

Za dziedzictwo architektoniczne podlegające ochronie konwencja uznaje również tereny jako dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyły jednostkę urbanistyczną, mającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1992 r., La Valetta (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) – popularnie zwana konwencją maltańską

Najważniejszym rezultatem Konwencji Maltańskiej jest zapewnienie, że żadna inwestycja nie będzie niszczyła stanowisk archeologicznych bez przeprowadzenia wcześniejszych wykopalisk ratowniczych. Skutkiem wprowadzenia w życie tej zasady stało się:

- uwzględnianie obecności stanowisk archeologicznych w ocenach oddziaływania inwestycji na środowisko;
- zwiększenie liczby wykopalisk ratowniczych i radykalne zmniejszenie liczby wykopalisk podejmowanych w celach czysto badawczych (na stanowiskach archeologicznych niezagrożonych zniszczeniem);
- zwiększenie zapotrzebowania na instytucje i firmy archeologiczne, które mogą prowadzić wykopaliska ratownicze w trudnych warunkach (np. zimą); to z kolei doprowadziło w wielu krajach do powstania tzw. archeologii komercyjnej lub kontraktowej, czyli pojawienia się licznych prywatnych firm wykopaliskowych

Europejska konwencja krajobrazowa – sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 Nr 14 poz. 98)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Wielostronna umowa przyjęta w ramach Rady Europy 20 października 2000 r. we Florencji, przez Polskę została ratyfikowana w roku 2004.

Głównym celem Konwencji jest promowanie działań na rzecz krajobrazu, jego ochrona, zarządzanie i planowanie oraz organizowanie europejskiej współpracy w tym zakresie (art. 3).

Do Konwencji nawiązują polskie polityki krajowe dotyczące zagospodarowania przestrzennego i polityki ekologicznej

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Cele konwencji to:

- Ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego.
- Tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i oddziaływać na siebie w sposób przynoszący im wzajemne korzyści.
- Zachęcanie do dialogu kultur oraz szerszej wymiany kulturalnej na świecie w oparciu o szacunek i kulturę pokoju.
- Popieranie międzykulturowości, tj. wspólnych form wyrazu kulturowego na drodze dialogu i wzajemnego poszanowania, rozwijania interakcji między kulturami i budowania pomostów między narodami.
- Promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym.
- Potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem na całym świecie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, oraz wspieranie krajowych i międzynarodowych działań ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku.
- Uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych jako nośników tożsamości, wartości oraz znaczeń.
- Potwierdzenie suwerennego prawa państw do wprowadzania w życie polityk oraz środków chroniących i promujących różnorodność form wyrazu kulturowego.
- Umacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa, ukierunkowanych w szczególności na zwiększenie potencjału krajów rozwijających się w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (przyjęta 8 lutego 2011 r., Dz.U. Nr 179, 2011, poz. 1018)

Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne UNESCO w październiku 2003 roku. Jest wyrazem zainteresowania kwestą ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

rangi. Konwencję ratyfikowało 146 państw. Konwencja weszła w naszym kraju w życie 16 sierpnia 2011.

Główne cele Konwencji

- ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- zapewnianie poszanowania dla niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane przez różne grupy,
- zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w zakresie realizacji wszystkich wymienionych wyżej celów.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE, (Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej Dz. U. 2010 nr 76 poz. 489)

Celem dyrektywy 2007/2/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (dyrektywy INSPIRE) jest utworzenie europejskiej infrastruktury informacji przestrzennej oraz ułatwienie dostępu do danych przestrzennych. Dyrektywa określa podstawowe zasady funkcjonowania infrastruktury w zakresie: metadanych, zbiorów danych przestrzennych i usług z nimi związanych. Reguluje zasady udostępniania i wspólnego korzystania z zasobów infrastruktury. Ponadto ustala mechanizmy koordynujące, monitorujące i raportujące wdrażanie INSPIRE w Unii Europejskiej.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Książki, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Do chwili ukończenia niniejszego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łopiennik na lata 2024-2027 nie został przyjęty nowy Krajowy program na lata 2023-2026..

W dokumencie, który obowiązywał do końca grudnia 2022 r. określone zostały cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Cel główny będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe, którym przypisano kierunki działań.

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	
1.1	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
	Zadania:
1.1.1	Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełno sprawnościami.
1.1.2	Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
1.1.3	Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
1.1.4	Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.
1.2	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym
	Zadania:
1.2.1	Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
1.2.2	Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
1.2.3	Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
1.2.4	Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

W ramach realizacji zadania **1.1.1** planuje się, oprócz aktualizacji materiałów szkoleniowych opracowanych dla Programu na lata 2022–2025, przygotowanie dodatkowych materiałów informacyjnych dla samorządów, organizację szkoleń z zarządzania dziedzictwem dla przedstawicieli władz samorządowych. Ostatnim przewidzianym działaniem będą przeprowadzone w 2022 r. badania ewaluacyjne.

Zadanie zdefiniowane w pkt **1.1.2** realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorząd.nid.pl>, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób z niepełnosprawnościami.

Zadanie zdefiniowane w pkt **1.1.3** będzie realizowane w ramach czterech kierunków interwencji:

- przez stworzenie centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych;
- przez pilotaż szkoleń przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- przez wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji,
- przez konkurs „Twój dom – dialog z tradycją”.

W ramach realizacji zadania **1.1.4.** planuje się opracowanie założeń, a następnie coroczną organizację konkursu skierowanego do samorządów gminnych. Celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

W ramach realizacji zadania **1.2.4:** *Powołanie Centrum Architektury Drewnianej* planuje się zorganizowanie punktu kontaktowego wspierającego opiekunów architektury i budownictwa drewnianego we właściwej opiece nad tym wymagającym szczególnej troski zasobem zabytkowym.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami	
2.1	Kierunek działania: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
	Zadania:
2.1.1	Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
2.2	Kierunek działania: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego
	Zadania:
2.2.1	Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

W ramach realizacji zadania **2.1.1** planuje się stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Planuje się także opracowywanie materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach.

W ramach realizacji zadania **2.1.1** planuje się:

- szkolenia dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego;
- realizację projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych, a także weryfikację wiedzy o zabytkach znajdującej się w zasobach wojewódzkich konserwatorów zabytków ze stanem realnym w wybranych dwóch powiatach w każdym województwie w ciągu roku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.	
3.1	Kierunek działania: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
	Zadania:
3.1.1	Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
3.1.2	Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3.2	Kierunek działania: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.
	Zadania:
3.2.1	Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

W ramach zadania 3.1.2 planowane jest tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

W ramach zadania 3.2.1. program dotacyjny będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym nad zabytkami.

Na realizację działań Programu na lata 2019-2022 przewiduje się finansowanie z budżetu państwa w kwocie 25 mln 617 tys. zł, co wydaje się być kwotą niezwykle niską. Podmiotem wiodącym realizację programu jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

4.1.2. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu **Polska2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020. i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „Obszar E-państwo” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” i czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez
 - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty;
 - inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:
 - uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),
 - likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

- zły stan zabytków,
- niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów chodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobyów kultury
- deficyt kompetencji kulturowych,

ale wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego.

Jak główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury poprzez:
 - dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,
 - wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,
 - kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,
 - rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,
 - poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,
- systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,
- inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowywanie cyfrowe zbiory,
- podnoszenie kompetencji cyfrowych,
- nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:
 - realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej,
- Dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw)
- Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego)
- Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach.
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 roku).

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 29 marca 2021 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. W dokumencie odniesiono się do nowych wyzwań, przed którymi stanęły regiony Polski oraz całej Unii Europejskiej, jak procesy globalizacji, niekorzystne procesy demograficzne polegające na masowej i niekontrolowanej migracji, skutki pandemii COVID-19 oraz zagrożenia związane ze zmianami klimatu.

Kultura zwiększa także atrakcyjność regionu, zarówno dla mieszkańców, jak i inwestorów oraz przyciąga turystów, może więc być czynnikiem wzrostu gospodarczego. Obszar woj. lubelskiego charakteryzuje się zróżnicowanym i atrakcyjnym krajobrazem kulturowym, jest bogaty w liczne zabytki architektury oraz obiekty o dużej wartości artystyczno-historycznej. Bogactwo zasobów turystyczny województwa lubelskiego stanowią dobrze zachowane, atrakcyjne środowisko przyrodnicze oraz będąca wynikiem styku cywilizacji spuścizna kulturowa. W 2020 r. w rejestrze zabytków nieruchomych województwa lubelskiego figurowało około 4,4 tys. obiektów. Na terenie woj. lubelskiego funkcjonują turystyczne szlaki dziedzictwa kulturowego, wśród których z uwagi na położenie Gminy Łopiennik Górny należałoby wymienić m.in. szlak: Przenikania Kultur, Pamiątek Kultury Żydowskiej, Architektury Sakralnej, Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej.

Samorząd Województwa Lubelskiego przyjął następującą wizję rozwoju województwa do roku 2030: **Województwo lubelskie racjonalnie wykorzystując specyfikę społeczno-gospodarczą, zasoby środowiska, a także policentryczność sieci ośrodków miejskich rozwija się w sposób zrównoważony. Kreatywność i otwartość mieszkańców, aktywność naukowo-badawcza, tworzenie i stosowanie rozwiązań innowacyjnych oraz partnerstwo w zarządzaniu kształtują nowoczesny charakter regionu. Wzrasta jego znaczenie jako strategicznego producenta finalnych wyrobów bazujących na surowcach rolniczych, dostarczyciela usług prozdrowotnych i czasu wolnego. W efekcie region oferuje atrakcyjną przestrzeń do życia, pracy i inwestowania w zdrowym i bezpiecznym otoczeniu**

W Strategii wskazano cztery cele strategiczne i 18 celów operacyjnych. Z punktu widzenia wykorzystania i ochrony dziedzictwa kulturalnego najważniejszy jest cel operacyjny 3.4, który zdefiniowano jako *innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

usług wolnego czasu. Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe walory województwa lubelskiego wymagają nowego podejścia do ich wykorzystania tak, by mogły stanowić istotny czynnik rozwojowy. Służyć temu mają między innymi komplementarne, atrakcyjne produktów turystycznych. Podejmowane będą działania na rzecz tworzenia i rozwijania kompleksowych produktów turystycznych, które w łańcuch korzyści ekonomicznych włączać będą społeczności lokalne, a nie tylko właścicieli obiektów turystycznych. Coraz większego znaczenia będzie nabierało wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań, nie tylko jako narzędzie dotarcia z informacją do klienta, ale jako istotny element kształtujący i promujący sam produkt, wpływający na jego kształt, wyjątkowość i atrakcyjność. Rozwijaniu funkcji turystycznej towarzyszyć będzie ochrona wartości będących podstawą budowania oferty turystycznej.

Wśród kierunków działań do realizacji tego celu w Strategii wymieniono:

- Kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
- Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie, w tym kształtowanie spójnego układu szlaków rowerowych o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym;
- Rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe);
- Organizacja punktów usług i obsługi dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa);
- Upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych;
- Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);
- Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
- Integracja współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce w oparciu o działający w Polsce system: Polska Organizacja Turystyczna – Regionalne Organizacje Turystyczne – Lokalne Organizacje Turystyczne;
- Rozwój usług i infrastruktury sportowej, rekreacyjnej;
- Upowszechnianie i rozwój sportu wśród różnych grup społecznych i środowiskowych;
- Wspieranie przedsięwzięć sportowych w regionie oraz promowanie upowszechniania kultury fizycznej;
- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

Efektem innowacyjnego podejścia do wykorzystania zasobów lokalnych będzie tworzenie produktów niestandardowych, kojarzonych wyłącznie z województwem lubelskim, co wzmocni pozytywny

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

wizerunek i pozycję regionu jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, przyjaznego gościnnością mieszkańców. Kreowanie nowych atrakcji w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury będzie sprzyjało zacieśnianiu więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców. W znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. wraz z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego stanowią ramy dla realizacji polityk rozwojowych.

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego wyszczególniono szereg obszarów strategicznych interwencji (OSI), których delimitację przyjęto za Planem zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Gmina Łopiennik Górny zaliczona została do dwu Obszarów Strategicznej Interwencji:

- OSI Miejskich Obszarów Funkcjonalnych MOF ośrodków lokalnych Krasnegostawu, jako ośrodek rdzeniowy
- Obszar funkcjonalny rozwoju gospodarki żywnościowej obejmujący tereny Wyżyny Lubelskiej i Wyżyny Wołyńskiej, charakteryzujące się dużą koncentracją gleb o najwyższej przydatności do produkcji żywności oraz szczególnie przydatnych do rozwoju rolnictwa towarowego.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL)

Obowiązujący obecnie Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego został przyjęty Uchwałą nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r., i zastąpił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego uchwalony 29 lipca 2002 r. przez Sejmik Województwa Lubelskiego.

W aktualnie obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego znajdziemy diagnozę zagrożeń dla stanu struktury zabytkowej na terenie ziem województwa:

- postępująca urbanizacja;
- brak kompleksowych działań rewitalizacyjnych (które powinny być uwzględniane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- brak powiązań obiektów nowoprojektowanych z obiektami zabytkowymi;

Z kolei główne potencjały rozwojowe regionu autorzy dokumentu widzą w:

- położeniu na międzynarodowych korytarzach komunikacyjnych;
- potencjale żywicielskim;
- potencjale turystycznym.

W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego w Planie (PZPWL) wskazano pasma kulturowe, traktowane jako wielkoprzestrzenne struktury, które wyznaczono na obszarach koncentracji potencjału kulturowego, pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Lubelszczyzna jest regionem o znacznym i uznanym potencjale turystycznym. Jego wykorzystanie wymaga budowy kompleksowego programu i oferty turystycznej, poprawy infrastruktury usługowej oraz akcji promujących produkty turystyczne skierowanych do odbiorców krajowych i zagranicznych. Na podstawie oceny stanu zagospodarowania, za główne potencjały rozwojowe turystyki uznano:

- dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, bogate zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną;
- walory środowiska kulturowego;
- atrakcyjność krajobrazową i przyrodniczą środowiska dla przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką, agroturystyką i turystyką wypoczynkową;
- uznane walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe.

Dokument wyznacza szereg obszarów funkcjonalnych, rozumianych jako zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Wśród obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, obejmującym swoim zasięgiem tereny gminy zostały zaliczone do wiejskich obszarów funkcjonalnych uczestniczących w procesach rozwojowych, to jest takich obszarów wiejskich, które znajdują się w fazie postępującej integracji funkcjonalnej z najważniejszymi ośrodkami miejskimi, terenami o dobrej dostępności komunikacyjnej do usług wyższego rzędu. Celem rozwoju zagospodarowania przestrzennego jest stworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami poprzez włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego teren gminy Łopiennik Górny został umieszczony wśród obszarów wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych o postępującej integracji funkcjonalnej z najważniejszymi ośrodkami miejskimi, o dobrej dostępności komunikacyjnej do usług wyższego rzędu oraz dobrym potencjale rolniczym wykorzystywanym rynkowo i miejscami pracy w obsłudze rolnictwa.

W polityce przestrzennego zagospodarowania województwa wytyczono cele główne z towarzyszącymi im celami szczegółowymi. W zakresie środowiska kulturowego celem głównym jest wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi. Cele szczegółowe zostały zdefiniowane następująco:

- a) Identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego.
- b) Zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych.
- c) Zachowanie i wzbogacanie zasobów dóbr kultury współczesnej.
- d) Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

W realizacji celów zasadą ogólną jest integrowanie walorów kulturowych z przestrzenią społeczno-gospodarczą regionu. Zasady szczegółowe to:

- a) Koordynacja ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego z polityką ochrony środowiska przyrodniczego i rozwoju turystyki.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- b) Zintegrowane podejście do ochrony oraz wykorzystywania zasobów kulturowych w planowaniu przestrzennym.
- c) Zachowywanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
- d) Dążenie do redukcji kolizji krajobrazowych i estetycznych we wszelkich zmianach zagospodarowania.
- e) Dbłość o estetykę i integralność wizualną zespołów zabudowy.
- f) Promowanie wzorów architektury rodzimej w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych.

W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego wskazuje pasma kulturowe, traktowane jako wielkoprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej. Gmina Łopiennik Górny została zaliczona do pasma pogranicza kulturowego, wyznaczonego przez obiekty sakralne chrześcijaństwa, judaizmu i islamu.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie Lubelskim na lata 2019–2022

Samorząd Województwa Lubelskiego realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków występując w podwójnej roli: po pierwsze jako właściciel obiektów zabytkowych oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego odpowiedzialna za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie regionu.

Do zadań wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w związku z art. 6 ust 1 p. 2 ustawy o samorządzie województwa). Choć nie wynika to wprost z przepisu ustawy, to z szerszej zasady prawnej wyrażonej w art. 2 ust 2. ustawy o samorządzie województwa można wyczytać zadanie tworzenia rozwiązań budujących właściwy klimat wokół ochrony dziedzictwa. W tym sensie można przyjąć pogląd, że opieka nad zabytkami sprawowana przez samorząd województwa jako właściciela mienia będącego zabytkami powinna mieć charakter wzorcowy i inspirujący.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r. Głównym celem programu jest wyznaczenie pożądanych kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa lubelskiego, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 wyznaczono dwa cele strategiczne: „Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu” oraz „Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny”, które mają być realizowane poprzez konkretne działania w ramach celów operacyjnych.

Cel strategiczny I: Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu	
Cel operacyjny 1	Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.
Działanie 1.	Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środowiska naukowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 2.	Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 3.	Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.
Działanie 4.	Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojaskowych oraz obiektów archeologicznych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środowiska naukowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 5.	Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.
Adresat działania:	Działanie skierowane do gmin i powiatów oraz właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.
Działanie 6.	Podjęmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego posiadających zabytki.
Działanie 7.	Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.
Adresat działania:	Działanie skierowane do muzeów i organizacji o charakterze para muzealnym, odbiorców oferty kulturalnej tych instytucji
Cel operacyjny 2	Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
Działanie 1.	Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego.
Działanie 2.	Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, środków masowego przekazu, grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych.
Działanie 3.	Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu.
Działanie 4.	Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, zespołów artystycznych, animatorów i twórców kultury, środków masowego przekazu.
Działanie 5.	Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, organizacji turystycznych, twórców kultury, środków masowego przekazu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Działanie 6.	Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, twórców kultury.

Cel strategiczny II: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny.	
Cel operacyjny 1	Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.
Działanie 1.	Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środków masowego przekazu, szkół, instytucji oświatowych, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego.
Działanie 2.	Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmocnienia społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, szkół, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego.
Działanie 3.	Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.
Działanie 4.	Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do ośrodków naukowych i uczelni, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, środków masowego przekazu.
Działanie 5.	Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, środowiska naukowego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, szkół, środków masowego przekazu.
Cel operacyjny 2	Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Działanie 1.	Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, instytucji kultury, środowiska naukowego, środków masowego przekazu, organizacji turystycznych.
Działanie 2.	Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środków masowego przekazu, instytucji kultury.
Działanie 3.	Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu.
Działanie 4.	Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu, instytucji naukowych.
Działanie 5.	Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, organizacji turystycznych, twórców kultury, środków masowego przekazu.
Działanie 6.	Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, podmiotów gospodarczych działających w przestrzeni kultury, właściele i użytkownicy obiektów zabytkowych, odbiorców produktów kulturalnych.
Działanie 7.	Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środki masowego przekazu, instytucji kultury,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

	podmiotów gospodarczych działających w przestrzeni kultury, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, odbiorców produktów kulturalnych.
--	---

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu**4.3.1. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Krasnostawskiego**

Do chwili obecnej nie uchwalono Programu, nie istnieje także program za lata ubiegłe.

4.3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030

Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/215/2021 Rady Powiatu w Krasnymstawie z dnia 10 listopada 2021 roku. Jest dokumentem długookresowym, określającym generalny kierunek działania powiatu oraz przedstawiającym metody i narzędzia jego wdrażania.

W dokumencie określono misję powiatu krasnostawskiego oraz wizję w perspektywie 2030 r. Misją powiatu krasnostawskiego jest kreowanie i wspieranie rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego we współpracy z interesariuszami – samorządami gminnymi mieszkańcami, przedsiębiorcami i partnerami społecznymi w oparciu o lokalne potencjały, specjalizacje produkcji i potrzeby mieszkańców, z poszanowaniem środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Wizja powiatu krasnostawskiego w roku 2030, to powiat rozwija konkurencyjność nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, jest obszarem atrakcyjnym turystycznie wykorzystującym potencjał przyrodniczy i kulturowy. Nowoczesne usługi publiczne i infrastruktura dedykowana mieszkańcom i przedsiębiorcom podnosi jakość życia i atrakcyjność powiatu jako miejsce do zamieszkania i inwestowania. Odpowiedzialna polityka społeczna oraz aktywne wsparcie dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw stopniowo zmniejszają negatywne trendy demograficzne. Dzięki inwestycjom w zieloną energię zachodzi ewolucyjna transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla środowiska.

Dla osiągnięcia celów określonych w misji oraz wizji powiatu wskazano następujące cele – poniżej skupiono się jedynie na tych, które są bezpośrednio związane z dziedzictwem kulturowym: Cel strategiczny 1 - **Wzrost jakości życia i spójności społecznej.**

Działanie 1.3: Zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury i dziedzictwa kulturowego

Planowane rezultaty:

- Poprawa stanu technicznego obiektów kultury i obiektów zabytkowych
- Upowszechnianie wartości dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego),
- Doposażenie w nowoczesny sprzęt, doskonalenie oferty kultury

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Cel strategiczny 3 - Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu.**Działanie 3.3: Rozwój sieciowych produktów turystycznych****Planowane rezultaty:**

- Wzrost atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej powiatu,
- Aktualizacja produktów turystycznych i integracja oferty turystycznej w oparciu o atrakcje przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i produkty lokalne,
- Wzrost roli powiatu w działaniach integracyjno - koordynacyjnych w zakresie rozwoju turystyki, (szczególnie w ramach informacji, promocji i edukacji),
- Współpraca z partnerami publicznymi i prywatnymi w zakresie rozwoju i promocji zintegrowanych produktów turystycznych,
- Pielęgnowanie tradycji kulturowej,
- Rozwijanie zdolności i talentów w dziedzinie kultury

Zgodnie z założeniami SRWL 2030 za priorytet rozwoju Żywicielskiego OSI uznano „Wykorzystanie zasobów naturalnych Wyżyny Lubelskiej dla rozwoju konkurencyjnego rolnictwa”. Określono również główne kierunki interwencji - tematyczne obszary wsparcia Żywicielskiego OSI:

▪ Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu [kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce, rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne, organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej, rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.), wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury oraz przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych, ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych].

4.3.3. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Krasnostawskiego na lata 2017–2020 z perspektywą na lata 2021-2024

Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Krasnostawskiego na lata 2017–2020 z perspektywą na lata 2021-2024 roku został przyjęty uchwałą Nr XXVII/186/2017 Rady Powiatu w Krasnymstawie z dnia 28 czerwca 2017 r. Jest dokumentem kompleksowo ujmującym problematykę ochrony środowiska na terenie powiatu krasnostawskiego. Poza wymienieniem obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków w gminach, które wchodzą w skład powiatu krasnostawskiego w dokumencie nie ma bezpośrednich odniesień dotyczących dziedzictwa kulturowego. Na terenie powiatu krasnostawskiego niewielką powierzchnią leżącą na terenie gminy Żółkiewka zajmuje Krzczonowski Park Krajobrazowy.

4.3.4. Lokalne inicjatywy na poziomie powiatowym

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność lokalną na lata 2014-2020 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania Krasnystaw PLUS

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania o nazwie „KRASNYSTAW PLUS”, zostało utworzone 25 marca 2008 r. i w jej skład wchodzi 9 gmin wiejskich: Fajslawice, Gorzków, Izbica, Krasnystaw, Kraśniczyn, Łopiennik Górny, Rudnik, Siennica Różana, Żółkiewka oraz gmina miejska Krasnystaw. Cele działalności Stowarzyszenia:

Cel szczegółowy 1: Wzmocnienie lokalnego rynku pracy poprzez wsparcie rozwoju istniejących przedsiębiorstw oraz tworzenie nowych i wzrost kompetencji mieszkańców w kierunku przedsiębiorczości.

W ramach realizacji tego celu przewidziane jest wprowadzenie na rynek marki lokalnej: „Krasna Chata”, w ramach przedsięwzięcia przewidziano wydawanie certyfikatów produktom i usługom lokalnym.

Cel szczegółowy 2: Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru. W ramach realizacji tego celu przewidziana jest promocja obszaru i rozwój oferty w zakresie turystyki, oraz produktów i usług lokalnych. Służyć temu mają między innymi publikacji z obszaru historii, kultury i turystyki, uczestnictwo w festiwalach i jarmarkach.

Cel szczegółowy 3 Poprawa włączenia i aktywności społecznej obszaru objętego

Cel szczegółowy 4 Sprawne funkcjonowanie LGD Krasnystaw PLUS zapewniające wdrożenie Lokalnej Strategii Rozwoju

Miejski Obszar Funkcjonalny Krasnegostawu

Partnerstwo “Miejski Obszar Funkcjonalny Krasnegostawu” stanowi grupa 6 jednostek samorządu terytorialnego: Gmina miejska Krasnystaw, Gmina miejsko-wiejska Izbica, Gmina wiejska Krasnystaw, Gmina wiejska Łopiennik Górny, Gmina wiejska Siennica Różana oraz Powiat Krasnostawski. Główne cele Partnerstwa to na m.in. pogłębianie współpracy i realizacji wspólnych przedsięwzięć na rzecz rozwoju, przygotowywaniu projektów czy strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W ramach zawartego w lipcu 2021 r. porozumienia międzygminnego o współpracy jednostek samorządu terytorialnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego MOF Krasnystaw zostanie przygotowana także strategia ZIT, dzięki której projekty będą mogły uzyskać wsparcie finansowe z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik Górny zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy:

5.1.1. Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Łopiennik Górny

Na terenie całej gminy obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który został przyjęty Uchwałą Nr XXVII/157/2005 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 18 listopada 2005 r. Do planu zostały wprowadzone następujące zmiany:

- Uchwała Rady Gminy nr XI/52/2011 z 16 września 2011 r. w sprawie uchwalenia zmian Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łopiennik Górny;
- Uchwała Rady Gminy nr XXIV/134/2012 z 28 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Łopiennik Górny w zakresie lokalizacji ropociągu oraz jego strefy bezpieczeństwa.

5.1.1.1. Uchwała Nr XXVII/157/2005 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 18 listopada 2005 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Łopiennik Górny.*Rozdział 2**Środowisko kulturowe**§ 8**1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego.*

- 1) Borowica – kościół rzymskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego i otoczenie z drzewostanem, w granicach cmentarza kościelnego, nr rejestru zabytków - A/89;
- 2) Łopiennik Dolny Kolonia - zespół dworsko - parkowy, w granicach historycznych, nr rejestru zabytków - CH A/148/70;
- 3) Łopiennik Nadrzeczny - kościół rzymskokatolicki pw. św. Bartłomieja w granicach cmentarza kościelnego, nr rejestru zabytków - CH A/164/70;
- 4) Łopiennik Górny - cmentarz wojenny z I wojny światowej, w granicach działki nr 2257, nr rejestru zabytków - CH A/203;
- 5) Nowiny - zespół dworsko - parkowy, w granicach działek nr 118 i 119, nr rejestru zabytków - CH A/168/74;
- 6) Olszanka - pałac i park, w granicach historycznych, nr rejestru zabytków A/402;
- 7) Żulin - pozostałości parku dworskiego, w granicach działki nr 5/8, nr rejestru zabytków - A/2.

2. W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- 1) zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji, zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim;
- 2) wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w obszarze objętym ochroną konserwatorską wymaga uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

§ 9

Stanowiska archeologiczne zarejestrowane podczas AZP na terenie gminy.

Orientacyjną lokalizację stanowisk oznaczono na rysunku planu.

- 1) w przypadku natrafienia, podczas realizacji inwestycji, na ruchome zabytki archeologiczne w postaci ceramiki, kafla, szkła, przedmiotów krzemiennych, kości ludzkich lub zwierzęcych - inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie;
- 2) prace ziemne mogą być objęte nadzorem archeologicznym.;
- 3) skupisko stanowisk archeologicznych w Łopienniku Dolnym objęte ochroną konserwatorską - prowadzenie prac ziemnych wymaga nadzoru archeologicznego Państwowej Służby Ochrony Zabytków.

§ 10

Obiekty objęte ewidencją służby ochrony zabytków :

1) Cmentarze i mogiły:

- a) Borowica
 - cmentarz rzymskokatolicki, XX w. (1919),
- b) Łopiennik Nadrzeczny
 - cmentarz wojenny z 1915, XX w.,
- c) Łopiennik Podleśny
 - cmentarz greckokatolicki, 1 poł. XIX w.,
 - cmentarz prawosławny, 2 poł. XIX w.,
- d) Żulin
 - cmentarz rzymskokatolicki, 1 poł. XIX w.,
 - cmentarz greckokatolicki, XVII w.;

2) Obiekty architektury i budownictwa:

- a) Borowica
 - zespół dworski, obecnie zagroda nr 80; dworek drewniany, ok. poł. XIX w, obora drewniana, 1883, przebudowany w 1960,
 - 2 domy drewniane: nr 58 z 1896 r. i nr 59 z końca XIX w.,
- b) Dobryniów
 - kapliczka murowana, z lat 30-tych XX w.,
 - szkoła, ob. remiza, murowana, l. 30 XX w.,
 - dwór murowany, 2 poł. XIX w., gruntownie przebud. w 1990 r.,
 - domy drewniane: nr 32 z 1913 r., nr 40 i nr 49 z lat 20-tych XX w., nr 18 z lat 30-tych XX w.,
 - dom murowany nr 30 z pocz. XX w.,
- c) Krzywe

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- krzyż z kapliczką skrzynkową - drewniana, z 1930 r.,
- szkoła - drewniana, z 1925 r., rozbudowa w l. 1980-1985,
- zespół folwarczny: czworak murowano-drewniany z ok. 1870 przebudowany, obora murowana z 1910 r., obora murowana z ok. 1920 r.,
- zagroda nr 98: dom drewniany z 1930 r., dwie obory murowane z 1930 r.,
- dom nr 78 – drewniany, z 1927 r.,
- młyn elektryczny murowany, z 1924 r.,

d) Łopiennik Dolny

- domy drewniane: z 1890 r.: nr 10, z 1895 r.: nr 70, z 1900 r.: nr 71, z 1908 r.: nr 22, z 1910 r.: nr 25, 31, 32, z 1918 r.: nr 20, 34, 55, z 1927 r.: nr 45, z 1938 r.: nr 59,

e) Łopiennik Górny

- budynek Urzędu Gminy – murowany, z ok. 1930 r.,
- szkoła murowana, z ok. 1914 r.,
- domy drewniane: z ok. poł XIX w.: nr 146, z ok. 1916 r.: nr 44, 106, 125, 126, z 1918 r.: nr 3, 42, 54, 70, 94, z 1936 r.: nr 187,
- dom murowany nr 64, z ok. 1900 r.,

f) Łopiennik Nadrzeczny

- krzyż drewniany z 1910r. (przy Nadleśnictwie),
- obiekty cmentarza wojskowego: kaplica murowana z 1915 r., mauzoleum murowane z ok. 1920 r.,
- kaplica murowana z ok. 1930r. (na cmentarzu grzebalnym),
- zespół Nadleśnictwa Krasnystaw z ok. 1920 r., obecnie domy mieszkalne: nr 164 - drewniany, nr 165 - drewniany,
- zagroda nr 46: dom drewniany z 1890 r., budynek gospodarczy drewniany z 1905r.,
- zagroda nr 60: dom drewniany z 1905 r.,
- zagroda nr 88: dom drewniany z 1924 r., obora murowana z 1926 r.,
- 13 domów drewnianych: z 1880 r.: nr 36, z 1881 r.: nr 34, z 1895 r.: nr 27, 28 z 1900 r.: nr 10, 89, z 1910 r.: nr 87, z 1920 r.: nr 7, 12, 26, 102, 117 z 1930 r.: nr 5,
- młyn murowany z ok. 1920 r.,

g) Łopiennik Podleśny

- plebania prawosławna, obecnie dom mieszkalny nr 45 – drewniany, z ok. 1905 r.,
- zespół dworski lekarza Okońskiego: dwór drewniany z 1920 r. - obecnie dom nr 20, obora murowana z 1920 r.,
- zagroda nr 28: dom drewniany z ok. 1920 r. obora murowana z 1920 r.,
- domy drewniane: z 1826 r.: nr 23, z 1890 r.: nr 31, z 1910 r.: nr 22, 27, z 1925 r.: nr 32, 40, z lat 30-tych XX w.: nr 58,

h) Majdan Krzywski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- domy drewniane: z 1895 r.: nr 30, z 1900 r.: nr 65, z 1910 r.:
nr 44, z 1916 r.: nr 53, z 1920 r.: nr 66,

i) Nowiny

- leśniczówka drewniana z 1935 r.,

j) Olszanka

- domy drewniane: z lat ok. 1870-1880: nr 108, z 1922 r.: nr 105, z 1924 r.: nr 31, z 1925 r.: nr 91, z 1926 r.: nr 27,

k) Wola Żulińska

- zagroda nr 19: dom drewniany z 1924 r., obora drewniana z 1922 r., stodoła drewniana z 1937 r.,
- domy drewniane: z 1918 r.: nr 12, z 1920 r.: nr 14, z 1924r.: nr 33,

l) Żulin

- szkoła murowana z pocz. XX w.,
- szkoła murowana z 1939 r.,
- dom z oborą nr 6: drewniany z 1919 r.
- domy drewniane: z 3 ćw. XIX w. Nr 35, z 1915r.: nr 37, z 1920 nr 14, z 1925 r.: nr 32.

Ponadto ogólne ustalenia w niżej wymienionych Rozdziałach Planu:

- Rozdział 3 Mieszkalnictwo, § 11, 3. a) realizację zabudowy wielorodzinnej w formie małych domów mieszkalnych winny poprzedzić studia panoramy miejscowości a jej forma uzyskać akceptację Woj. Konserwatora Zabytków,
- Rozdział 7 Rolnictwo i leśnictwo, § 15 4. Zgodnie z w/w ustawą przed przystąpieniem do zalesienia poszczególnych terenów należy opracować plan urządzenia lasu, który podlega uzgodnieniom z : organami ochrony środowiska , Komendą Powiatową Straży Pożarnych, Zakładem Energetycznym, Wojewódzkim Oddziałem Służb Ochrony Zabytków w Lublinie, Delegatura w Chełmie.

Ustalenia szczegółowe Dział III, Rozdział 1 Jednostki strukturalne: § 17 4); 5); § 18 1), 9). 10), 24), 45, 54); § 19 23), 25); § 20 8), 9), 26), 27), 31); § 21 4).

5.1.1.2. Uchwała Rady Gminy nr XI/52/2011 z 16 września 2011 r. w sprawie uchwalenia zmian Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łopiennik Górny.

§ 7

Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – z uwagi na możliwość występowania stanowisk archeologicznych nie oznaczonych w terenie, ustala się obowiązek niezwłocznego powiadomienia służb konserwatorskich Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, bądź Wójta Gminy Łopiennik Górny o miejscach przypadkowych odkryć zabytków archeologicznych lub przedmiotów posiadających cechy zabytku. Miejsca te powinny zostać oznaczone i wraz z odnalezionymi przedmiotami zabezpieczone przed zniszczeniem

5.1.1.3. Uchwała Rady Gminy nr XXIV/134/2012 z 28 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

gminy Łopiennik Górny w zakresie lokalizacji ropociągu oraz jego strefy bezpieczeństwa.*§ 5. Zakres ustaleń planu**2. W planie nie ustala się:*

2) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (na terenie objętym planem nie występują obiekty i obszary objęte ochroną na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz uznane za dobra kultury współczesnej).

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łopiennik Górny

Uchwałą nr XXIII/128/2012 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 26 listopada 2012 przyjęto zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łopiennik Górny, do której Wójt Gminy Łopiennik został zobligowany Uchwałą Rady Gminy Łopiennik Górny Nr XIII/56/2011 z dnia 27 października 2011 r. o przystąpieniu do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łopiennik Górny pod lokalizację ropociągu przesyłowego.

W części Studium poświęcony ocenie stanu zagospodarowania zwrócono uwagę na zagrożenia dla środowiska naturalnego, jakie niesie z sobą projektowana budowa zbiornika retencyjnego „Oleśniki”. *Na terenie gminy potencjalnym zagrożeniem dla cennych walorów przyrodniczych i krajobrazowych Pawłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu jest realizacja projektowanego zbiornika wodnego „Oleśniki” w dolinie rzeki Wieprz. Z budową zbiornika związane są różne urządzenia i budowle hydrotechniczne jak: zapory działowe boczne, jazy, śluzy, zastawki, spusty, pompownie, kanały, groble, wały, rowy opaskowe itp., które w większym lub mniejszym stopniu bezpośrednio ingerują w środowisko przyrodnicze, stanowią poważne bariery antropogeniczne w migracji różnorodnej fauny wodnej i błotnej, działają destabilizująco na funkcję ekologiczną głównego korytarza ekologicznego jakim jest dolina Wieprza. W wyniku realizacji zbiornika zostaną zalane wodą malownicze fragmenty doliny Wieprza (starorzecza, meandry) z płatami łągu wierzbowo-topolowego, wiązowo-topolowego i olszowo-jesionowego oraz fragmenty zbiorowisk torfowiskowych.*

W części Strategii poświęconej uwarunkowaniom kulturowym wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego i podkreślono, iż „W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych: Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w obszarze objętym ochroną konserwatorską wymaga uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W przypadku stanowisk archeologicznych, które zostały zaznaczone w Studium na mapie gminy podkreślono, iż „w przypadku prowadzenia na tym terenie jakichkolwiek prac ziemnych, należy powiadomić Służby Ochrony Zabytków w celu prowadzenia nadzorów archeologicznych. Na mapie gminy oznaczono stanowiska archeologiczne szczególnie wartościowe konserwatorsko oraz strefy obserwacji archeologicznej dla stanowisk archeologicznych w granicach ich zasięgu. W obrębie tych obszarów wszelka działalność inwestycyjna związana z prowadzeniem prac ziemnych (kubaturowa, liniowa, drogowa, pozyskiwania surowców mineralnych) oraz zmian w użytkowaniu gruntu, wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie, w celu uzyskania wytycznych konserwatorskich dla przedmiotowej inwestycji. Prace ziemne towarzyszące uzgodnionym inwestycjom muszą być prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym, po uprzednim uzyskaniu zezwolenia WKZ na prowadzenie prac archeologicznych. W przypadku natrafienia – podczas realizacji inwestycji – na przedmioty mające cechy zabytku archeologicznego, tj. fragmenty ceramiki, kafli, szkła, polepę, przedmioty krzemienne, kości ludzkie lub zwierzęce, inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wójta Gminy i Delegaturę Służby Ochrony Zabytków w Chełmie.”.

Wśród obiektów, które zostały objęte ewidencją gminy w Studium wymieniono:

Cmentarze i mogiły:

Na terenie gminy ewidencją objętych jest 5 obiektów:

- cmentarz rzymsko-katolicki z XXw. (1919r.) w Borowicy
- cmentarz wojenny z XXw. (1915r.) w Łopienniku Nadrzecznym
- cmentarz greckokatolicki z 1 poł. XIXw. w Łopienniku Podleśnym
- cmentarz prawosławny z 2 poł. XIXw. w Łopienniku Podleśnym
- cmentarz rzymsko-katolicki z 1 poł. XIXw. w Żulinie.

Obiekty architektury i budownictwa:**Architektura sakralna**

- Kaplica murowana z ok. 1930r. (na cmentarzu grzebalnym) w Łopienniku Nadrzecznym,
- Plebania prawosławna drewniana z ok. 1905r., obecnie dom mieszkalny nr 45,

Budynki użyteczności publicznej

- Budynek Urzędu Gminy w Łopienniku Górnym
- Szkoła murowana z ok. 1914r. w Łopienniku Górnym
- Szkoła murowana z pocz. XXw. w Żulinie
- Szkoła murowana z 1939r. w Żulinie
- Szkoła murowana z lat 30 XXw., obecnie remiza, w Dobryniowie
- Szkoła drewniana z 1925r., rozbudowana w l. 1980-1985 w Krzywem
- Zespół Nadleśnictwa Krasnystaw drewniany z ok. 1920r., obecnie domy mieszkalne nr 164 i 165, w Łopienniku Nadrzecznym
- Leśniczówka drewniana z 1935r. w Nowinach

Budownictwo przemysłowe

- Młyn elektryczny murowany z 1924r. w Krzywem
- Młyn murowany z ok. 1920r. w Łopienniku Nadrzecznym

Domy mieszkalne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- *Borowica* - 1 dom drewniany z 1896r. - nr 58,
- *Dobryniów* - 1 dom murowany z pocz. XXw. - nr 30,
3 domy drewniane:
 - lata 20 XXw. - nr 40, opuszczony
 - lata 20 XXw. - nr 49,
 - lata 30 XXw. - nr 18,
- *Krzywe* - 1 dom drewniany z 1927r. - nr 78,
- *Łopiennik Dolny* - 12 domów drewnianych:
 - z 1890r. - nr 10,
 - z 1895r. - nr 70,
 - z 1900r. - nr 71,
 - z 1908r. - nr 22,
 - z 1910r. - nr 25,
 - z 1910r. - nr 31,
 - z 1910r. - nr 32,
 - z 1918r. - nr 20,
 - z 1918r. - nr 55,
 - z ok. 1918r. - nr 34,
 - z 1927r. - nr 45,
 - z 1938r. - nr 59,
- *Łopiennik Górny* - 1 dom murowany z ok. 1900r. - nr 64,
8 domów drewnianych:
 - ok. poł. XIXw. - nr 146, (pozostał tylko komin)
 - z 1916r. - nr 106,
 - z 1916r. - nr 126,
 - z 1918r. - nr 3,
 - z 1918r. - nr 42,
 - z 1918r. - nr 54,
 - z 1936r. - nr 187,
- *Łopiennik Nadrzeczny* - 1 dom murowany z opoki z 1880r. - nr 36,
12 domów drewnianych:
 - z 1881r. - nr 34,
 - z 1895r. - nr 28,
 - z 1895r. - nr 26,
 - z ok. 1900r. - nr 10,
 - z 1900r. - nr 89,
 - z 1910r. - nr 87,
 - z ok. 1920r. - nr 7,
 - z ok. 1920r. - nr 12,
 - z ok. 1920r. - nr 102,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- z ok. 1920r. - nr 117,
- z ok. 1930r. - nr 5,
- *Łopiennik Podleśny* - 6 domów drewnianych:
 - z 1826r. - nr 23,
 - z ok. 1910r. - nr 22,
 - z 1913r. - nr 27,
 - z 1925r. - nr 32,
 - z ok. 1925r. - nr 40,
- *Majdan Krzywski* - 4 domy drewniane:
 - z 1900r. - nr 65,
 - z 1910r. - nr 44,
 - z 1916r. - nr 53,
 - z 1920r. - nr 66,
- *Olszanka* - 5 domów drewnianych:
 - ok. 1870-1880 - nr 108,
 - z 1922r. - nr 105,
 - z 1924r. - nr 31,
 - z 1925r. - nr 91,
 - z 1926r. - nr 27,
- *Wola Żulińska* - 3 domy drewniane:
 - z 1918r. - nr 12,
 - z 1920r. - nr 14,
 - z 1924r. - nr 33,
- *Żulin* - 4 domy drewniane:
 - z 3 ćw. XIXw. - nr 35,
 - z 1915r. - nr 37,
 - z 1920r. - nr 14,
 - z 1925r. - nr 32,

Zabudowa zagrodowa

- *Krzywe* - zagroda nr 98,
dom drewniany z 1930r.
2 obory murowane z 1930r.
- *Łopiennik Nadrzeczny* - zagroda nr 46,
budynek gospodarczy drewniany z 1905r.
- *Łopiennik Podleśny* - zagroda nr 28,
obora murowana z ok. 1920r.
- *Wola Żulińska* - zagroda nr 19,
dom drewniany z 1924r.
obora drewniana z 1922r.
stodoła drewniana z 1937r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

· *Żulin - dom z oborą z 1919r. nr 6,*

Założenia dworskie

_ *Borowica - zespół dworski, obecnie zagroda nr 80,*

- *dworek drewniany z ok. poł. XIXw.,*

- *obora drewniana z 4 ćw. XIXw.*

- *stodoła drewniana z 1883r., przebudowana w 1960r.*

_ *Dobryniów - dwór murowany z 2 poł. XIXw., , gruntownie przebudowany w 1990r.*

_ *Krzywe - zespół folwarczny,:*

- *czworak murowano-drewniany z ok. 1870r., przebudowany,*

- *obora murowana z ok. 1910r.*

- *obora murowana z ok. 1920r.*

_ *Łopiennik Podleśny - zespół dworski lekarza Okońskiego,:*

- *dwór drewniany z 1920r., obecnie dom nr 20*

- *obora murowana, z 1920r.*

- *dom drewniany z pocz. XXw.,*

Kapliczki, krzyże, figury

_ *Dobryniów - kapliczka murowana z lat 30-tych XXw.*

_ *Krzywe - krzyż z kapliczką skrzynkową - drewnianą, z 1930r.*

_ *Łopiennik Nadrzeczny - krzyż drewniany z 1910r. (przy Nadleśnictwie)*

Zacytowana wyżej lista obiektów zabytkowych w ewidencji gminnej nie została zweryfikowana w terenie.

5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Łopiennik Górny na lata 2017-2023

Program został przyjęty uchwałą nr XXXII/197/2017 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 28 września 2017 r. zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Łopiennik Górny na lata 2017-2023.

Program rewitalizacji - to wieloletni plan działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennofunkcjonalnej, środowiskowej lub technicznej zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

W części dokumentu poświęconej analizie wskaźników i potrzeb rewitalizacyjnych, w części poświęconej sferze przestrzenno-funkcjonalnej dokonano analizy w zakresie obiektów kulturalnych i luk w infrastrukturze, podkreślając, że liczba i jakość placówek kulturalnych, liczba organizowanych imprez kulturalnych oraz aktywność mieszkańców w sferze kulturalnej, mają wpływ na poziom i jakość życia lokalnej społeczności. Życie kulturalne i społeczne mieszkańców gminy wiejskiej Łopiennik Górny skupia się głównie w świetlicach wiejskich zlokalizowanych w poszczególnych sołectwach. W większości sołectw na terenie gminy Łopiennik Górny działają świetlice wiejskie, w których skupia się życie społeczne i kulturalne mieszkańców wsi. Siedzibę mają w nich Koła Gospodyń Wiejskich,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Ochotnicze Straże Pożarne, organizacje społeczne. W świetlicach organizowane są imprezy okolicznościowe, wydarzenia kulturalne, spotkania z okazji świąt i innych uroczystości, odbywają się tu zabrania wiejskie, próby lokalnych zespołów śpiewaczych. Udział w nich bierze lokalna społeczność, w tym dzieci i młodzież. Dla mieszkańców gmin wiejskich, świetlice wiejskie to często „serce miejscowości”, w którym mogą rozwijać aktywność społeczną i integrować się. W Łopienniku Górnym funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury, powołany do działalności w 1994 r. Podstawowym celem statutowym GOK jest prowadzenie działalności w zakresie upowszechniania kultury. W ofercie kulturalnej GOK znajdują się propozycje dla zagospodarowania wolnego czasu wszystkim: dzieci, młodzieży, dorosłym. Są to festyny, konkursy, zabawy, imprezy sportowe. W GOK prowadzone są różnego rodzaju zajęcia: plastyczne, zajęcia zespołów wokally - instrumentalnych, nauka tańca nowoczesnego, zajęcia fotograficzne. Przy Ośrodku Kultury działa m.in. Kapela Ludowa „Łopieńczyacy”, Zespół wokally "Retro" i „Dlaczego Nie?”. We współpracy z Biblioteką Publiczną Gminy w Łopienniku Górnym, GOK organizuje wiele imprez cyklicznych i okolicznościowych dla mieszkańców Gminy. W Łopienniku Górnym funkcjonuje również Biblioteka Publiczna (filia biblioteki znajduje się w miejscowości Wola Żulińska). Celem statutowym Biblioteki jest rozwijanie i zaspakajanie potrzeb czytelniczych, oświatowych, kulturalnych i informacyjnych mieszkańców Gminy.

Tereny publiczne w Gminie powinny pełnić funkcję reprezentacyjną i być jego wizytówką. Prawidłowe funkcjonowanie terenów publicznych, ich zagospodarowanie i utrzymanie ma wpływ na jakość życia mieszkańców oraz zainteresowanie turystów i inwestorów. W gminie Łopiennik Górny, tereny publiczne to przede wszystkim tereny przy świetlicach wiejskich, skwery, zespoły parkowo-pałacowe, parkingi. W dokumencie wymieniono następujące tereny publiczne w Gminie:

- Zespół dworsko-parkowy w Łopienniku Dolnym Kolonia,
- Zespół dworsko-parkowy w miejscowości Olszanka,
- Zespół dworsko-parkowy w Żulinie,
- W Łopienniku Nadrzecznym urządzony jest skwer miejski z amfiteatrem

W wyniku przeprowadzonej diagnozy wskazano na tereny o najwyższym występowaniu zjawisk negatywnych i zaliczono do nich sołectwa Łopiennik Górny, Łopiennik Nadrzeczny, Olszanka, Wola Żulińska, Żulin. Najniższe wartości zjawisk negatywnych stwierdzono w Dobryniowie, Dobryniowie Kolonii, Gliniskach, Krzywem, Łopienniku Podleśnym, Majdanie Krzywskim, Nowinach.

Wizja określa stan docelowy, jaki ma mieć miejsce na obszarze wskazanym jako obszar rewitalizacji, do którego dążyć będzie cała wspólnota samorządowa, wykorzystując przy tym możliwości płynące z posiadanego potencjału własnego i szans pojawiających się w najbliższym otoczeniu. „Po realizacji programu rewitalizacji Gmina Łopiennik Górny przezwycięży kryzysy i zlikwiduje bariery na obszarach najbardziej zdegradowanych w szczególności w zakresie problemów społecznych i niedogodności infrastrukturalnych, co przyczyni się do dynamicznego rozwoju gospodarczego. Znacznie zwiększona aktywność mieszkańców oraz zrealizowanie wskazanych przez nich zadań przyczyni się do możliwie najlepszego wykorzystania lokalnego potencjału obszaru Gminy”.

W ramach proponowanych przedsięwzięć na liście w sołectwie Olszanka znalazły się następujące zapisy dotyczące obiektów zabytkowych:

Utworzenie Centrum Integracji Społecznej w Olszance:

- Przebudowa, remont lub modernizacja zdegradowanych budynków, w tym m.in. budynków przemysłowych, powojennych w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji użytkowych, np. społecznych, gospodarczych, turystycznych lub kulturalnych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem.
- Roboty restauratorskie i konserwatorskie budynków znajdujących się w rejestrze zabytków w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji użytkowych, np. społecznych, gospodarczych, turystycznych lub kulturalnych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem.
- Ekspozycja obiektów zabytkowych.
- Zakup wyposażenia
- Działania promocyjne.
- Organizacje wydarzeń kulturalnych i turystycznych.
- Usługi społeczne.
- Powstanie przedsiębiorstwa społecznego.
- Społeczne usługi kulturalne.
- Elementy opieki nad osobami starszymi.
- Warsztaty dla NGO.
- Inkubator sektora pozarządowego

W ramach proponowanych przedsięwzięć na liście w sołectwie Żulin znalazły się następujące zapisy dotyczące obiektów zabytkowych:

Zagospodarowanie kompleksu pałacowo-dworkowego w Żulinie

- Roboty restauratorskie i konserwatorskie budynków znajdujących się w rejestrze zabytków w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji użytkowych, np. społecznych, gospodarczych, turystycznych lub kulturalnych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem – zabytkowy kompleks pałacowo-dworkowy w Żulinie.
- Ekspozycja obiektów zabytkowych.
- Działania promocyjne.
- Organizacje wydarzeń kulturalnych i turystycznych.

5.1.4. Program Rozwoju Gminy Łopiennik Górny na lata 2015-2020

Dokument obecnie już nie aktualny.

Program Rozwoju Gminy Łopiennik Górny na lata 2015-2020 został przyjęty jako załącznik do uchwały nr VIII/39/2015 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 11 sierpnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Zbiornik Wodny Oleśniki” – dokument omówiono poniżej w punkcie 5.1.2.

5.1.2. Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Zbiornik Wodny Oleśniki”

Uchwałą nr VII/39/2015 Rady Gminy Łopiennik Górny z dnia 11 sierpnia 2015 przyjęto do realizacji Strategię Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Zbiornik Wodny Oleśniki, której ramy czasowe mieszczą się w perspektywie 2014-2020 r., to jest horyzontu czasowego perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Obszar Funkcjonalny „Zbiornik Wodny Oleśniki” został utworzony w oparciu o partnerstwo 5 gmin wiejskich: Krasnystaw, Łopiennik Górny, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze i Trawniki. Dokument ten wykracza poza granice administracyjne gminy Łopiennik Górny i wprowadza kategorię planowania funkcjonalnego, to jest na obszarach o wspólnych specyficznych cechach. Należy tutaj podkreślić, że ponad połowa działek przeznaczonych do zalania znajduje się na terenie gminy Łopiennik Górny. Planowany zbiornik zostanie wybudowany na bazie rzeki Wieprz i będzie zlokalizowany na obszarze 5 gmin województwa lubelskiego: Trawniki (powiat świdnicki), Łopiennik Górny i Krasnystaw (powiat krasnostawski) oraz Siedliszcze i Rejowiec Fabryczny (powiat chełmski). Zbiornik ma spełniać wiele funkcji: retencjonowanie wody, ochrona przeciwpowodziowa doliny Wieprza, ustabilizowanie stosunków wodnych na obszarach chronionych, uprawianie sportów wodnych i rekreacja. Inwestycja ma przyczynić się do wzrostu znaczenia turystyki na obszarze oddziaływania zbiornika Oleśniki. W opisie dziedzictwa kulturowego OF scharakteryzowano jako skupisko wielu interesujących zabytków i osobliwości kulturowych, które przyciągają turystów i stanowią podstawę do rozwoju branży turystycznej na tym obszarze. Elementem wyróżniającym Obszar Funkcjonalny jest niezwykle bogactwo i zagęszczenie obiektów dworsko-pałacowych. Ponadto na badanym obszarze znajdują się liczne zabytki sakralne, w szczególności kościoły katolickie i cmentarze z okresu I i II wojny światowej. Całkowicie nietrafne są spostrzeżenia o braku zabytków archeologicznych na zachód od Wieprza oraz, że obszar wyróżnia obecność jedynie sześciu zabytków archeologicznych. Autorzy opracowania zupełnie pominięli fakt, że na terenie przeznaczonym do zalania wzdłuż doliny Wieprza i na jej krawędzi archeolodzy odkryli w trakcie akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski setki, bardzo cennych stanowisk archeologicznych świadczących o niezwyklej atrakcyjności doliny Wieprza do osiedlania się od czasów najdawniejszych do nam obecnych.

Wyznaczono dwa cele strategiczne: Obszar Funkcjonalny „Zbiornik Wodny Oleśniki” atrakcyjny inwestycyjnie i turystycznie oraz Obszar Funkcjonalny „Zbiornik Wodny Oleśniki” przyjazny mieszkańcom, do których przypisano cele operacyjne, z których cel 1.1 ma bezpośrednie odniesienia do ochrony dziedzictwa kulturowego: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną obszaru funkcjonalnego. Wśród czynników wpływających na jakość życia mieszkańców wymieniono infrastrukturę dziedzictwa kulturowego (tj. zabytków i muzeów, izb regionalnych). Właściwe wykorzystanie zasobów dziedzictwa, zarówno kulturowego, jak i przyrodniczego, jest warunkiem wzmocnienia zewnętrznej konkurencyjności obszaru oraz poprawy jego atrakcyjności jako miejsca zamieszkania i spędzania czasu wolnego. Wśród proponowanych kierunków działania wymieniono:

- renowacja, restauracja i rewitalizacja zabytków oraz zwiększenie ich dostępności,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- Konserwacja oraz zabezpieczenie przed zniszczeniem zabytków ruchomych.

W dokumencie brak jest zupełnie analizy wpływu projektowanego zbiornika wodnego na obecność bardzo licznych stanowisk archeologicznych rozsianych wzdłuż doliny Wieprza jak i na jej krawędzi. Autorzy wspomnieli jedynie o 6 stanowiska archeologicznych, które wpisane są do rejestru zabytków ale nie wspomnieli o setkach rozpoznanych stanowisk, które znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Autorzy z jednej strony obiecują renowację, restaurację i rewitalizację zabytków, zupełnie pomijając fakt, że projektowany zbiornik wodny bezpowrotnie pochłonie setki rozpoznanych stanowisk archeologicznych, których lokalizacja jest dobrze znana. Ponadto projektowany zbiornik podzieliłby gminę Łopiennik Górny na dwie części, powodując bardzo odległe przejazdy w gminach.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

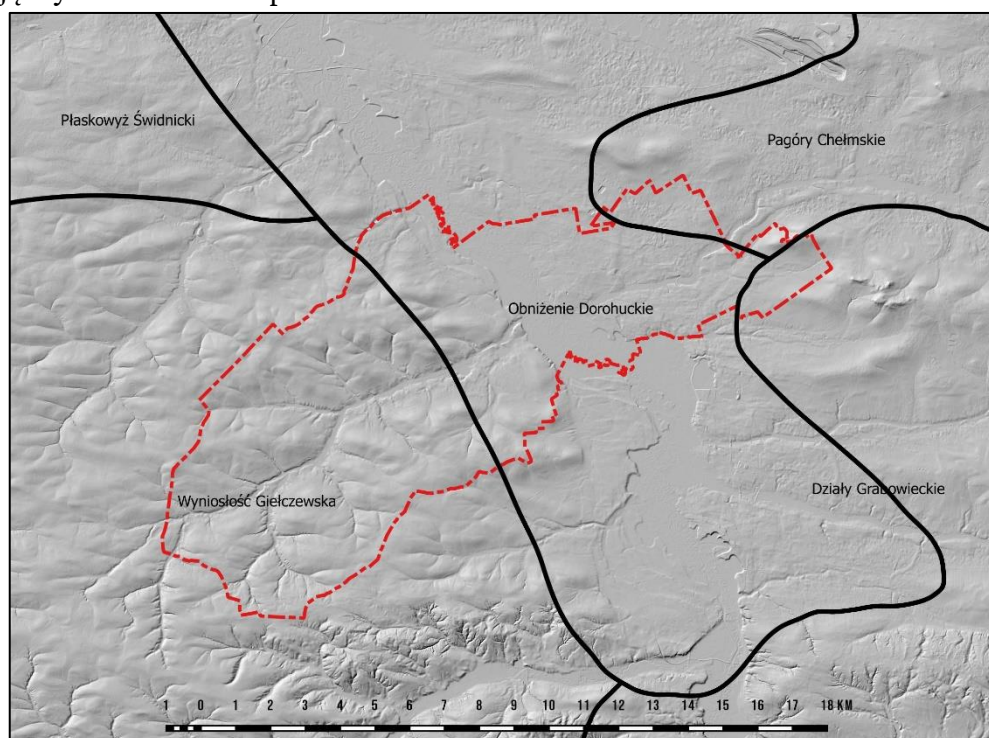
5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Łopiennik Górny

Gmina Łopiennik Górny jest położona w centralnej części województwa lubelskiego, w powiecie krasnostawskim. Od zachodu gmina graniczy z gminą Rybczewice w powiecie świdnickim i gminą Fajslawice w powiecie krasnostawskim, od północy graniczy z gminą Trawniki w powiecie świdnickim i gminą Rejowiec Fabryczny (powiat chełmski), od wschodu Rejowiec w powiecie chełmskim, oraz od południa z gminą Gorzków w powiecie krasnostawskim. Powierzchnia gminy wynosi 106 km².

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

W przyjętej regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski Jerzego Kondrackiego przez teren gminy przebiega granica pomiędzy makroregionem Wyżyny Lubelskiej, należącej do Wyżyny Lubelsko-Lwowskiej i leżącym w pasie Wyżyn Polskich a makroregionem Polesia Wołyńskiego, należącym do Polesia a leżącym na terenie Nizżu Wschodniobałtycko-Białoruskiego. Granica pomiędzy nimi przebiega z grubsza wzdłuż doliny Wieprza. Gmina leży na granicy Polesia Wołyńskiego – w obrębie mezoregionów Obniżenia Dorohuckiego i Pagórów Chełmskich oraz Wyżyny Lubelskiej – w obrębie mezoregionów Wyniosłości Giełczewskiej oraz niewielki fragment terenów gminy na terenie Działów Grabowieckich. Obszar gminy jest znacznie zróżnicowany pod względem hipsometrycznym – deniwelacje terenu wynoszą około 100 m.: najwyższe wzniesienie terenu osiąga wysokość 272m.n.p.m. (południowo-zachodnia część gminy), natomiast najniższej położone tereny w dolinie rzeki Wieprz osiągną wysokość 172m.n.p.m.

Zachodnia część gminy leży w obrębie Wyżyny Lubelskiej w mezoregionie Wyniosłości Giełczewskiej. Wyniosłość Giełczewska rozpościera się pomiędzy dolinami Wieprza od wschodu, jego dopływów- Bystrzycy od zachodu i Poru od południa. Jest to falista równina, której teren wznosi się ku południowi, gdzie osiąga kulminację około 300m. Region jest wzniesieniem zbudowanym z przewarstwionych marglami opok a w południowo-zachodniej części występują płyty lessów. Sieć wodna ma układ promienisty, a doliny są przeważnie asymetryczne.

Polesie Wołyńskie stanowi jednostkę przejściową pomiędzy właściwym Polesiem a wyżynami Lubelską i Wołyńską. Charakterystyczną cechą rzeźby tego regionu są wznoszące się wśród równin dosyć wysokie garby, zbudowane z miękkich margli kredowych i odporniejszych na denudację trzeciorzędowych piaskowców. Obniżenie Dorohuckie jest kotliną o wysokości poniżej 200 m. n.p.m. zbudowaną z wapienno-marglistych skał kredowych, pokrytych zwydmionymi piaskami

plejstocenijskimi. Na terenie Obniżenia Dorohuckiego występują licznie wypełnione torfem zagłębienia bezodpływowe. W wychodniach utworów kredowych występują zjawiska krasowe. Mezoregion Pagórów Chełmskich nie tworzy zwartej wyżyny, zbudowany jest z warstw górnokredowych nakrytych czapami trzeciorzędowych piasków tworząc charakterystyczne ostańcowe pagóry, osiągające wysokości do 274 m n.p.m. Obniżenia pomiędzy wzgórzami wypełniają tereny równinne zasypane piaskami akumulacji fluwioglacjalnej, rzecznej i jeziornej z licznymi zagłębieniami krasowymi, łącząc się z przyległymi od południowego zachodu. Podłoże geologiczne Pagórów Chełmskich stanowią przede wszystkim opoki, opoki margliste, margle, wapienie margliste, kreda pizująca oraz piaskowce o miąższości od 200 m. w okolicach Chełma do 270 m. w okolicach Rejowca.

Na terenie gminy występują udokumentowane złoża kruszyw budowlanych, z których eksploatowane jest złożo na południe od Borowicy a duży potencjał wydobywczy do eksploatacji powierzchniowej stwierdzono w złożach zlokalizowanych w części północnej gminy.

Sieć hydrograficzną gminy tworzy Wieprz z głównymi dopływami o przebiegu równoleżnikowym Łopą i Rejką. Teras zalewowy doliny Wieprza ma szerokość około 1 kilometra, a jego powierzchnia jest podmokła z licznymi starorzeczami, podobnie ukształtowane są powierzchnie teras zalewowych Łopy i Rejki. W przypadku ekstremalnych stanów powodziowych zalaniu ulega cała powierzchnia terasu zalewowego Wieprza. Sieć wód powierzchniowych w gminie stanowią dodatkowo stawy rybne, z których największe są zlokalizowane w rejonie wsi Olszanka i Żulin. Na terenie gminy Łopiennik Górny oraz sąsiadujących gmin: Trawniki, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw i miasta Krasnystaw projektowane jest spiętrzenie wód i powstanie zbiornika wodnego „Oleśniki” o funkcji retencyjnej i rekreacyjnej.

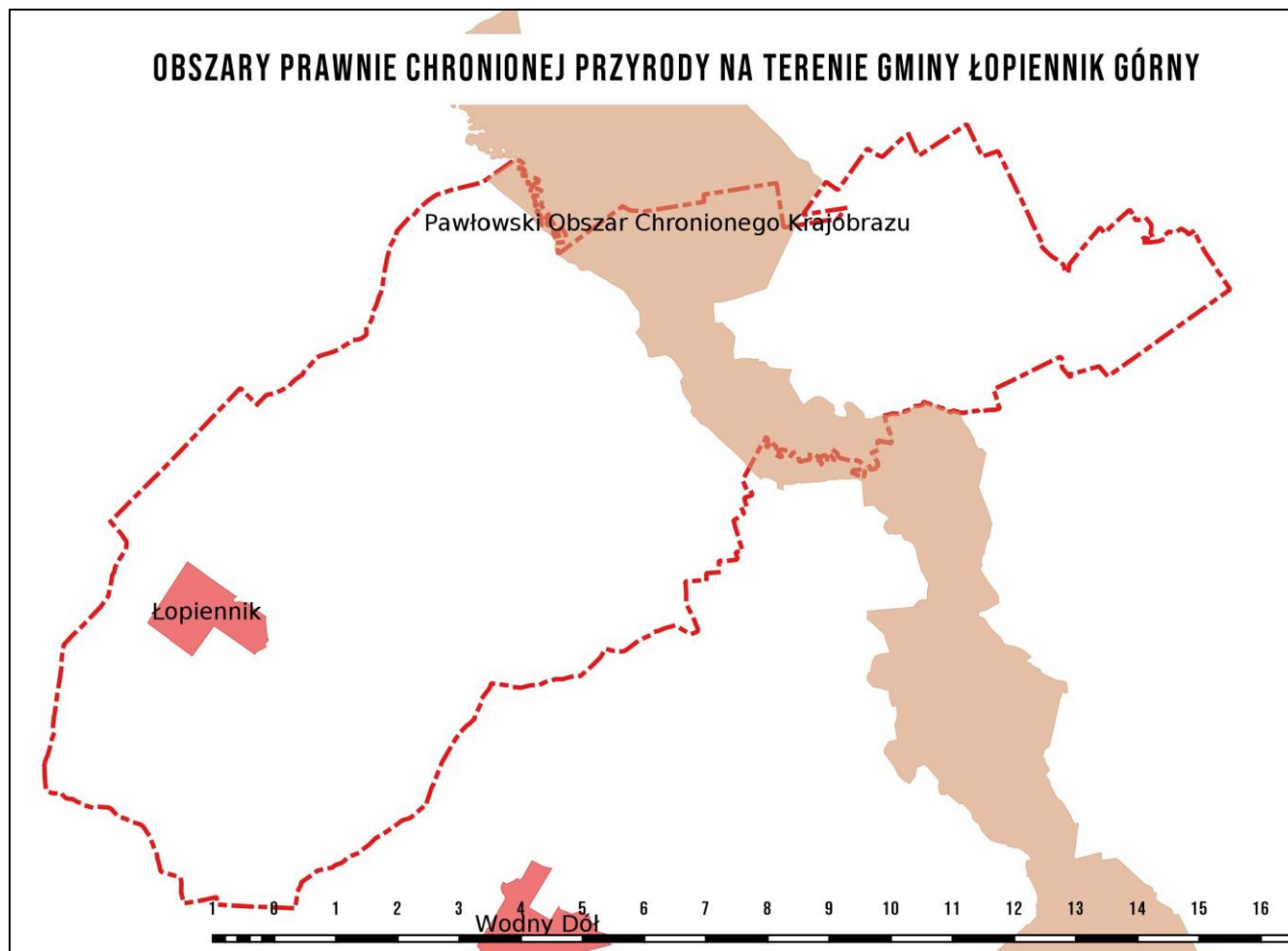
W gminie Łopiennik Górny użytki rolne stanowią 73,7% powierzchni ogólnej gminy. Grunty orne zajmują 63,3% powierzchni gminy, a użytki zielone 9,3%. W gminie dominują gleby o wysokiej i dobrej jakości dla produkcji rolnej, a gleby klas II-IV klasy bonitacyjnej zajmują ponad 93% powierzchni. Lesistość gminy wynosząca około 20% jest zdecydowanie niższa od średniej krajowej wynoszącej około 30%.

Pod względem klimatycznym gmina Łopiennik Górny znajduje się na granicy dwóch dzielnic klimatycznych: lubelskiej od zachodu oraz chełmskiej od wschodu. Okres wegetacji w obydwu trwa średnio ok. 206 dni a średnia temperatura roczna wynosi 7,2°C. Warunki klimatu lokalnego modyfikowane są przez rzeźbę terenu, rodzaj podłoża, szatę roślinną, głębokość zalegania wód podziemnych, bliskość zbiorników wodnych.

Najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo obszary w gminie zostały włączone do regionalnego i krajowego systemu obszarów chronionych. Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe środkowej części gminy odgrywają znaczącą rolę w krajowych i regionalnych systemach przyrodniczych. Szczególne znaczenie w tym względzie posiada dolina Wieprza, bowiem stanowi korytarz ekologiczny o randze krajowej, który łączy Nadwieprzański Park Krajobrazowy z Pawłowskim Obszarem Chronionego Krajobrazu (i z projektowanym Pawłowsko-Tarnogórskim OCK) oraz Grabowiecko-Strzeleckim Obszarem Chronionego Krajobrazu. Ponadto dolina Wieprza wraz z przylegającymi do niej lasami okolic Żulina stanowi rdzeń Pawłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu – jednego z ogniw krajowego i regionalnego systemu obszarów chronionych (województwa lubelskiego).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje dolinę rzeki Wieprz oraz fragment kompleksu leśnego okolic Borowicy. W granicach gminy znajduje się również obszar Natura 2000 - PLH060081 Łopiennik. Obszar położony jest w obrębie Wyniosłości Giełczewskiej; leży po dwóch stronach doliny Łopy. Ponad 50% powierzchni obszaru zajmują siedliska grądu subkontynentalnego.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Osadnictwo w Gminie Łopiennik Górny od pradziejów do średniowiecza

Tereny gminy Łopiennik Górny były intensywnie zasiedlane od pradziejów do czasów nam współczesnych. Potwierdzeniem tego są liczne stanowiska archeologiczne odkryte podczas planowanych badań powierzchniowych wykonywanych w latach 80-90-tych XX w. i na początku XXI w. Na przestrzeni dziejów obserwowany jest ścisły związek osadnictwa z siecią hydrograficzną. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są przede wszystkim wzdłuż Wieprza, na krawędzi i stoku jego doliny oraz wzdłuż Łopy i Białki. W efekcie badań powierzchniowych w ramach ogólnopolskiej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski, które uwzględniały także wcześniejsze badania oraz luźne znaleziska ujawniono na terenie całej gminy 179 stanowisk na których zarejestrowano 360 faktów osadniczych. Występujący na stanowiskach archeologicznych materiał zabytkowy (ceramika, narzędzia i półwytwory z krzemienia) reprezentuje kultury archeologiczne występujących na Lubelszczyźnie ze szczególnie licznym występowaniem materiału zabytkowego datowanego na neolit, wczesną epokę brązu, epokę brązu, wczesne średniowiecze, średniowiecze oraz czasy nowożytne.

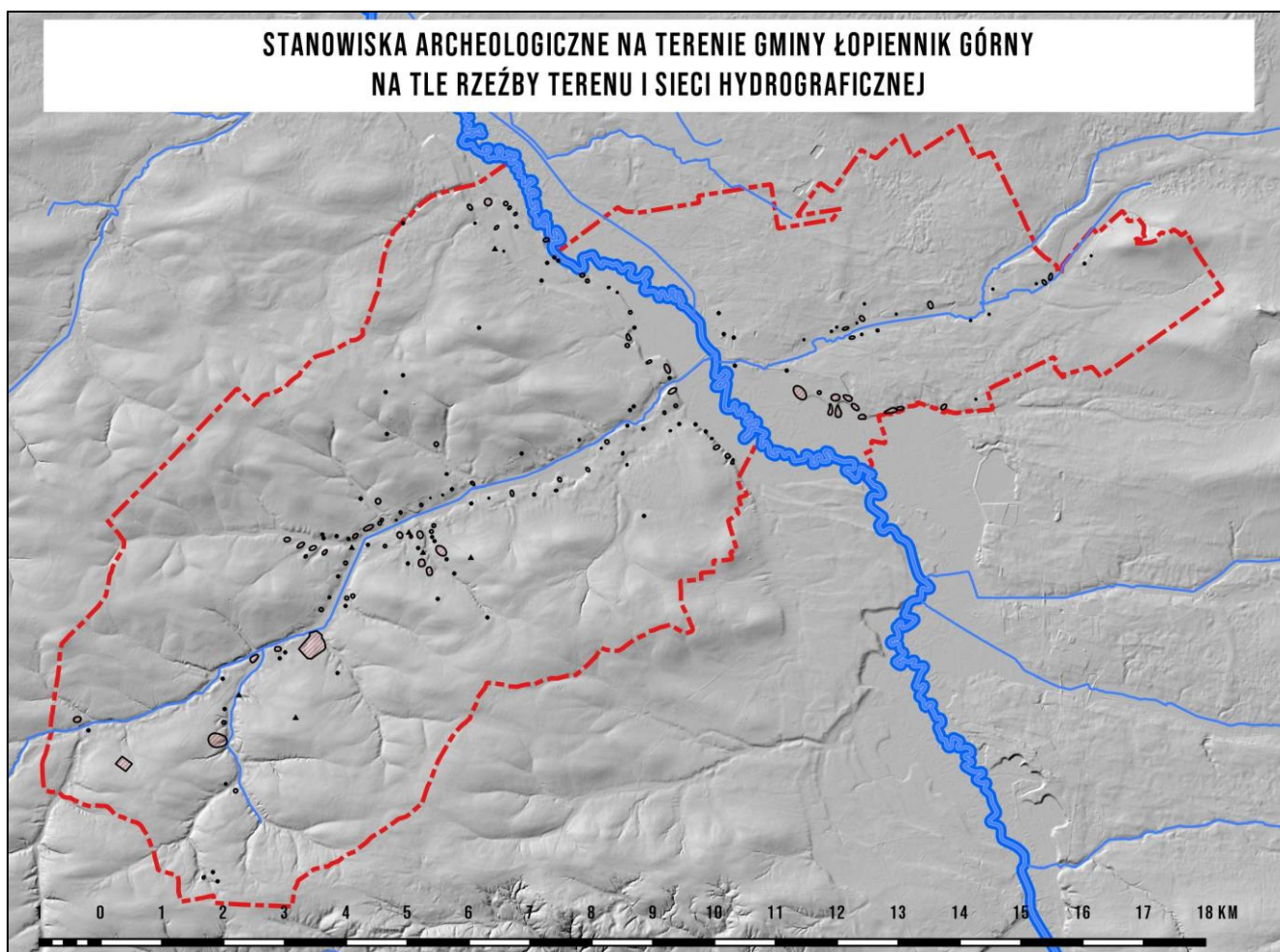
Na wyszczególnionych w tabeli 4, 179 stanowiskach archeologicznych wyróżniono 360 zespołów chronologiczno-funkcjonalnych zabytków (w licznej grupie stanowisk reprezentowane były znaleziska przynależne do więcej niż jednej jednostki chronologiczno-kulturowej) a wyszczególnione w tabeli rozróżnienie na osady i ślady osadnictwa związane jest jedynie z ilością materiału zabytkowego który wystąpił na powierzchni stanowiska, i w przypadku większej liczby artefaktów znalezisko określa się jako „osadę”, co oczywiście nie zawsze musi odzwierciedlać długotrwałość lub krótkotrwałość zasiedlania danego miejsca.

Najliczniej reprezentowane – 82 zespoły - bardzo cenne z uwagi na bardzo duży potencjał naukowy, są znaleziska pochodzące z wczesnej epoki brązu, wśród których wyróżniono zespoły zabytków kultury chłopice-vesele, strzyżowskiej, mierzanowickiej oraz trzcinieckiej. Drugą najliczniejszą grupę liczącą 56 zespołów stanowią znaleziska datowane przez badaczy na okres neolitu, z których zdecydowanie najliczniejsze – 29 zespołów - są należące do ludności kultury pucharów lejkowatych a w dalszej kolejności do ludności kultury lubelsko wołyńskiej ceramiki malowanej (6 zespołów), kultury amfor kulistych oraz kultury ceramiki sznurowej (po 5 zespołów) oraz znaleziska najwcześniejszych kultur neolitycznych: kultury ceramiki wstęgowej rytej (3 zespoły) i kultury ceramiki wstęgowej malowanej (1 zespół). Trzecią pod względem liczebności (53 zespoły) stanowią znaleziska datowane na okres wczesnego średniowiecza, wśród których 8 należy do okresu kształtowania się wczesnych państwowych – do X w. Niestety zdecydowana większość materiału ze stanowisk wczesnośredniowiecznych datowana jest ogólnikowo na okres wczesnego średniowiecza, trwający od VI do końca XIII w. Kolejną liczną grupę stanowią stanowiska z wyróżnionymi zabytkami należącymi do kultury łużyckiej, które rozpoznano na 20 stanowiskach. Następną, pod względem liczebności grupę stanowią niezwykle cenne znaleziska z okresu wpływów rzymskich, które stwierdzono na 10 stanowiskach. W grupie tej, niestety określanej jako „okres wpływów rzymskich” nie wydzielono żadnej z występujących na terenie Lubelszczyzny w tym okresie kultur archeologicznych. Jak zwykle w przypadku materiału zebranego z powierzchni stanowisk bardzo liczną grupę stanowią znaleziska określane przez archeologów jako: „nieokreślone” (24 zespoły), które wraz ze znaleziskami określanymi jako „pradziejowe” (27 znalezisk), „starożytne” (12 znalezisk) stanowią bardzo liczną grupę 63 zespołów, co stanowi ponad 15% znalezisk. Na znaleziska te składają się materiały, których nie da się przyporządkować konkretnym kulturom archeologicznym, czy też okresom pradziejowym. Spowodowane jest to małą liczebnością materiału zabytkowego, z reguły bardzo rozdrobnionego materiału ceramicznego, mało charakterystycznych znalezisk jak np. odłupki krzemienne, które były w użyciu przez cały okres pradziejów, lub fragmentów przedmiotów o niemożliwej do określenia funkcji a tym samym „nieczułych” na ich datowanie. Stosunkowo małą grupę reprezentują znaleziska określane jako „nowożytne” (36 zespołów). Powodem jest

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

zastosowana podczas badań Archeologicznego Zdjęcia Polski metodologia. W czasie kiedy przeprowadzano część badań terenowych, to jest na początku i połowie lat 80-tych XX w. instrukcja badań Archeologicznego Zdjęcia Polski nie uwzględniała jeszcze wyznaczania stanowisk z okresu staropolskiego i nowożytnych – do XIX wieku i jedyne znaleziska określanej ogólnie jako „nowożytny”, pochodzą z najnowszych badań. Na terenie gminy nielicznie reprezentowane są znaleziska z okresu lateńskiego - materiał zabytkowy z tego okresu wydzielono na 1 stanowisku, które przypisano ludności kultury pomorskiej. Z najstarszych okresów pradziejowych - do tej pory

zarejestrowano 6 stanowisk ze starszej (paleolit) i środkowej epoki kamienia (mezolit).

Z przedstawionej analizy materiału zabytkowego, odkrytego podczas badań powierzchniowych można stwierdzić, że tereny gminy Łopiennik Górny były intensywnie zasiedlane w pradziejach. Na licznych stanowiskach wielokulturowych w Dobryniowie, Dobryniowie Kolonii, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Podleśnym można zaobserwować ciągłość osadniczą od neolitu, poprzez epokę brązu, do czasów nowożytnych.

Dzięki znaleziskom z okresów pradziejowych z terenu gminy Łopiennik Górny możliwe jest przedstawienie zarysu pradziejów gminy. W próbie tej posiłkować się możemy dodatkowo licznymi

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

znaleziskami zabytków archeologicznych na pozostałych ziemiach Lubelszczyzny czy też Polski, dzięki którym archeolodzy w miarę dobrze rozpoznali i opisali procesy osadnicze zachodzące w pradziejach.

Paleolit i mezolit – starsza i środkowa epoka kamienia

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenach gminy Łopiennik Górny odkryto na stanowiskach zlokalizowanych na terenie Borowicy, Dobryniowa Kolonii i Łopiennika Podleśnego i sięgają one okresu schyłkowego paleolitu i wiązać je można z kręgiem kultur ludów koczowniczych trudniących się głównie polowaniem na renifery i drobniejszą zwierzynę oraz zbieractwem. Byli to myśliwi należący do tak zwanej kultury świderskiej. Paleolit schyłkowy obejmuje okres późnego zlodowacenia, nieznacznie przekraczając granicę plejstocenu i obejmuje początki holocenu, zamykającym się w przedziale czasowym pomiędzy 14 tysiącleciem p.n.e. do 8 -7 tysiąclecia p.n.e.. Pozostałością bytności ludów penetrujących te ziemie są charakterystyczne zabytki krzemienne służące do wyrobu grotów strzał i narzędzi do obróbki skór. Pobyt łowców i zbieraczy z tego okresu, ze względu na charakter gospodarki – sezonowe obozowiska - był krótkotrwały i dlatego znaleziska należą do nielicznych i ubogich.

Okres mezolitu, nazywany środkową epoką kamienia, na ziemiach polskich datuje się na czas od około 8300 do około 4000 lat p.n.e. . Jest to okres ocieplenia klimatu, w którym panowały sprzyjające warunki dla osadnictwa. Tereny w okolicach większych rzek i ich dopływów, z licznymi piaszczystymi pagórkami, były typowymi miejscami obozowisk mezolitycznych myśliwych i rybaków. Jedynymi pozostałościami po ludności mezolitycznej są materiały krzemienne, głównie są to odpadki powstałe podczas wytwarzania narzędzi krzemiennych lub napraw narzędzi krzemiennych. Nielicznie znajdowane gotowe wyroby krzemienne to najczęściej zbrojniki strzał, z reguły takie, które zostały porzucone lub zniszczone w trakcie użytkowania. Ludność w okresie mezolitu reprezentowała typ gospodarki zbieracko-łowieckiej, co wymuszało przemieszczanie się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu terenów obfitujących w pożywienie, często podążając za stadami zwierząt, na które polowano. Charakter gospodarki przyswajającej „dobra” natury rzutował z pewnością na strukturę społeczną, model osadniczy grup ludzkich. Stanowiska z tego okresu ujawniono na polach Borowicy, Dobryniowa Kolonii i Żulina.

Neolit – młodsza epoka kamienna

Najstarszymi kolonizatorami ziem wchodzących w skład Gminy Trawniki była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich. Reprezentowana jest ona głównie przez **kulturę ceramiki wstęgowej rytej (KCWR)**. Jej nazwa pochodzi od kulistej formy naczyń glinianych zdobionych ornamentem rytym w postaci wstęg spiralnych i innych wątków geometrycznych. Przedstawiciele tej kultury przywędrowali na obszar dzisiejszej Polski przed ok. 5600 p.n.e. KCWR trwała do ok. 4900 p.n.e. Była to pierwsza w pełni neolityczna kultura na polskich ziemiach. Ludność tej kultury przemieszczała się na południu Polski stosunkowo szybko (3 km na rok), posuwając się wzdłuż linii Wisły i Warty. Ludność tej kultury zajmowała najlepsze gleby nadające się pod uprawę, przede wszystkim urodzajne gleby lessowe południowej strefy obecnych ziem polskich - tu odkryto najstarsze osady tej kultury, lokalizowane na brzegach dolin rzecznych. Osadnictwo było ruchome, po wyeksploatowaniu ziemi przenoszono się na nowe tereny. Osady były zasiedlane przez około 15 lat, po

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

czym przenoszono się w nowe miejsca. Do starych siedzib powracano nie wcześniej niż po 45-60 latach. Podstawową jednostką osadniczą KCWR był dom-gospodarstwo. Kilka takich domów składało się na osadę, w której mogło mieszkać od 100 do 200 osób przez kilka pokoleń. Wielkość osady mogła dochodzić do 30 ha. Domy miały pokaźne rozmiary. Zbudowane na planie prostokąta, ich długość sięgała 40 m, a szerokość 6-7 m. Konstrukcja budowli opierała się na dębowych słupach wkopanych w ziemię, a przestrzeń między nimi była zabezpieczona plecionką, uszczelnioną gliną. Całość wraz z dachem podtrzymywał rząd słupów biegnący przez środek domostwa. Pierwsze osady KCWR miały charakter otwarty, pozbawiony jakichkolwiek umocnień. Dopiero w późnej fazie rozwojowej zaczęły się pojawiać osady obronne, zwłaszcza w zachodniej strefie tej kultury. Być może pojawienie się tych prostych fortyfikacji należy łączyć z niepokojami w tym okresie, choć istnieją teorie, które interpretują te umocnienia poprzez powstanie nowej ideologii, kładącej silny nacisk na identyfikację z określonym terytorium. Osiedla KCWR zakładane były na żyznych terasach rzecznych. Na ich skraju zakładano pola otoczone krzewiastymi zaroślami. Uprawiano na nich różnego rodzaju zboża jak: pszenicę płaskurkę, samopszę, orkisz, pszenicę zbitokłosą, jęczmień, proso, groch, soczewicę i mak. Zbierano dzikie jabłka, orzechy, poziomki, czereśnie. Oprócz uprawy zbóż hodowano bydło, owce lub kozy. W późniejszym okresie rozpowszechniła się gospodarka żarowa. Polegała ona na karczowaniu lasu i wypalaniu go. Żyzny popiół zapewniał wystarczająco wysokie plony przez kilka lat. Następnie grupa postępowła tak samo z innym fragmentem lasu.

Na terenie gminy na pozostałości osady ludności tej kultury natrafiono na stanowiskach w Łopienniku Dolnym Kolonii oraz dwu stanowiskach w Łopienniku Podleśnym.

Następnym etapem zasiedlania tych ziem było pojawienie się ludności rolniczej **kultury pucharów lejkowatych (KPL)**, która reprezentowała już zawansowane rolnictwo i hodowlę udomowionych zwierząt. Nazwa - kultura pucharów lejkowatych - pochodzi od charakterystycznych form naczyń glinianych, których część wylewowa była ukształtowana w formie zbliżonej do lejka. Ludność tej kultury zajmuje szczególną rolę w pradziejach ziem polskich, ponieważ zintensyfikowali oni na masową skalę rolnictwo. Wylesiano ogromne obszary by prowadzić na ich uprawy i hodowlę. Wprowadziła też orkę sprzężającą. Jest to najczęściej występująca kultura archeologiczna wczesnej fazy neolitu. Trwała ona na naszych ziemiach od około 3900 lat p.n.e. do około 1900 lat p.n.e. Na terenie gminy Łopiennik Górny znaleziska pozostałości tej kultury odnaleziono na licznych stanowiskach w Borowicy, Dobryniowie, Dobryniowie Kolonii, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadzeczny, Łopienniku Podleśnym.

Kultura lubelsko-wołyńska (nazywana też kulturą lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, kulturą ceramiki wstęgowej malowanej). Kultura ta należy do najsłabiej poznanych kultur neolitycznych w Polsce i znaleziska pozostałości ludności tej kultury na 6 stanowiskach w Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadzeczny, Olszance należy uznać za bardzo cenne. Osadnictwo ludności kultury lubelsko-wołyńskiej skupia się na lessach, w bezpośrednim sąsiedztwie rzek i strumieni. Zabytki ludności tej kultury datuje się na pierwszą połowę trzeciego tysiąclecia p.n.e. i ludność tej kultury pojawia się po najstarszym osadnictwie ludności kultury pucharów lejkowatych, a zanikają na rzecz ludności kultury amfor kulistych ok. roku 2500 p.n.e.

Kultura amfor kulistych

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Kolejną grupą ludności neolitycznej, którą reprezentują znaleziska na stanowiskach w Dobryniowie Kolonii, Krzywem, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Dolnym Kolonii jest ludność kultury amfor kulistych. Także w przypadku nazwy tej kultury, została ona zaczerpnięta od charakterystycznej formy naczyń wytwarzanych i użytkowanych przez jej ludność. Badacze przyjmują, że kultura ta powstała na podłożu kultury pucharów lejkowatych. Nasza wiedza o ludności tej kultury pochodzi przede wszystkim z nielicznych znalezisk grobów, w których wyposażeniu znajdowano gładzone krzemienne siekiery z krzemienia pasiastego. Groby ludności tej kultury z reguły występują na wyniosłościach, bardzo często są to pojedyncze groby, bardzo rzadko więcej niż trzy. Zmarli chowani byli w pozycji skurczonej, podczas gdy ludność kultury pucharów lejkowatych grzebała swoich zmarłych w pozycji wyprostowanej. Ponieważ zdarzało się, że wraz z ludźmi grzebano także bydło i inne zwierzęta domowe, wysnuto wniosek, że hodowla odgrywała dużą rolę u ludności tej kultury.

Kultura ceramiki sznurowej (KCSz)

Okres neolitu zamyka na opisywanym obszarze kultura ceramiki sznurowej. Nazwa pochodzi od charakterystycznego sposobu zdobienia naczyń glinianych odciskami sznura. Posługiwała się już przedmiotami i ozdobami metalowymi (miedź, brąz, srebro i nawet złoto). Społeczność o charakterze, jak się przypuszcza, koczowniczym – pasterskim. Rozpowszechniona szeroko w Europie środkowej i wschodniej. Liczna w Polsce południowej i wschodniej. Okres jej występowania to w przybliżeniu 2800 – 1900pne. Ludność reprezentująca tą kulturę wypełniła terytoria opuszczone przez społeczności KPL. Na terenie gminy Trawniki odkryto, jak do tej pory, stanowiska związane z tą kulturą w Borowicy, Dobryniowie Kolonii, Krzywem, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Dolnym Kolonii.

Epoka Brązu :

Znaleziska z epoki brązu, szczególnie najstarszych faz tej epoki są licznie rozpoznane na terenie gminy Łopiennik Górny. Na ślady najwcześniejszych osadników związanych z ludnością **kultury mierzanowickiej** z wczesnego okresu epoki brązu natrafiono na 4 stanowiskach archeologicznych w Gliniskach, Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadrzecznym. Podobnie jak w przypadku wymienionych do tej pory kultur, dla opisu gospodarki, osadnictwa czy obrządku pogrzebowego pomocne nam są dane z innych terenów Polski, gdzie przebadano metodą wykopaliskową stanowiska archeologiczne tej kultury. Wiemy, że ludność tej kultury zamieszkiwała z reguły małe osiedla i sezonowe obozowiska, a do celów mieszkalnych nie gardzono także jaskiniami. Swoich zmarłych grzebano w obrządku szkieletowym, w owalnych lub prostokątnych jamach grobowych a nawet trumnach czy owiniętych w matę lub plecionkę z cienkich patyków. Mężczyźni układani byli na prawym a kobiety na lewym boku, a do grobów wkładano fajansowe kolie, narzędzia kościane i krzemienne, broń – przede wszystkim krzemienne grociki strzał, nieliczne wyroby metalowe i miedziane ozdoby. Ludność kultury mierzanowickiej zajmowała się głównie hodowlą zwierząt: kóz, owiec i bydła rogatego. Nadal duże znaczenie, podobnie jak to miało miejsce w okresach poprzedzających, miała produkcja narzędzi krzemiennych. Kolejną kulturą z okresu wczesnej epoki brązu na terenie gminy Rejowiec jest **kultura strzyżowska**, która występowała w pierwszej połowie II tysiąclecia p.n.e. we wschodniej części Wyżyny Lubelskiej. Charakteryzowała się małymi, otwartymi osadami i krótkotrwałymi obozowiskami, przeważnie na wzniesionych obszarach lessowych, lub cyplach wysokich teras rzecznych. Budownictwo składało się głównie z drewnianych naziemnych budowli zrębowych, ze

ścianami oklejonymi gliną, ziemianek, szałasów i spichlerzy do przechowywania zboża. Czasami wewnątrz domostw znajdowały się paleniska. Gospodarka opierała się na hodowli bydła, kóz, owiec, trzody chlewnej, koni, gęsi i psów. Praktykowano także łowiectwo, rybołówstwo i zbieractwo. Dość dobrze rozwinięty był także handel, o czym świadczą dość liczne importy. Pochówki, o obrządku szkieletowym, praktykowano na terenie osad i na cmentarzyskach. Ciała układano najczęściej na wznak, w groby płaskie, jamowe, owalne i prostokątne, czasami z kamienną obudową. Zmarłego wyposażano w ozdoby z muszli, fajansu lub miedzi, a także w wyroby krzemienne, kościane i ceramiczne. Jako tzw. kultura późnosnurowa wnosi wkład w następującą po niej kulturę trzciniecką. Na stanowiska związane z pobytem ludności tej kultury natrafiono w Dobryniowie, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Nadrzecznym, Łopienniku Podleśnym.

Kolejna kultura z wczesnej epoki brązu - **kultura trzciniecka** (około 1900 -1000 pne) - została zarejestrowana na obszarach AZP obejmujących Gminę Łopiennik Górny na 11 stanowiskach. Znaleźiska przypisane ludności tej kultury zostały zarejestrowane w Borowicy, Dobryniowie, Dobryniowie Kolonii, Łopienniku Dolnym i Woli Żulińskiej. Ludność tej kultury posiadała umiejętność wytopu metali, w szczególności brązu i wytwarzała z niego zarówno narzędzia, broń jak i ozdoby. Nie odstąpiła jednak od wytwórczości krzemieniarskiej i właściwie przez cały okres jej trwania posługiwała się wyrobami krzemiennymi. Ludność tej kultury prowadziła raczej osiadły tryb życia trudniąc się głównie rolnictwem, to jest uprawą roli oraz głównie hodowlą. Nie gardzono także tradycyjnymi sposobami zdobywania pożywienia, to jest łowiectwem i zbieractwem. W odróżnieniu od ludności kultury mierzanowickiej w obrządku pogrzebowym ludności kultury trzcinieckiej obok grobów szkieletowych, wśród których nie stosowano zasad ułożenia w grobie, stosowano ciałopalenie. Spalone kości składano bądź to bezpośrednio do jam ziemnych (groby ciałopalne jamowe) jak i do popielnic. Niektórzy badacze utożsamiali ją z ludnością prasłowiańską co nie jest jednoznaczne i do dziś toczą się spory o jej przynależność etniczną.

Kultura Łużycka

Licznie na terenie gminy Łopiennik reprezentowane są stanowiska ludności **kultury łużyckiej**. Znaleźiska zabytków przypisywanych ludności tej kultury powszechnie występują na terenie Polski i Europy i datowane są od epoki brązu do epoki żelaza. Mieszczą się więc w dość rozległym przedziale chronologiczno-kulturowym, zarówno w środkowej jak i młodszej epoce brązu do epoki żelaza (od 1700-1500 p.n.e, faza środkowa do 700-400 p.n.e, faza późna sięgająca do epoki żelaza - tzw. Halsztat D). Należy do tzw. Kręgu kultur pól popielnicowych do którego zaliczana jest głównie ze względu na formę pochówków ciałopalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często z bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń. Zamieszkiwała zamknięte osady, nierzadko mające charakter obronny oraz budowała trudno dostępne warownie. Z terenu Polski znane są także grodziska tej kultury. Ślady związane z pobytem ludności tej kultury odkryto na terenie gminy na stanowiskach w Borowicy, Dobryniowie Kolonii, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadrzecznym, Łopienniku Podleśnym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Okres lateński

Wśród stanowisk zarejestrowanych na podstawie znalezionych na powierzchni materiałów zabytkowych na terenie gminy Łopiennik Górny znalazło się datowane na okres lateński – okres w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwający od 400 p.n.e. do początku naszej ery. W tym czasie Europa znajdowała się pod kulturowymi wpływami stylu lateńskiego wywodzącymi się z obszarów zamieszkałych przez Celtów. Również do kręgu związanego z tzw. zespołem kultur pól popielnicowych należy występujące na terenie gminy 1 stanowisko ludności **kultury pomorskiej**, znane z terenów Polski głównie z grobów popielnicowych znajdujących nie rzadko pod „kloszami” z dużych naczyń glinianych. Na obszarze swojego występowania w zwyczajach pogrzebowych ludności tej kultury występuje obrządek ciałopalny. Jego charakterystycznym elementem, są popielnice, na których umieszczano, w górnej części naczynia, schematyczne przedstawienie twarzy ludzkiej, symbolizującej zmarłego, czasem z dodatkowymi scenami rodzajowymi lub wyobrażeniami przedmiotów codziennego użytku i uzbrojenia (miecze, oszczepy, tarcze) umieszczanymi na brzuscu. Popielnice przykryte były pokrywkami niekiedy stylizowanymi na nakrycie głowy. Dodatkowo czasami nakładano na nie naszyjniki lub napierśniki, a plastyczne przedstawienia uszu zdobiono kolczykami. Zwyczaj dekorowania popielnic symbolicznymi twarzami ludzkimi zanikł w IV w p.n.e. Popielnice (zazwyczaj 5-6, maksymalnie do 30 sztuk) z popiołami zmarłych ustawiano w prostokątnych skrzyniach z kamiennych płyt, stąd też inna nazwa tej kultury – kultura grobów skrzynkowych. Ubogie wyposażenie grobowe stanowią ozdoby oraz narzędzia, bardzo rzadko broń. Stanowisko prawdopodobnie związane ze śladem osadnictwa ludności tej kultury zarejestrowano na terenie Łopiennika Górnego.

Okres Wpływów Rzymskich i Wędrówek Ludów.

Na terenie Gminy Łopiennik Górny znaleziono 10 stanowisk z tego okresu, zamykającego się w przedziale czasowym III wieku p.n.e do V wieku naszej ery. Niestety ale materiał ceramiczny znaleziony na stanowiskach nie pozwalał na jednoznaczne określenie przynależności kulturowej. Z pozostałych terenów Lubelszczyzny wiemy, że ludność zamieszkującą w okresie wpływów rzymskich tworzyły plemiona zaliczane przez starożytnych autorów do, między innymi germańskich ludów. Dla terenów Polskich byli by to Wandalowie. Nie brak jednak teorii o miejscowym - autochtonicznym pochodzeniu ludności, pozostającej pod wpływem starożytnego Rzymu i ludów migrujących przez jego prowincje. Liczni badacze sugerują, że ludność zamieszkująca w tym czasie tereny w dorzeczu Wisły mogła stanowić element protosłowiański. Znaleźiska przedmiotów kultury materialnej manifestują się elementami uzbrojenia, są to miecze, „umba” tarcz, noże, groty włóczni i strzał, oraz bogatym zdobnictwem przedmiotów metalowych, zarówno z metali szlachetnych, jak i brązu, miedzi. Są to głównie różnego rodzaju zapinki (fibule), guzy, pierścienie itp. Często spotykane są rzymskie denary zarówno z okresu Republiki jak i cesarstwa. Znaleźiska z tego okresu odkryto w: Borowicy, Dobryniowie, Dobryniowie Kolonii, Łopienniku Dolnym, Łopienniku Podleśnym oraz w Żulinie.

Oprócz ewidentnie określonych jako materiały przeworskie w trakcie badań AZP wyznaczono kilka stanowisk bez określania przynależności kulturowej a oznaczone jako Okres Wpływów Rzymskich. Trudo więc przyporządkować je konkretnej kulturze ale, przez analogie, możemy mówić o plemionach wędrujących przez tereny Polski np. Gotów.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Z terenu Gminy Łopiennik Górny jest to bardzo liczna co do ilości grupa stanowisk archeologicznych. Okres ten jest nierozzerwalnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. Najstarsze znaleziska z terenu gminy Łopiennik Górny pochodzą z VIII-IX wieku. Są to głównie osady otwarte w formie mniejszych lub rozległych osad, niekiedy wzmocnionych ostrokołem..

Późniejsze osadnictwo do końca XV wieku związane jest z tzw. drobnymi rycerskimi nadaniami i z czasem przechodzi w powstawanie większych jednostek tworzące majątki szlacheckie zaliczane do okresu Staropolskiego. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie. Dla porządku poniższe informacje dotyczące najstarszych wzmianek o miejscowościach w gminie podajemy w porządku alfabetycznym. Informacje zostały zaczerpnięte między innymi z pracy Nazwy miejscowe Polski pod redakcją Kazimierza Rymuta, internetowej wersji Słownika Historyczno-Geograficznego Ziem Polskich w Średniowiecza (<http://www.slownik.ihpan.edu.pl/index.php>) oraz pracy Barbary Czopek Nazwy miejscowe dawnej Zeimi Chełmskiej i Bełskiej (w granicach dzisiejszego Państwa Polskiego), 1988

Borowica

Pierwsze wzmianki pochodzą z 1564 r. jako *Borowica*. W 1827 r. było tu 32 dm., 295 mk. (Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich).

W 1802 r. Borowicę otrzymała w posagu Elżbieta Krasińska i od 1815 r. zamieszkała wraz z mężem Adamem Jaraczewskim, byłym oficerze wojsk napoleońskich. W drewnianym kościele Jaraczewska prowadziła działalność oświatową i filantropijną. Po śmierci Elżbiety Krasińskiej w 1832 r. dobra odziedziczył Józef hr. Krasiński z Radziejowic. Kolejnymi właścicielami Borowicy byli Maria z Krasińskich Łubieńska (1845 r.), Franciszek Łubieński, Ludwik hr. Krasiński (1888 r.), Ludwika ks. Czartoryska. W 1913 r. dobra zostały kupione przez Nikodema Budnego a w 1927 r. przez Jana Nepomucena Budnego.

Dobryniów

oraz **Dobryniów Kolonia**. Pierwsze wzmianki z 1359 jako *Dobrinow*, 1417 *Dobrnów*, 1564 *Dobryniów*, 1796 *Dobrzyńniów*, 1881 *Dobryniów*.

Gliniska

pierwsze wzmianki z 1877 *Gliniska orchowskie*, *Gliniska bobrowskie*, 1881 *Gliniska Boobrowskie (Orchowskie)*, w 1921 *Gliniska*

Łopiennik

Łopiennik Dolny, Łopiennik Dolny Kolonia, Łopiennik Górny, Łopiennik Nadrzeczny, Łopiennik Podleśny. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1439 r. *Lopienniki*, 1447 *Lopyennyk*, 1564 *Lopiennik Duplex i Nobilium*, 1565 *Lopinnik Ruski als wtora czescz wsi Lopynnika, Lopinnik Liaczki als trzecia czescz wsi*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Lopynnika, 1921 Łopiennik Ruski (Dolny) i (Górny) Lacki, 1952 Łopiennik Nadrzeczny i Podleśny, 1981 Łopiennik Dolny-Kolonia.

Łopiennik był wsią królewską lokowaną na prawie magdeburskim. W końcu XVw. dobra należały do Mikołaja Chrzastowskiego i jego synów, którzy to prawdopodobnie założyli folwark oraz wybudowali dwór. W XVI w. majątek składał się z trzech części: Woli Łopiennickiej, Łopiennika Ruskiego i Łopiennika Lackiego. W 1659 r. król Jan Kazimierz nadał ziemie Jerzemu Niemiryczowi. Od 1667 r. dobra należały do rodu Prażmowskich, w których rękach pozostawały do XIX w.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich:

Łopiennik 1.) *Lacki, wś, pow. krasnostawski, gm. i par. Łopiennik. Posiada kościół par. erekcyi niewiadomej; obecny z 1684 r. wzniósł tu kś. Maciej Grajewski, proboszcz miejscowy. Folw. Ł. stanowi majorat. W 1827 r. wś prywatna, 65 dm., 477 mk.; obecnie 90 os. włość.; pszczolnictwo pomyślnie rozwinięte. Par. Ł., dek.krasnostawski, 2162 dusz.*

Łopiennik. *Ruski, wś, gm. i par. Łopiennik, pow. krasnostawski. Posiada cerkiew paraf., erygowaną 1524 r. przez Aleksandra Jagiellończyka; obecna drewniana z 1710 r.; szkołę poczt., urząd gm. i młyn wodny. W 1827 r. wś prywatna, 97 dm., 585 mk.;obecnie majorat. Ł. pamiętny jest porażką Jadźwingów przez Leszka Czarnego w r. 1282. Dotąd są tutaj liczne mogiły, a w nich często wykopują szczątki rozmaitych przedmiotów dawnego uzbrojenia i ozdoby rycerskie. Ośm ogromnych takich kurhanów jest w samym Ł., większa zaś ich liczba znajduje się w sąsiedniej wsi zwanej Krzywe. Kiedy w r. 1474 na sejmie piotrkowskim utworzone zostało wojew. lubelskie, rz. Łopień stanowiła granicę pomiędzy nowem a dawniejszem województwem ruskiem. Wś ta nadana była na sejmie warszawskim w r. 1659 Jerzemu Niemiryczowi, podkomorzemu kijowskiemu, na wieczne czasy; w ośm latjednak zastawiona pracz jego rodzinę, wraz z innemi dobrami, przeszła na własność Prażmowskich, na mocy uchwały sejmowej 1667 r., a w końcu do rządu. Gm. Ł należy do sądu gm. okr. III w Fajslawicach, st. poczt. Krasnystaw, ma 11,980 mr. obszaru i 3828 mk. (1867 r.). W gm. są dwie szkoły poczt. i dwa młyny wodne. W skład gm. wchodzi: Dobrzyniew, Kindały, Krzywe, Krzywski Majdan, Ł. Lacki, Ł. Ruski, Nowa Wieś, Nowina, Olszanka, Stężycza i Ziemiany. Por. Krasnystaw.*

Majdan Krzywski po raz pierwszy pojawia się w 1839 r. na Topograficznej Karcie Królestwa Polskiego jako *Maydan Krzywski*, w 1883 w IV tomie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich jako *Krzywski-Majdan*. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Krzywe 1.) wś, pow. krasnostawski, gm. i par. Łopiennik. W 1827 r. 36 dm., 215 mk. Według Tow. Kred. Ziem. folw. K. z wsiami K., Majdan Krzywski i Olszanka, od Trawnik w. 10, od rz. Wieprza w. 6. Rozległość wynosi mr. 1019: grunta orne i ogrody mr. 528, łąk mr. 47, pastwisk mr. 1, wody mr. 3, lasu mr. 393, nieużytki i place mr. 42, bud. mur. 3, i drzewa 11, płodozmian 9-polowy; pokłady kamienia wapiennego i budulcowego. Wś K. os. 51, z grun. mr. 626; wś Majdan Krzywski os. 32, t gruntem mr. 473; wś Olszanka os. 17, z grun. mr. 189.

- Nowiny** po raz pierwszy pojawia się w 1886 r. w VII tomie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (strony 18, 43, 148) gwarowa nazwa „gliniska”
- Olszanka** po raz pierwszy pojawia się w 1886 r. w VII tomie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (strony 29, 142 gwarowa nazwa „gliniska”
- Wola Żulińska** po raz pierwszy pojawia się w 1564 r. jako Wolya, w 1576 r. w woly Zulynskiej
- Żulin** po raz pierwszy pojawia się w 1427 r. jako Zulin, w 1970 r. *Żulin Kolonia*. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich: wś, fol. i dobra nad Wieprzem, pow. chełmski, gm. i par. Pawłów, odl. 5 w. od Rejowca (st. dr. żel. nadwiślań.), a 20 w. od Chełma, posiada cerkiew par., szkołę, trzy młyny wodne, fabrykę drożdży prasowanych, krochmalnię, gorzelnię i papiernię, wyrabiająca gorsze gatunki papieru. W 1827 r. było 99 dm., 715 mk. Dobra Ż. składały się w r. 1873 z fol.: Ż., Marynin, Zahań, Elżbiecin i Borowica, i nomenklatury Osówka, rozl. mr. 6980: fol. Ż. gr. or. i ogr. mr. 744, łąk mr. 392, pastw. mr. 117, wody mr. 137, lasu mr. 4142, nieuż. mr. 288; bud. mur. 10, drew. 29; płodozm. 6-pol.; fol. Marynin gr. or. i ogr. mr. 293, nieuż. mr. 12; bud. mur. 3, drew. 2; płodozm. 10-pol.; fol. Zahań gr. or. i ogr. mr. 238, pastw. mr. 5, nieuż. mr. 28; bud. mur. 3, drew. 3; fol. Elżbiecin gr. or. i ogr. mr. 332, nieuż. mr. 8; bud. drew. 8; fol. Borowica gr. or. i ogr. mr. 175, łąk mr. 1, pastw. mr. 51, nieuż. mr. 17; bud. mur. 3, drew. 9; lasy nieurządzone, pokłady torfu i wapna. W skład dóbr poprzednio wchodziły: wś Ż. os. 25, mr. 467; wś Borowica os. 36, mr. 430; wś Wola Żulińska os. 36, mr. 565; wś Józefów os. 8, mr. 122; wś Zagrody os. 41, mr. 423. Zakłady fabryczne stanowią osadę odrębną, zw. Pomian (5 mórg obszaru), sprzedaną w r. 1883 za 15000 rs. Dobra całe mają w części lit. A. 3312 mr. (1777 roli, 241 mr. Wód zarybionych, 386 mr. łąk nad Wieprzem, 551 mr. lasu). Część lit. B. ma 3177 mórg. lasu, z tego 1800 mórg. uwolniono od serwitutów kosztem 10501 rs. W r. 1883 dobra te nabył od hr. Frań. Łubieńskiego za 295002 rs. nieżyjący obecnie Ludwik hr. Krasiński. Cerkiew tutejsza,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

niewiadomej erekcyi, otrzymała w r. 1797 zatwierdzenie swych nadań przez małżonków Krasińskich.

Historia osadnictwa zaobserwowana w źródłach pisanych dotyczących osad w gminie Rejowiec powiela się także w przypadku pozostałych terenów województwa lubelskiego. Brak jest źródeł historycznych zwłaszcza do końca XIV w. ale pośrednio historycy wysuwają przypuszczenia, że w II i III ćwierci XIV w. szczególnie dotkliwe były zniszczenia spowodowane walkami z Litwą o opanowanie Rusi południowo-zachodniej. Doskonałe źródło do poznania najwcześniejszych dziejów Polski, jakim jest Liber beneficiorum Jana Długosza (powstałe w latach 1470 – 1480), w którym podawano dane dotyczące świętopietrza (denar od łebka dla papieża – stąd świętopietrze) w odniesieniu do każdej osady, ma w przypadku Lubelszczyzny największe braki.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze to okres burzliwych wydarzeń a historia ziem w tym okresie wiąże się ściśle z tak zwanymi Grodami Czerwieńskimi. Historycy uważają, że do X w. tereny te były pod władzą państwa wielkomorawskiego lub Czechów. Następnie teren ten przeszedł we władania Mieszka I. Według letopisu Nestora, w 981 r. Grody Czerwieńskie opanował książę kijowski Włodzimierz a w 1018 r. zdobył je Bolesław Chrobry, ale już w 1031 r. przyłączył je do Rusi Jarosław Mądry, i w ten sposób weszły one w skład silnego Księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Ziemie te to tereny pogranicza, na którym dwa kształtujące się państwa feudalne Polski i Rusi toczyły walkę. W 1240 r. tereny ziemi chełmskiej zostały dodatkowo spustoszone najazdem tatarskim. W okresie przynależności terytorialnej do Rusi Halickiej daje się zauważyć wzrost znaczenia Ziemi Chełmskiej. Ma to związek z okresem rządów Daniela Romanowicza. Książę ten, wobec zagrożenia ze strony Tatarów i bojarstwa, wiązał się politycznie, kulturalnie i gospodarczo z Krakowem, a stolicą swojego księstwa w latach 1237-1264 uczynił Chełm. Około roku 1240 przeniósł do Chełma biskupstwo wschodnie ufundowane przez siebie w roku 1220, którego siedzibą pierwotnie był Uhrusk. Rozwój Chełma, jako stolicy książęcej osłabł z chwilą śmierci księcia Daniela w roku 1264 a rolę Chełma jako centralnego grodu przejął Bełz. Okręg chełmski określa się mianem księstwa chełmskiego, a po śmierci Daniela dzielnicą władali jego synowi, aż do wygaśnięcia dynastii w XIV w. Na tron księstwa halicko-włodzimierskiego wstąpił książę czerski Bolesław Trojdenowicz, a po jego śmierci w 1340 r. o sukcesję wystąpił Kazimierz Wielki, ale po wyprawie z 1344 r. księstwo zostało zajęte przez Lubartę, księcia łuckiego. Roszczenia do tronu książęcego na Rusi wysuwali także Litwini, którzy już w roku 1340 pod wodzą księcia Luberta Giedyminowicza opanowali Ziemię Chełmską, Wołyń i Ziemię Bełską. Ludwik Węgierski próbował, bez rezultatu, podbić księstwo i do 1366 r. księstwem chełmsko-bełskim zarządzał książę litewski Jerzy Narymuntowicz. Po zwycięskiej wyprawie wojsk polskich w 1366 księstwo to stało się lennem Polski a w 1378 królowa Jadwiga połączyła te ziemie z Polską, na trwałe – do rozbiorów w XVIII w. Losy Ziemi Chełmskiej na przestrzeni dziejów były nierozzerwalnie związane ze stosunkami, jakie panowały między państwem polskim a jego wschodnimi sąsiadami. Ziemia Chełmska jak i całe pogranicze polsko-ruskie było areną rozgrywek politycznych i rywalizacji zbrojnej.

Chełm był miastem królewskim, należącym do województwa ruskiego. Tworzył ośrodek administracyjny Ziemi Chełmskiej, w której skład wchodziły powiat chełmski i krasnostawski. Posiadał urząd kasztelański, podwojewodziński, urzędy ziemskie i grodzkie. Odbываły się w nim

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

sejmiki, które wybierały dwóch posłów. Bezpośrednią kontrolę sprawowali starosta i burgrabia jako jego zastępca. Na czele miasta stał wójt mianowany przez króla.

Rozwój gospodarczy Ziemia Chełmska zawdzięczała szlakom kupieckim, które przezeń przebiegały na przełomie XII i XIII przez ziemie wschodnie, w tym ziemie dzisiejszej gminy Rejowiec ciągnął się szlak, który łączył handel arabski z Europą Zachodnią. Jego znaczenie jeszcze bardziej wzrosło po zniszczeniach mongolskich.

Natomiast w wieku XV znaczenia nabral szlak kupiecki Wrocław – Lublin – Lwów, który konkurował ze starszą, niegdyś monopolistyczną, drogą handlową Wrocław – Kraków – Lwów. Szlak omijający stołeczny Kraków na korzyść bardziej na wschód położonego Lublina, również miał charakter europejskiej drogi kulturowej. W 1450 r. oraz 1454 r. król polski Kazimierz Jagiellończyk wystawił dokumenty, w których zezwolił kupcom jeździć z Rusi do Wrocławia. Wskazał w nich trasę pomiędzy Śląskiem a Lwowem obowiązującą mieszczan lubelskich: Bolesławiec – Wieluń – Brzeźnica – Radomsko – Przedbórz – Żarnów – Opoczno – Skrzynno – Radom – Zwoleń – Kazimierz – Lublin – Krasnystaw – Hrubieszów. W 1455 r. polecił urzędnikom respektować swobodę podróżowania nią wobec wszystkich kupców. Dokumenty te zapoczątkowały międzynarodową karierę nowego szlaku handlowego, łączącego najważniejsze ośrodki Śląska (wówczas w Królestwie Czeskim) oraz Rusi (w granicach Królestwa Polskiego). Trakt Wrocław – Lublin – Lwów wykorzystywali kupcy do prowadzenia handlu: sukniem, wołami, woskiem, futrami. Na otwarciu drogi radomsko-lubelskiej, która umożliwiała omijanie uciążliwego składu w Krakowie, zyskali przede wszystkim mieszczaństwo lubelskie. Dzięki dogodnemu położeniu miasta oraz przywilejom królewskim, stali się pośrednikami w wielkim handlu, zwłaszcza podczas jarmarków. Do beneficjentów szlaku należeli również kupcy z Wrocławia, utrzymujący żywe kontakty z Europą zachodnią, jak również kupcy ze Lwowa, uczestniczący w handlu wschodnim. Trakt łączący Wrocław i Lwów za pośrednictwem Lublina odgrywał międzynarodową rolę i umożliwiał wymianę kulturową pomiędzy cywilizacją łacińską i bizantyńską, a więc Zachodem i Wschodem Europy.

W 1596 r. w Brześciu między częścią biskupów prawosławnych Rzeczypospolitej a Kościołem katolickim doszło do unii kościelnej. W wyniku Unii Brzeskiej powstał Kościół unicki, stanowiący część Kościoła katolickiego, podporządkowanego zwierzchnictwu papieża. Wśród części biskupstw prawosławnych, które przystąpiły do unii brzeskiej, było także biskupstwo chełmskie z biskupem Dymitrem Zbirujskim. Chełm odtąd stał się ważnym ośrodkiem kościoła greckokatolickiego.

Powstanie Chmielnickiego w 1648 r. kończy okres prosperity Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a rozpoczyna kilkudziesięcioletni okres wojen z Kozakami, Tatarami, Rosjanami, Szwedami, Węgrami i Turkami, w czasie których zarówno Korona jak i Litwa poniosły duże straty ludnościowe i materialne. W XVII w. zanotowano w Polsce jedynie 32 dni pokoju. W 1655 r. doszło do najazdu Kozaków z Moskalami, w 1656 przez ziemie te przemaszerowały wojska Karola X Gustawa w pogoni za Stefanem Czarnieckim a w 1657 r. ziemie te zostały spustoszone przez wojska węgierskiego księcia Rakoczego. Także w następnych latach ziemie powiatu chełmskiego nie zaznały spokoju: w 1672 były miejscem koncentracji wojsk hetmana Jana Sobieskiego w jego wyprawie na Tatarów. Do ponownego wyniszczenia tych ziem doszło podczas III wojny północnej (1700-1721) oraz pod koniec wieku XVIII podczas insurekcji kościuszkowskiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Po trzecim rozbiórze region chełmski znalazł się pod władzą Austrii, a następnie Rosji. W czasach zaborów mieszkańcy ziemi chełmskiej uczestniczyli w walce o zachowanie odrębności oraz odzyskanie niepodległości. W 1837 r. po klęsce powstania listopadowego województwo przemianowano na gubernię a powiaty na okręgi (cyrkuły). Po upadku powstania listopadowego Rosja na terenie zaboru rozpoczyna stopniową likwidację obrządku greko-katolickiego i na początku lat 40-tych XIX w. na terenie zaboru rosyjskiego funkcjonuje tylko jedna diecezja greko-katolicka – Diecezja Chełmska a na jego biskupa Felicjana Szumborskiego rosyjska administracja wywiera wpływ aby jak najbardziej zbliżyć obrządek greko-katolicki do prawosławnego. Biskup Szumborski wydał zgodę na budowę w cerkwiach ikonostasów oraz ustępstwa w kwestiach liturgii. Dramatyczny wymiar miały walki w okresie powstania styczniowego, które w Ziemi Chełmskiej przybrały szczególnie intensywny charakter. Po powstaniu styczniowym władze carskie przystąpiły do akcji rusyfikacyjnej, która na terenie Ziemi Chełmskiej miała szczególnie duże nasilenie. Nastąpiły krwawe prześladowania unitów, zakończone kasatą unii w 1875 roku.

W 1912 r. powołano gubernię chełmską, obejmującą swym zasięgiem część dawnej Ziemi Chełmskiej. Oderwanie Chełmszczyzny wywołało olbrzymie oburzenie we wszystkich ziemiach polskich.

Podczas I wojny światowej w 1914 i 1915 roku na terenach Lubelszczyzny toczyły się walki z udziałem wielu tysięcy żołnierzy trzech armii. W sierpniu 1914 r., dwie armie austro-węgierskie wykorzystując przewagę mobilizacyjną nad siłami rosyjskimi, ruszyły od południa do natarcia między Wisłą a Bugiem. Najpierw 21 sierpnia 1914 r. przystąpiła do natarcia na kierunku Lublina 1. armia austro-węgierska pod dowództwem gen. Viktora Dankla, która po przebyciu bagnistej strefy rzeki Tanwi, w trzydniowej bitwie pod Kraśnikiem (23-25 sierpnia 1914 r.) zmusiła do odwrotu 4. armię rosyjską gen. Salzy. W tym samym czasie do natarcia na kierunku Zamość-Brześć ruszyła najsilniejsza 4. armia austro-węgierska, dowodzona przez gen. Maurycego v. Auffenberga, tocząc ciężkie walki na linii Tomaszów-Zamość-Tyszowce z oddziałami 5. armii rosyjskiej gen. Plehwego. Ciężkie walki w tym rejonie w dniach 26 VIII-2 IX zwane „bitwą pod Komarowem” zakończyły się znacznym sukcesem Austriaków i tylko przez nieudolność jednego z austriackich dowódców nie doszło do całkowitego okrążenia i zniszczenia armii rosyjskiej. W tym czasie gen. Dankl, mając przed sobą cofające się oddziały rosyjskie, kontynuował natarcie siłami swojej armii w kierunku Lublina, zajmując 30 sierpnia Krasnystaw oraz stację kolejową Trawniki (1 września). Obie armie austro-węgierskie nie wykorzystały swoich zwycięstw pod Kraśnikiem i Komorowem wobec dotkliwych porażek wojsk austro-węgierskich w Galicji Wschodniej i konieczności wycofania na front lwowski 4. armii austro-węgierskiej. 2 września Rosjanie, wykorzystując swoją przewagę, odzyskali rejon Trawniki-Krasnystaw i w ciągu następnych dni rosyjskie armie przeszły do natarcia na całym swoim prawym skrzydle frontu, mając dwukrotną przewagę nad uszczuplonymi siłami austro-węgierskimi do 9 września wypierając z południowej Lubelszczyzny wszystkie oddziały austro-węgierskie.

Ponownie front dotarł na Lubelszczyznę latem 1915 r. w wyniku zdecydowanej ofensywy wojsk państw centralnych, zapoczątkowanej przełamaniem w maju 1915 r. rosyjskiego frontu pod Gorlicami. Oddziały austro-węgierskie osiągnęły południowe granice Lubelszczyzny w końcu czerwca

1915 r. Atakiem między Wisłą a Bugiem dowodził August v. Mackensen. Rosjanie mimo dotkliwych braków amunicji zamierzali bronić za wszelką cenę i wybudowali szereg umocnionych linii obronnych z rozbudowanymi systemami zapór inżynierskich. Armie Mackensena ruszyły do natarcia w pierwszych dniach lipca 1915 r. Najcięższe walki toczyły się pomiędzy 1-10 lipca w rejonie Kraśnik-Urzędów pomiędzy atakującą 4. armią austro-węgierską i broniącą się 3. armią rosyjską, zwane „drugą bitwą pod Kraśnikiem”. Po kilku dniach ataku straty osobowe w oddziałach austriackich sięgały często 70%. W walkach tych brała również udział I Brygada Legionów, podległa dowództwu 4. armii austro-węgierskiej. 15-16 lipca armie Mackensena ponownie ruszyły do natarcia na dobrze okopane oddziały 4., 3. i nowo utworzonej 13. armii rosyjskiej, osiągając jedynie sukces w postaci zajęcia Krasnegostawu. W dniach 22-23 lipca oddziały austro-węgierskie zdołały częściowo przełamać linię obrony Rosjan, zdobywając po zaciętych walkach Niedrzwicę, Bełżyce i Wronów. Natomiast wydzielona grupa uderzeniowa złożona z siedmiu dywizji niemieckich pod dowództwem gen. Emmicha 29 lipca rozbiła II Syberyjski Korpus i zajęła rejon Biskupice-Trawniki. Cofające się oddziały rosyjskie stawiały zacięty opór, o czym świadczą sierpniowe walki pod Lubartowem i w bagnistej dolinie rzeki Tyśmienicy przed Ostrowem Lubelskim. Ostatnie oddziały rosyjskie zostały wyparte z Lubelszczyzny 18 sierpnia 1915 r. po zdobyciu Włodawy, co było końcem wojny na terenie Lubelszczyzny. Doszło do ogromnych zniszczeń, wywołanych zarówno działaniami wojennymi, jak i celowym podpalaniem wsi i miasteczek przez cofającą się armię rosyjską. Po przejściu frontu Lubelszczyzna znalazła się pod okupacją austriacką i weszła w skład utworzonego dnia 1 września 1915 r. Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego z siedzibą w Lublinie a władzę w terenie przejęły c. i k. komendy powiatowe. Podczas działań wojennych na terenie ziem krasnostawskich rozegrały się dwie krwawe batalie, Krasnystaw zdobywano natomiast trzykrotnie. Największe straty podczas walk na ziemiach krasnostawskich w latach 1914–1915 poniosła armia rosyjska: 8618 żołnierzy, najmniejsze zaś armia niemiecka – 3775 żołnierzy. Niecałe 4 tys. ludzi wcielono do armii rosyjskiej, wyemigrowało niemal 10 tys. osób, w całym powiecie krasnostawskim pozostało natomiast niespełna 98 tysięcy mieszkańców. Powiat krasnostawski poniósł duże straty w budynkach, oraz olbrzymie straty w inwentarzu zwierzęcym spowodowały m.in. to, że ponad 70 proc. gruntu leżało odłogiem. Świadectwem krwawych walk z lat 1914-1915 są cmentarze wojenne w Łopienniku Górnym oraz Łopienniku Nadrzecznym.

We wrześniu 1939 r. na terenach ziemi krasnostawskiej toczyły się krwawe walki z Niemiec, który 12 i 13 września zajął Zamość i Tomaszów Lubelski a Krasnystaw był bombardowany. Miasto zostało zajęte przez Niemców 18 września 1939 r. ale walki na terenie powiatu krasnostawskiego i ziemi chełmskiej trwały do 26 września. Krasnystaw dostał się pod okupację niemiecką, chociaż według pierwotnej wersji paktu Ribbentrop - Mołotow, tak jak całe województwo lubelskie miał się znaleźć w sowieckiej strefie wpływów. Powiat krasnostawski niemal przez cały okres trwania wojny stanowił miejsce działania polskich ugrupowań partyzanckich i ruchu oporu. We wrześniu 1943 roku partyzanci Batalionów Chłopskich zaatakowali miejscowe więzienie w wyniku, którego uwolniono około 250 więźniów. Rok później w październiku 1944 roku partyzanci Armii

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Krajowej przeprowadzili podobną akcję uwalniając swoich kolegów aresztowanych w wyniku obławy w Surhowie przez NKWD.

Niemcy z okolic Krasnegostawu i okolic zostali wypędzeni 27 lipca 1944 r. Latem 1944 roku Nikita Chruszczow dokonał nieudanej próby przyłączenia Podlasia, ziemi chełmskiej i Nadsania do Ukrainy. We wrześniu podpisano porozumienie lubelskie, na mocy którego rozpoczęły się przesiedlenia do ZSRR Ukraińców mieszkających m.in. w powiecie krasnostawskim. Podobne rozporządzenie dotyczyło powrotu do Polski wszystkich Polaków i Żydów, którzy mieszkali w Polsce przed wybuchem wojny.

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, zgodne z definicją podaną powyżej, przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamenty pogrzebowe, zawołania, zaklęcia;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, gwarę;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie.

Różnorodność historyczno-kulturowa obszaru gminy ma odzwierciedlenie w kultywowaniu tradycji i zwyczajów. Przejawia się to poprzez, między innymi, rozwijanie lokalnego rękodzieła, dbałość o zabytki sakralne i świeckie oraz imprezy promujące produkty lokalne, na przykład kulinarne. Ministerstwo Rolnictwa prowadzi Krajową Listę Produktów Tradycyjnych, którą utworzono na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Jednym z głównych celów powstania tej listy jest promocja i rozpowszechnianie informacji o produktach wytwarzanych tradycyjnymi, historycznie ugruntowanymi metodami na terenie kraju, po to, aby następnie móc je skuteczniej promować także za granicą. Należałoby rozważyć wypromowanie lokalnego, charakterystycznego dla terenów gminy produktu kulinarnego, na przykład na Dożynkach gminnych, który mógłby zostać wpisany na Listę i być rozpoznawalną marką dla regionu. Próbę taką Gmina Łopiennik podjęła adresując do Kół Gospodyń Wiejskich i stowarzyszeń działających na rzecz rozwoju wsi konkurs „Kobieta Przedsiębiorcza”, którego celem jest ukazanie bogactwa dziedzictwa kulturowego regionu, także w sferze kulinarnej.

Dziedzictwo niematerialne gminy związane jest między innymi z podtrzymywaniem lokalnych tradycji ludowo-folklorystycznych, pielęgnujących tożsamość regionu. Proces budowania tożsamości regionalnej powinien rozpocząć się od pielęgnowania i kultywowania tożsamości lokalnej. Na terenie gminy działa zespół folklorystyczny kapela Ludowa Łopieńczacy, Zespół Polesie z Borowicy, Zespół Śpiewaczy z Woli Babki, które są obecne nie tylko na uroczystościach lokalnych, ale także reprezentują gminę Łopiennik Górny na imprezach poza gminą. Intencją konkursu jest *„wyszukaniu i wykonaniu potrawy o minimum 25 letniej recepturze, ściśle związanej z regionem lubelskim oraz jej przygotowanie i zaprezentowanie zgodnie z zasadami savoir vivre. Naszą intencją jest przygotowanie kobiet do wprowadzania wykonywanych, lokalnych produktów do sprzedaży detalicznej, tak aby ich potencjał kulinarny i pielęgnowanie tradycyjnych receptur przekuć na aktywność gospodarczą. Nie chodzi tu wyłącznie o sprzedaż na lokalnych targowiskach, ale rozwinięcie sieci odbiorców o okoliczne sklepy, obwoźnych sprzedawców, media społecznościowe czy usługi cateringowe. Przepisy powinny znajdować się w starych książkach kucharskich lub domowych zeszytach z przepisami kulinarnymi, a wybrane potrawy powinny spełniać kryteria wpisania na Listę Produktów Tradycyjnych prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi”*.

Materialnym świadectwem niematerialnych wierzeń, wciąż zachowanym i ciągle kultywowanym na terenie gminy Łopiennik Górny są kapliczki i krzyże przydrożne. Kapliczki te o różnej genezie: jako przejaw kultu Maryjnego i jako wota (po przeżytych epidemiach), jako miejsca upamiętniające wydarzenia istotne w życiu społeczności zamieszkującej te tereny, jako punkty orientacyjne na rozstajach itp. Stanowią one do dzisiaj lokalne ośrodki życia duchowego, szczególnie w postaci Nabożeństw Majowych odprawianych w formie Litanii Loretańskiej w wioskach przy kapliczkach, które są szczególnie starannie w tym okresie przystrajane. Tradycja ta pojawiła się w kulturze chrześcijańskiej Europy na przełomie XIII i XIV w. a szczególnie upowszechniła się dzięki zakonowi jezuitów po dobie reformacji, kiedy to w połowie XVI w. maj został nazwany miesiącem Maryi. Dobór miejsca, w którym stawiano kapliczki czy krzyże nie był przypadkowy i był zawsze uzasadniony. Mógł wiązać się z upamiętnieniem ważnych wydarzeń historycznych, a także osobistych. Były kapliczki dziękczynne a także błagalne. Powstawały na obrzeżach wsi, w centrach wsi, nad zbiornikami wodnymi, w miejscu przepraw przez wodę, w lasach czy na ich obrzeżach.

5.2.4. Infrastruktura kultury

Gminny Ośrodek Kultury (GOK) w Łopienniku Górnym

Główną samorządową instytucją prowadzącą działalność kulturalną w gminie Łopiennik Górny jest Gminny Ośrodek Kultury, który został powołany Uchwałą Rady Gminy Łopiennik Górny 16 lutego 1994 r. Podstawowym zadaniem GOK jest zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych społeczeństwa poprzez tworzenie i upowszechnianie różnych dziedzin kultury oraz sztuki profesjonalnej i amatorskiej. Swoje cele statutowe realizuje między innymi poprzez:

- prowadzenie pracowni artystycznych dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
- organizację wystaw, konkursów w różnych dziedzinach kultury,
- organizację koncertów, przeglądów i festiwali,
- prowadzenie drużyn sportowych.

Przy Gminnym Ośrodku Kultury działają (dane za 2021 r.):

- Kapela Ludowa ŁOPIENICZACY

działa przy GOK od 1995 roku, kultywuje tradycję i kulturę gminy, powiatu, rejonu i województwa. Kapela wykonuje utwory ludowe i biesiadne, przygotowuje obrzędy dożynkowe oraz koncertuje na Dożynkach gminnych, powiatowych, wojewódzkich.. Występuje na imprezach okolicznościowych o zasięgu lokalnym i regionalnym a także ogólnopolskim np: Przegląd Piosenki I Przyśpiewki Ludowej w Rejowcu, Chmielaki Krasnostawskie, Regionalny Przegląd Pieśni i Piosenki Religijnej Łopiennik Górny, co roku występują gościnnie na scenie w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą.

- Zespół POLESIE z Borowicy

Zespół „Polesie” powstał w 2007 roku. Kultywuje tradycję i kulturę gminy, powiatu, rejonu i województwa. Zespół wykonuje utwory ludowe i biesiadne oraz uczestniczy w obrzędach dożynkowych. Występuje na imprezach okolicznościowych o zasięgu lokalnym, powiatowym i wojewódzkim. Jest zespołem między gminnym, reprezentuje gminę Rejowiec i Łopiennik.

oraz

- Zespół Śpiewaczy Z WOLI BABKI,
- Dziecięcy Ludowy Zespół Taneczny MŁYN,
- Koło plastyczne dla dzieci,
- Koło Gospodyń Wiejskich Łopiennik Górny,
- Koło Gospodyń Wiejskich Dobryniów nad Wieprzem,
- Koło Gospodyń Wiejskich Olszanka,
- Koło Gospodyń Wiejskich Łopiennik Dolny,
- Koło Gospodyń Wiejskich Wola Żulińska.

Biblioteka Publiczna Gminy Łopiennik Górny

Biblioteka Publiczna Gminy w Łopienniku Górnym jest samodzielną instytucją, która ma w swojej strukturze Wypożyczalnię dla dorosłych, Oddział dla dzieci oraz Filię Biblioteczną mieszczącą się w Woli Żulińskiej – filia ta pełni także rolę świetlicy gminnej. Biblioteka zakupiła usługę Legimi –

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

wypożyczalnię książek elektronicznych. Biblioteka współpracuje z Gminnym Ośrodkiem Kultury Łopiennik Górny, szkołami, Kołami Gospodyń Wiejskich a także z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Lublinie.

Gminny Ośrodek Kultury w Łopienniku Górnym organizuje lub współorganizuje i uczestniczy w cyklicznie organizowanych, w współpracy z Biblioteką Publiczną w Łopienniku Górnym imprezach:

- Wspólne kolędowanie
- Regionalny Przegląd Pieśni i Piosenki Religijnej
- Dożynki Gminne i konkursy na wieniec dożynkowy,
- Konkurs na palmę i pisankę Wielkanocną
- Konkursy plastyczne o zasięgu gminnym, wojewódzkim i ogólnopolskim
 - o Konkursy recytatorskie
 - o Przegląd Zespołów Kolędniczych
 - o Konkursy Bożonarodzeniowe
 - o Konkursy na Palmę i Pisankę Wielkanocną
 - o Konkursy sportowe
 - o Konkursy okolicznościowe

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), formami ochrony zabytków są:

- ✓ wpis do rejestru zabytków;
- ✓ uznanie za pomnik historii;
- ✓ utworzenie parku kulturowego;
- ✓ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Łopiennik Górny funkcjonują dwie z wymienionych wyżej form ochrony: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Wpis do rejestru zabytków wywołuje skutki prawne w postaci objęcia danego obiektu ochroną prawną, pozwalającą na ingerencję państwa w konstytucyjnie chronione prawo własności. Rejestr opiera się na zasadzie wyboru, która oznacza, że historyczny obiekt proponowany do indywidualnej ochrony konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków w celu jego zachowania powinien mieć wartości wyższe wobec innych obiektów tego samego typu i ponadprzeciętne. Ustawa wymienia kolejno: prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku, prowadzenie badań konserwatorskich i

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

architektonicznych. Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku archeologii niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania. Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.*

Tryb wydawania pozwoleń reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*. Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Łopiennik Górny znajdują się 2 zespoły zabytków nieruchomych wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego – tabela nr 1. Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Łopiennik Górny

	MIEJSCOWOŚĆ	ZAKRES WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW	NR WPISU DO REJ
1	BOROWICA	„kościół filialny rzymskokatolicki (ob. paraf.) pw. Przemienienia Pańskiego z wyposażeniem wnętrza (ob. w Muzeum Wsi Lubelskiej) i otoczenie z drzewostanem, w gran. cmentarza kościelnego”	A/819
2	ŁOPIENNIK DOLNY KOŁONIA	„zespół dworsko-parkowy, w gran. wg zał. mapy”	A/491
3	ŁOPIENNIK GÓRNY (powinno być Łopiennik Nadrzeczny)	„kościół paraf. pw. św. Bartłomieja Ap., w gran. cmentarza kościelnego, wg zał. planu”	A/189
4	ŁOPIENNIK GÓRNY	„cmentarz wojenny z I wojny świat., w gran. działki wg zał. mapy”	A/393
5	NOWINY	„zespół dworsko-parkowy, w gran. działek wskazanych w dec., wg zał. mapy”	A/220
6	OLSZANKA	„pałac i park”	A/402
7	OLSZANKA	„stajnia cugowa należąca do zespołu dworskiego”	A/402
8	ŻULIN	„pozostałości parku dworskiego, w gran. działki wskazanej w dec., wg zał. wyrys”	A/2

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Z przyczyn bezpieczeństwa zgromadzonych zabytków w programie opieki nad zabytkami nie podaje się szczegółów dotyczących zabytków ruchomych.

5.3.3. Zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ewidencja prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840). Stanowi ona zbiór kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, sporządzanych zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021. poz. 56).

Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda właściciela zabytku nie jest wymagana w wypadku kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych.

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków, składającą się z kart ewidencyjnych, zawierających następujące informacje: nazwa, materiał, technika, miejscowość, adres i miejsce przechowywania, przynależność administracyjna, właściciel i jego adres, forma ochrony, opracowanie karty ewidencyjnej, styl, czas powstania, autor, szkoła, warsztat, wymiary, liczba obiektów; fotografia, opis, znaki, sygnatury, napisy; historia, stan zachowania i najpilniejsze postulaty konserwatorskie, akta archiwalne, źródła ikonograficzne, adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach, uwagi. Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych. Sporządzenie karty ewidencyjnej stanowi formę dokumentacji i rozpoznania zasobu zabytków ruchomych na terenie województwa. Rodzi jednak pewne obowiązki informacyjne (zob. art. 28 u.o.z.o.z.). Do zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie będzie miał również art. 31 ust. 1a u.o.z.o.z., zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. Roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
2. Roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dzięki wojewódzkiej ewidencji zabytków, która odzwierciedlać powinna cały zasób zabytkowy na danym terenie, można umiejscowić dany obiekt we właściwym miejscu w hierarchii wartości obiektów historycznych. Skutkiem wpisu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzonej niezależnie od rejestru przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 28 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 nin. ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. Uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

2. Zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. Zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. Zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Listę obiektów zabytkowych ujętych w prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie, przedstawiono w tabeli nr 2 – są to zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Łopiennik Górny. Wszystkie obiekty zabytkowe ujęte w ewidencji wojewódzkiej posiadają karty ewidencyjne zabytku nieruchomego.

5.3.4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2022 poz. 840). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego. Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty - wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty ewidencyjnej, wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) nałożyło na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek niezwłocznego zawiadomienia właściciela lub posiadacza zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia do gminnej ewidencji zabytków, o zamiarze wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków oraz o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym, dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i innych dokumentach planistycznych - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- decyzji o warunkach zabudowy - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji. Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. O wyłączeniu z gminnej ewidencji zabytków, które zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta) decyduje wójt z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku – **w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zabytek może zostać wyłączony z gminnej ewidencji zabytków po uprzednim wyłączeniu zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.**

W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójtce spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Łopiennik Górny

Gminna Ewidencja Zabytków jest dokumentem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Gmina Łopiennik Górny posiada Gminną Ewidencję Zabytków, przyjętą Zarządzeniem Nr 10/2013 Wójta Gminy Łopiennik Górny z dnia 27 lutego 2013 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Tabela nr 2: Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Łopiennik Górny – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego.

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR EWIDENC. DZIAŁKI	OBIEKT	UWAGI
1	Borowica	4112	Kościół Rzymskokatolicki pw. Przemienienia Pańskiego i otoczenie z drzewostanem	wpis do rejestru zabytków nr A/89
2	Łopiennik Dolny Kolonia	110/71	Zespół dworsko- parkowy	wpis do rejestru zabytków nr A/941
3	Łopiennik Nadrzeczny	1006	Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Bartłomieja Ap.	wpis do rejestru zabytków nr A/189
4	Łopiennik Górny	2257	Cmentarz wojenny	wpisa do rejestru zabytków nr A/393
5	Nowiny	118, 119/1	Zespół dworsko - parkowy	wpis do rejestru zabytków nr A/220
6	Olszanka	61	Pałac i park	wpis do rejestru zabytków nr A/402
7	Olszanka	226/3	Stajnia cugowa należąca do zespołu dworskiego	wpis do rejestru zabytków nr A/402
8	Żulin	5/8	Pozostałości parku dworskiego	wpis do rejestru zabytków nr A/2
9	Borowica	3042	Cmentarz rzymskokatolicki	
10	Borowica	-	chałupa nr 58	
11	Borowica	-	chałupa nr 91	
12	Borowica	-	chałupa nr 96	
13	Borowica	-	chałupa nr 99	
14	Dobryniów	-	chałupa nr 40	
15	Dobryniów	-	chałupa nr 56	
16	Krzywe	-	chałupa nr 66	
17	Krzywe	-	Zespół folwarczny; czworak murowano-dreniany, dwie obory murowane,	
18	Łopiennik Górny	2225, 2226	Pomnik poświęcony poległym w walce z faszyzmem	
19	Łopiennik Górny	2260	Krzyż na miejscu niemieckiej pacyfikacji wsi w czasie II wojny światowej	
20	Łopiennik Górny	-	Chałupa nr 146, drewniana z ok. poł. XIX w.	
21	Łopiennik Górny (przy drodze Lublin-Zamość)	890	Pomnik (słup kamienny i kopiec) upamiętniający budowę drogi	
22	Łopiennik Nadrzeczny	571	Mogiła Powstańców 1863 r., na cmentarzu rzymskokatolickim	
23	Łopiennik Nadrzeczny	571	Grób żołnierzy września 1939r., na cmentarzu rzymskokatolickim	
24	Łopiennik Nadrzeczny	571	Mogiła członków Ruchu Oporu, na cmentarzu rzymskokatolickim	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

25	Łopiennik Nadrzeczny	571	Mogiły ofiar II wojny światowej wśród ludności cywilnej, na cmentarzu rzymskokatolickim	
26	Łopiennik Nadrzeczny	571	Mogiła Feliksa Monia – ppor. WP, żołnierza kampanii wrześniowej 1939 r., na cmentarzu rzymskokatolickim	
27	Łopiennik Nadrzeczny	-	chałupa nr 108	
28	Łopiennik Nadrzeczny	-	chałupa nr 117	
29	Łopiennik Nadrzeczny	-	chałupa nr 118	
30	Łopiennik Nadrzeczny	-	chałupa nr 27	
31	Łopiennik Nadrzeczny	-	chałupa nr 34	
32	Łopiennik Nadrzeczny	571	Cmentarz rzymskokatolicki	
33	Łopiennik Podleśny	891	Cmentarz wojskowy: kaplica murowana z 1915r., mauzoleum murowane	
34	Łopiennik Podleśny	427	Cmentarz unicki (przycerkiewny)	
35	Łopiennik Podleśny	464	Cmentarz prawosławny	
36	Majdan Krzywski	-	chałupa nr 44	
37	Majdan Krzywski	-	chałupa nr 66	
38	Nowiny	118	Magazyn zbożowy, ob. remiza i świetlica OSP	
39	Olszanka	226/12	Spichlerz zbożowy w zespole pałacowo-parkowym	
40	Olszanka	228	Czworak dworski ob. dom mieszkalny	
41	Olszanka	-	Czworak dworski	
42	Olszanka	226/11	Kuźnia, stelmarnia i magazyn gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym	
43	Olszanka	229	Dom kowala i stelmacha, ob. dom mieszkalny nr 125	
44	Żulin	292 obręb Zagrody	Cerkiew prawosławna pw. Opieki MB, ob. kościół rzymskokatolicki pw. MB Królowej Polski	
45	Żulin	5/8	Dwór	
46	Żulin	8/3	Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym	
47	Żulin	5/8	Owczarnia w zespole pałacowo-parkowym	
48	Żulin	-	chałupa nr 38	
49	Żulin	291, 292 obręb Zagrody	Cmentarz przykościelny (d. przycerkiewny)	
50	Żulin	478	Cmentarz rzymskokatolicki	
51	Żulin	478	Cmentarz unicki	
52	Żulin	5/8	Grób Nieznanego Żołnierza Radzieckiego poległego w czasie II wojny światowej, w parku podworskim	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

53	Żulin	478	Mogiła powstańca Filipa Szadziuka, na cmentarzu rzymskokatolickim	
54	Żulin	476	Pomnik ku czci ofiar II wojny światowej	

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Łopiennik Górny

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone i występują także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy obiekt archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978 r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych. Dokumentacja AZP stanowi zbiór otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju. Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (t.j. Dz. U. 2021 poz. 56) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”. Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlana w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Prowadzona przez Gminy ewidencja zabytków archeologicznych ma za zadanie informowanie o obecności w danym miejscu nieruchomego zabytku archeologicznego. Zgodnie z przepisami prawa, każdy kto zamierza realizować roboty ziemne na terenie, gdzie znajdują się zabytki archeologiczne, prowadzić roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub ewidencji zabytków objętym ochroną na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, planuje zmiany charakteru dotychczasowego przeznaczenia terenu, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub uszkodzenia zabytku archeologicznego (stanowiska archeologicznego), jest zobowiązany przeprowadzić (czyli sfinansować) badania archeologiczne w zakresie ustalonym przez wojewódzkiego

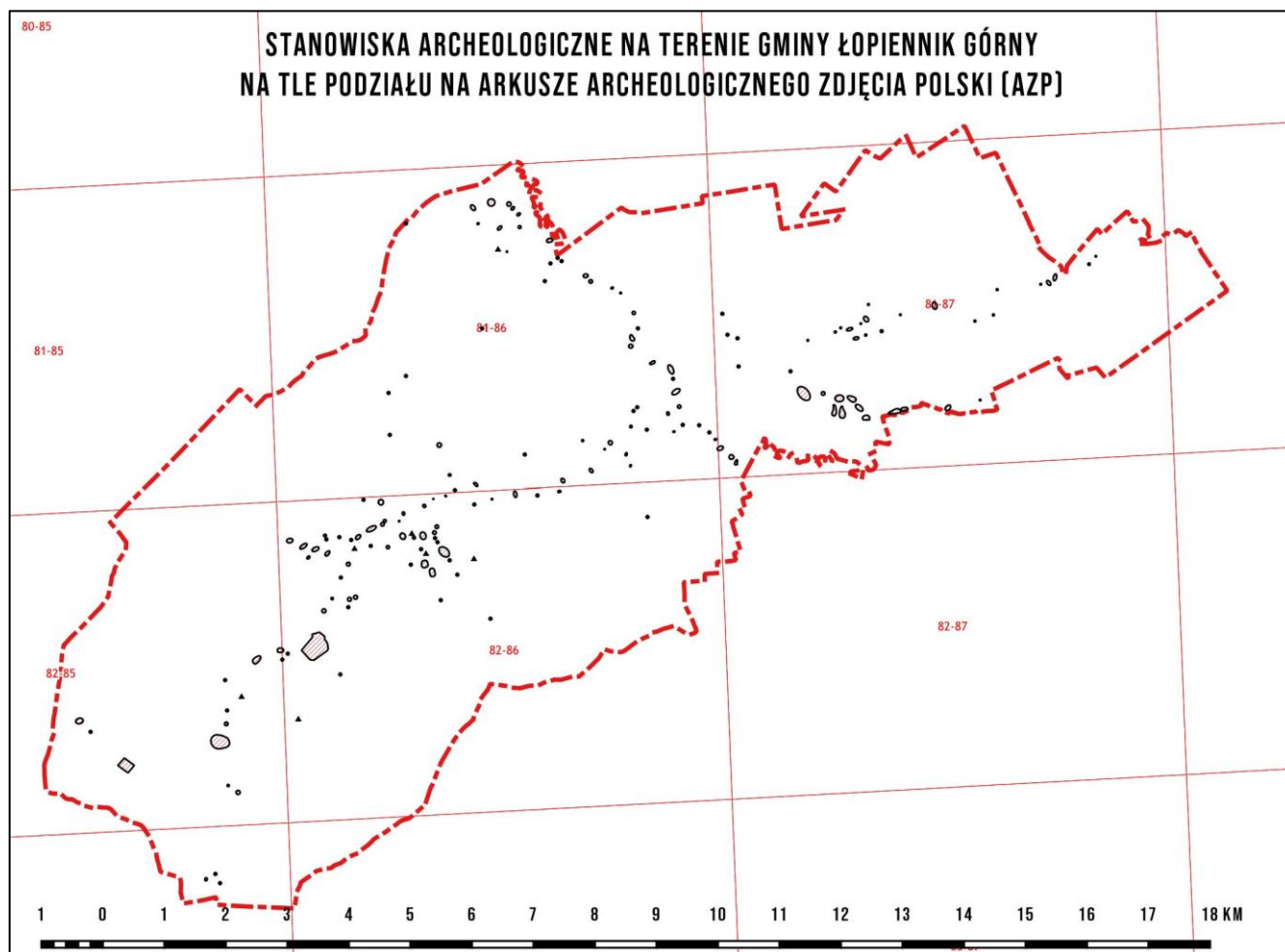
konserwatora zabytków. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Na terenie gminy Trawniki zlokalizowano 179 stanowisk archeologicznych, które zostały ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie. Wszystkie stanowiska ujęte w GEZ Gminy Trawniki zostały zweryfikowane pod kątem zgodności z aktualnymi danymi adresowymi, to jest aktualną nazwą miejscowości. Prezentowana tabeli

nr 4 lista 179 stanowisk zawiera wszystkie stanowiska występujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków z aktualnie obowiązującą formą nazwy miejscowości.

Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Trawniki to przede wszystkim stanowiska nowoodkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), a także stanowiska „archiwalne”, z których materiał został zebrany podczas badań powierzchniowych prowadzonych przez Katedrę Archeologii w Lublinie, której efektem było opracowanie pozyskanych materiałów w pracy magisterskiej przez Jerzego Waszkiewicza. Prace prowadzone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, z uwagi na przyjętą metodologię pozyskiwania i dokumentowania znalezisk są najcenniejsze.

Tereny gminy Łopiennik Górny znajdują się na następujących arkuszach AZP – w nawiasach podano rok przeprowadzenia badań danego arkusza – 81-86 (1988 r.), 81-87 (1984 r.), 82-85 (2004 r.),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

82-86 (2004 r.), 83-85 (2001). Dokumentacje z badań wymienionych obszarów spełniają wymagania metodologii AZP a materiał kartograficzny w nich zawarty odpowiada standardom dokumentacji AZP.

Tabela 4: wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy Łopiennik Górny

	Miejscowość – zweryfikowana nazwa	Miejscowość – nazwa w wojewódzkiej ewid. zabytków	Nr st. w m.	Ob. AZP	Nr st. na ob.	Funkcja stanowiska - chronologia
1.	BOROWICA	Borowica	2	81-87	5	nieokreślona – nieokreślona ślad osad. – wczesny brąz ślad osad. – I ok. ep. brązu (k. Chłopice-Vesele) osada – III ok. ep. brązu-Halsztat D (k. łużycka)
2.	BOROWICA	Borowica	3	81-87	6	osada – nieokreślona nieokreślona - nieokreślona ślad osad. – III ok. ep. brązu-Halsztat D (k. łużycka) ślad osad. – wczesne średniowiecze
3.	BOROWICA	Borowica	4	81-87	30	nieokreślona - nieokreślona
4.	BOROWICA	Borowica	5	81-87	31	osada? – późny neolit (KCSz?)
5.	BOROWICA	Borowica	6	81-87	32	osada – neolit środkowy (KPL) osada? – wczesny brąz
6.	BOROWICA	Borowica	7	81-87	33	nieokreślona - nieokreślona
7.	BOROWICA	Borowica	8	81-87	34	ślad osad. – mezolit? osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka)
8.	BOROWICA	Borowica	9	81-87	35	osada? – wczesny brąz osada – ep. brązu (k. łużycka)
9.	BOROWICA	Borowica	10	81-87	36	osada? – wczesny brąz ślad osad. – II ok. ep. brązu – Halsztat D (k. łużycka)
10.	BOROWICA	Borowica	11	81-87	37	nieokreślona – nieokreślona osada – wczesny brąz
11.	BOROWICA	Borowica	12	81-87	56	ślad osad. – późny neolit (KCSz)
12.	BOROWICA	Borowica	13	81-87	57	nieokreślona - nieokreślona
13.	BOROWICA	Borowica	14	81-87	58	ślad osad. - nieokreślona
14.	BOROWICA	Borowica	15	81-87	59	nieokreślona - nieokreślona
15.	BOROWICA	Borowica	16	81-87	60	ślad osad. - nieokreślona
16.	BOROWICA	Borowica	17	81-87	61	ślad osad. – wczesny brąz
17.	BOROWICA	Borowica	18	81-87	62	ślad osad. – wczesny brąz
18.	BOROWICA	Borowica	19	81-87	63	nieokreślona - nieokreślona
19.	BOROWICA	Borowica	20	81-87	64	ślad osad. - nieokreślona

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

20.	BOROWICA	Borowica	21	81-87	65	śląd osad. – mezolit?
21.		Borowica	22	81-86	1	śląd osad. - nieokreślona
22.	BOROWICA	Borowica	23	81-86	81	śląd osad. – wczesna ep. brązu osada? – ep. brązu (k. łużycka)
23.	BOROWICA	Borowica	24	81-86	82	śląd osad. – wczesna ep. brązu
24.	BOROWICA	Borowica	25	81-86	83	śląd osad. – wczesna ep. brązu śląd osad. – ep. brązu (k. łużycka)
25.	BOROWICA	Borowica	26	81-86	84	śląd osad. – wczesny neolit
26.	BOROWICA	Borowica	27	81-86	85	śląd osad. – wczesna ep. brązu
27.	BOROWICA	Wola Żulińska	(7)	81-87	55	śląd osad. – wczesny brąz
28.		Dobryniów	1	81-86	4	cmentarzysko? – wczesne średniowiecze
29.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	2	81-86	5	śląd osad. - starożytność śląd osad. – neolit (KPL) osada – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) osada – okres wpływów rzymskich
30.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	3	81-86	6	osada? - starożytność śląd osad. – neolit (KPL) osada – wczesna ep. brązu osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada – okres wpływów rzymskich
31.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	4	81-86	7	śląd osad. - starożytność śląd osad. – neolit (KPL) osada – wcz. okres ep. brązu śląd osad. – wczesne średniowiecze osada? – wczesne średniowiecze osada? - średniowiecze
32.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	5	81-86	28	śląd osad. – neolit (KPL) osada – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) śląd osad. – okres wpływów rzymskich śląd osad. – wczesne średniowiecze
33.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	6	81-86	29	osada? – wczesna ep. brązu? śląd osad. – ep. brązu (k. łużycka) osada – wczesne średniowiecze (ok. X w.) osada? – renesans (XVII-XVIII w.)
34.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	7	81-86	30	śląd osad. – neolit / wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (po X w.)
35.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	8	81-86	31	osada? – wczesne średniowiecze (po XII w.) osada? – nowożytność (XVIII w.)
36.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	9	81-86	32	osada? – neolit (KPL)
37.	DOBRYNIÓW	Dobryniów	10	81-86	33	osada? – wczesna ep. brązu? śląd osad. – nowożytność (XVIII w.)
38.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	11	81-86	9	osada? - starożytność osada? – neolit (KPL) osada? – wcz. okres ep. brązu? śląd osad. – ep. brązu (k. trzciniecka) osada? – wczesne średniowiecze (ok. X w.)
39.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	12	81-86	10	osada – starożytność osada - pradzieje śląd osad. – neolit (KPL) osada? – wcz. okres ep. brązu? osada – ep. brązu (k. łużycka) śląd osadnictw – wczesne średniowiecze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

						osada – wczesne średniowiecze (do X w.)
40.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	13	81-86	11	śląd osad. – paleolit (?) – mezolit (?) osada – starożytność śląd osad. – wczesny neolit (KCWM) śląd osad. – neolit (KPL) śląd osad. ? – wcz. okres ep. brązu osada – ep. brązu (k. łużycka) osada? – okres wpływów rzymskich osada? – wczesne średniowiecze
41.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	14	81-86	12	osada – starożytność osada? – KCH osada? – wcz. okres ep. brązu osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) śląd osad. ? – wcz. okres ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze śląd osad. – średniowiecze (XIV w.)
42.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	15	81-86	13	grób skrzynkowy z obstawą kamienną – neolit (KAK)
43.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	16	81-86	74	śląd osad. – ep. kamienia / wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)
44.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	17	81-86	75	śląd osad. – neolit (KAK) osada – eneolit (KCSz) osada? – ep. brązu (k. łużycka)
45.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	18	81-86	76	osada? – wczesna ep. brązu śląd osad. – ep. brązu (k. łużycka) osada? – średniowiecze
46.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	19	81-86	77	osada? – wczesna ep. brązu śląd osad. – okres wpływów rzymskich
47.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	20	81-86	78	osada? – neolit (KPL) śląd osad. – okres wpływów rzymskich
48.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	21	81-86	79	śląd osad. – neolit (KPL) śląd osad. – wczesna ep. brązu
49.	DOBRYNIÓW KOLONIA	Kolonia Dobryniów	22	81-86	80	śląd osad. – pradzieje śląd osad. – średniowiecze
50.	GLINISKA	Gliniska	1	83-85	51	śląd osad. – ep. kamienia-ep. brązu
51.	GLINISKA	Gliniska	2	83-85	52	osada? – nowożytność (XVII-XVIII w.)
52.	GLINISKA	Gliniska	3	83-85	53	śląd osad. – I ok. ep. brązu (k. mierzanowicka)
53.		Krzywe	1	82-85	1	cmentarzysko kurhanowe - nieokreślona
54.	KRZYWE	Krzywe	2	82-85	2	folwark – współczesność (II poł. XVIII w. /XIX w.)
55.		Krzywe	3	82-85	3	śląd osad. – neolit (KAK)
56.	KRZYWE	Krzywe	4	82-85	4	śląd osad. – neolit (KCSz)
57.	KRZYWE	Krzywe	5	82-85	5	młyn – współczesność (XVIII w.?)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

58.	KRZYWE	Krzywe	6	82-85	15	osada? – późne średniowiecze osada - nowożytność
59.	KRZYWE	Krzywe	7	82-85	16	ślad osad. - pradzieje
60.	KRZYWE	Krzywe	8	82-85	17	osada? - nowożytność
61.	KRZYWE	Krzywe	9	82-85	18	osada – wczesne średniowiecze
62.	KRZYWE	Krzywe	10	82-85	19	ślad osad. - pradzieje
63.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	1	81-86	8	osada? - starożytność ślad osad. – wcz. okres ep. brązu osada? – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) ślad osad. – ep. brązu (k. trzciniecka) ślad osad. – okres wpływów rzymskich ślad osad. – wczesne średniowiecze
64.		Łopiennik Dolny (Ruski)	2	81-86	14	cmentarzysko – wczesne średniowiecze
65.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	3	81-86	15	ślad osad. - nieokreślona osada – starożytność ślad osad. – neolit osada – wczesna ep. brązu ślad osad. – wcz. okres ep. brązu (k. strzyżowska) ślad osad. – epok brązu (k. trzciniecka) ślad osad. – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada – ep. brązu (k. łużycka) osada? – wczesne średniowiecze osada – wczesne średniowiecze (XIII-XIV w.)
66.		Łopiennik Dolny	4	81-86	23	ślad osad. – neolit (KAK)
67.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	5	81-86	24	osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada? – ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (XIII w.)
68.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	6	81-86	25	osada – wczesna ep. brązu
69.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	7	81-86	26	osada – wczesna ep. brązu
70.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	8	81-86	27	osada? – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka)
71.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	9	81-86	34	osada? – wczesna ep. brązu
72.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	10	81-86	35	ślad osad. – neolit (KPL) osada – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska)
73.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	11	81-86	36	osada? – wczesna ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze
74.	ŁOPIENNIK DOLNY	Łopiennik Dolny	12	81-86	93	osada – neolit (KPL) ślad osad. - średniowiecze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

75.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Kolonia Łopiennik Dolny	1	81-86	16	grób skrzynkowy z obstawą kamienną – neolit (KAK) śląd osad. – ep. kamienia / wczesna ep. brązu
76.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	2	81-86	56	osada? – wczesna ep. brązu osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
77.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	3	81-86	66	śląd osad. – wczesne średniowiecze osada? - renesans
78.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	4	81-86	67	śląd osad. – wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)
79.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	5	81-86	68	osada? – neolit (KPL) śląd osad. – wczesne średniowiecze
80.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	6	81-86	69	osada? – neolit (KPL) śląd osad. – średniowiecze
81.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	7	81-86	70	osada? – neolit (KPL) osada? – wczesna ep. brązu śląd osad. – wczesne średniowiecze (XIII w.)
82.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	8	81-86	71	osada? – eneolit (KCSz?) śląd osad. – średniowiecze
83.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	9	81-86	88	śląd osad. – neolit śląd osad. – wczesna ep. brązu śląd osad. – wczesne średniowiecze (po. X w.)
84.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	10	81-86	89	śląd osad. – wczesna ep. brązu
85.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	11	81-86	90	śląd osad. – ep. kamienia
86.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	12	81-86	91	osada – wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)
87.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Dolny Kolonia	13	81-86	92	osada? – wczesna ep. brązu
88.	ŁOPIENNIK DOLNY KOLONIA	Łopiennik Nadrzeczny	(1)	81-86	57	śląd osad. – neolit (KCWR?) osada? – wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)
89.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	1	81-86	61	osada? – wczesna ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze
90.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	2	81-86	62	śląd osad. – neolit (KPL) osada? - wczesne średniowiecze
91.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	3	81-86	63	śląd osad. – wczesna ep. brązu osada - nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

92.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	4	81-86	64	śląd osad. – neolit / wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze
93.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	5	81-86	86	śląd osad. – wczesna ep. brązu śląd osad. – ep. brązu (k. łużycka?)
94.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	6	81-86	87	osada – wczesna ep. brązu śląd osad. – średniowiecze (XVI w.?) osada – renesans
95.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	7	82-85	9	cmentarzysko kurhanowe – wczesne średniowiecze
96.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	8	82-85	20	śląd osad. - pradzieje
97.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	9	82-85	21	osada? – późne średniowiecze osada? - nowożytność
98.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	10	82-85	22	śląd osad. – ok. halsztacki-lateński (k. pomorska?) osada - nowożytność
99.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	11	82-85	23	śląd osad. - pradzieje
100.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	12	82-85	24	śląd osad. - pradzieje
101.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	13	82-85	25	śląd osad. – pradzieje śląd osad. – neolit (KLWCM) osada?-kurhan? – wczesne średniowiecze
102.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	14	82-85	26	osada – neolit (KPL)
103.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	15	82-85	27	osada – pradzieje osada? – wczesne średniowiecze (VIII-X w.) śląd osad. – wczesne średniowiecze (X-XI w.)
104.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	16	82-85	28	osada? – neolit osada – wczesne średniowiecze (VIII-X w.) śląd osad. - nowożytność
105.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	17	82-85	29	osada? – neolit (KPL) osada? - nowożytność
106.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	18	82-85	30	śląd osad. – pradzieje śląd osad. – wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)
107.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	19	82-86	9	osada – ep. brązu (k. łużycka) osada? – późne średniowiecze osada - nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

108.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	20	82-86	10	śląd osad. – wczesna ep. brązu (k. mierzanowicka) osada? – ep. brązu (k. łużycka) osada? – późne średniowiecze osada? - nowożytność
109.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	21	82-86	11	śląd osad. - pradzieje
110.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	22	82-86	12	śląd osad. – neolit-ep. brązu
111.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Łopiennik Górny	23	82-86	13	śląd osad. – pradzieje osada? – późne średniowiecze osada - nowożytność
112.	ŁOPIENNIK GÓRNY	Leśnictwo Łosienne	(1)	82-85	38	osada - pradzieje
113.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	2	81-86	58	osada? – neolit (KPL) osada? – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) śląd osad. – średniowiecze
114.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	3	81-86	59	osada? – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) osada? - wczesne średniowiecze
115.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	4	81-86	60	osada? – wczesna ep. brązu (k. strzyżowska?) osada? - wczesne średniowiecze
116.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	5	81-86	65	śląd osad. – neolit / wczesna ep. brązu
117.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	6	82-86	2	folwark – nowożytność
118.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	7	82-86	3	grobowiec – cmentarzysko? – nowożytność
119.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	8	82-86	14	osada – neolit (KLWCM) śląd osad. – wczesna ep. brązu (k. mierzanowicka) śląd osad. – nowożytność
120.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	9	82-86	15	osada? – wczesna ep. brązu osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
121.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	10	82-86	16	śląd osad. – pradzieje
122.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	11	82-86	17	osada? – neolit (KLWCM) osada – wczesna ep. brązu (k. mierzanowicka)
123.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	12	82-86	18	śląd osad. – wczesne średniowiecze
124.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	13	82-86	19	śląd osad. – pradzieje

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

125.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	14	82-86	20	osada? – wczesna ep. brązu
126.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	15	82-86	21	śląd osad. – pradzieje osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
127.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	16	82-86	22	śląd osad. – pradzieje
128.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	17	82-86	23	śląd osad. – pradzieje
129.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	18	82-86	24	śląd osad. – pradzieje
130.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	19	82-86	25	śląd osad. – neolit (KLWCM) śląd osad. – nowożytność
131.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	20	82-86	26	osada? – neolit (KLWCM) śląd osad. – nowożytność
132.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	21	82-86	27	śląd osad. – neolit
133.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	22	82-86	28	śląd osad. – neolit śląd osad. – ep. brązu (k. łuzicka) śląd osad. – nowożytność (?)
134.	ŁOPIENNIK NADRZECZNY	Łopiennik Nadrzeczny	23	82-86	29	śląd osad. – pradzieje
135.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	1	81-86	17	śląd osad. – starożytność osada? – neolit (KPL) osada – wczesna ep. brązu śląd osad. – wczesne średniowiecze
136.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	2	81-86	18	śląd osad. – starożytność śląd osad. – neolit (KPL) osada? – I okres ep. brązu (k. strzyżowska) osada – okres wpływów rzymskich
137.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	3	81-86	19	śląd osad. – starożytność osada? – neolit (KPL) osada – wczesna ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze
138.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	4	81-86	20	osada? – starożytność śląd osad. – neolit (KPL) osada? – wczesna ep. brązu śląd osad. – ep. brązu (k. łuzicka) śląd osad. – wczesne średniowiecze śląd osad. – średniowiecze
139.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	5	81-86	37	osada? – neolit (KPL) osada? – wczesna ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze śląd osad. – nowożytność (XVIII w.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

140.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	6	81-86	38	osada? – wczesna ep. brązu osada – wczesne średniowiecze (po X w.)
141.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	7	81-86	39	osada? – wczesna ep. brązu ślad osad. – wczesne średniowiecze ślad osad. – nowożytność (XVII w.)
142.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	8	81-86	40	osada? – neolit (KPL)
143.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	9	81-86	41	ślad osad. – paleolit (k. świderska) osada? – wczesny neolit (KCWR?) osada? – wczesna ep. brązu
144.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	10	81-86	50	ślad osad. – neolit osada – I ok. ep. brązu (k. strzyżowska) ślad osad. – nowożytność (XVII-XVIII w.)
145.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	11	81-86	51	osada? – wczesny neolit (KCWR?) osada? – wczesna ep. brązu osada? – wczesne średniowiecze
146.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	12	81-86	52	osada? – wczesna ep. brązu
147.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	13	81-86	53	osada? – wczesna ep. brązu osada? – ep. brązu (k. łużycka) osada – wczesne średniowiecze (X-XII w.)
148.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	14	81-86	54	osada? – wczesna ep. brązu ślad osad. – wczesne średniowiecze
149.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	15	81-86	55	ślad osad. – neolit (KPL) ślad osad. – wczesna ep. brązu ślad osad. – ep. brązu (k. łużycka) osada – nowożytność (XVIII w.)
150.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	16	81-86	72	osada? – neolit (KPL?) osada – wczesne średniowiecze
151.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	17	81-86	73	osada – neolit (KPL) ślad osad. – ep. brązu (k. łużycka) osada? – średniowiecze
152.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	18	82-86	4	kopiec pamiątkowy – współczesność
153.	ŁOPIENNIK PODLEŚNY	Łopiennik Podleśny	19	82-86	30	ślad osad. – pradzieje
154.		Majdan Krzywski	1	82-85	10	cmentarzisko kurhanowe – nieokreślona
155.	MAJDAN KRZYWSKI	Majdan Krzywski	2	82-85	31	osada? – wczesne średniowiecze (VIII-X w.)
156.	NOWINY	Nowiny	1	82-85	12	folwark – współczesność (XIX w.)
157.	NOWINY	Nowiny	2	82-85	33	ślad osad. – wczesne średniowiecze (VIII-X w.)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

158.		Olszanka	1	82-85	13	kurhan-mogiła - nieokreślona
159.	OLSZANKA	Olszanka	2	82-85	14	zespół pałacowo-parkowy - współczesność
160.	OLSZANKA	Olszanka	3	82-85	34	ślad osad. – wczesne średniowiecze (VIII-X w.) osada – późne średniowiecze
161.	OLSZANKA	Olszanka	4	82-85	35	ślad osad. - pradzieje
162.	OLSZANKA	Olszanka	5	82-85	36	ślad osad. - pradzieje
163.	OLSZANKA	Olszanka	6	82-85	37	ślad osad. - pradzieje
164.	OLSZANKA	Olszanka	7	82-86	31	ślad osad. - pradzieje
165.	OLSZANKA	Olszanka	8	82-86	32	ślad osad. – pradzieje ślad osad. - nowożytność
166.	OLSZANKA	Olszanka	9	82-86	33	ślad osad. – neolit (KLWCM) osada – późne średniowiecze
167.	OLSZANKA	Olszanka	10	82-86	34	ślad osad. – późne średniowiecze
168.	OLSZANKA	Olszanka	11	82-86	35	ślad osad. - pradzieje
169.	WOLA ŻULIŃSKA	Borowica	1	81-87	4	nieokreślona – nieokreślona ślad osad. – paleolit schyłkowy (k. świderska) osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka)
170.	WOLA ŻULIŃSKA	Żulin	2	81-87	29	ślad osad. – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka)
171.	ŻULIN	Żulin	3	81-87	49	ślad osad. - nieokreślona
172.	ŻULIN	Żulin	4	81-87	73	kurhan - nieokreślona
173.	ŻULIN	Wola Żulińska	(1)	81-87	48	ślad osad. – wczesny brąz
174.	ŻULIN	Wola Żulińska	(2)	81-87	50	osada? – okres wpływów rzymskich osada? – wczesne średniowiecze
175.	ŻULIN	Wola Żulińska	(3)	81-87	51	ślad osad. - nieokreślona osada – okres wpływów rzymskich
176.	ŻULIN	Wola Żulińska	(4)	81-87	52	ślad osad. – mezolit?
177.	ŻULIN	Wola Żulińska	(5)	81-87	53	ślad osad. - nieokreślona
178.	ŻULIN	Wola Żulińska	(6)	81-87	54	ślad osad. – nieokreślona ślad osad. - średniowiecze
179.	ŻULIN	Żulin Kolonia	1	81-87	38	ślad osad. - nieokreślona

Kolorem żółtym zaznaczono stanowiska, które nie zostały zlokalizowane w terenie

() – numer stanowiska w miejscowości może ulec zmianie, ponieważ w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowisko odnotowano pod nieaktualną nazwą miejscowości

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Łopiennik Górny należą wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

- Borowica: kościół filialny rzymskokatolicki, obecnie parafialny pw. Przemienienia Pańskiego z wyposażeniem wnętrza i otoczenie z drzewostanem, w granicach cmentarza kościelnego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/819;
- Łopiennik Dolny Kolonia: zespół dworsko parkowy. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/491;
- Łopiennik Nadrzeczny (w wpisie do rejestru zabytków jest Łopiennik Nadrzeczny): kościół paraf. pw. św. Bartłomieja Apostoła, w gran. cmentarza kościelnego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/189;
- Łopiennik Górny: cmentarz wojenny z I wojny światowej. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/393;
- Nowiny: zespół dworsko-parkowy. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/220;
- Olszanka: pałac i park. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/402
- Olszanka: stajnia cugowa w zespole dworskim. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/402;
- Żulin: pozostałości parku dworskiego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/2.

Borowica: kościół filialny rzymskokatolicki, obecnie parafialny pw. Przemienienia Pańskiego z wyposażeniem wnętrza i otoczenie z drzewostanem, w granicach cmentarza kościelnego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/819

Kościół został ufundowany przez Kazimierza hr. Krasieńskiego, oboźnego koronnego, od 1777 r. właściciela dóbr Żulin-Borowica. Kościół, który pierwotnie pełnił funkcję kaplicy dworskiej, wybudowano w latach 1797-1799 według projektu architekta Jakuba Kubickiego, a samą budowę prowadził cieśla zwany Pietraszka, który pracował dla Krasieńskich. Od 1802 r. właścicielem Borowicy jest Elżbieta Krasieńska, która od 1815 r. zamieszkała na stałe z mężem Adamem Jaraczewskim. Wyposażenie kościoła w sprzęty i meble pochodziło z dworu Jaraczewskich. Do roku 1864 kościół obsługiwali księża Augustianie, a po kasacie zakonu proboszcz z Pawłowa. W 1914 r. podczas działań wojennych kościół został uszkodzony, w 1921 r. została utworzona ekspozytura parafialna należąca do dekanatu Chełm a od 1924 r. jako samodzielna parafia należąca do dekanatu Krasnystaw. W latach 1947-1961 kościół pełnił funkcję filialnego z parafią w Żulinie.

Kościół nieorientowany, drewniany z drewna modrzewiowego na dębowych podwalinach leżących na ceglanej podmurówce, ściany konstrukcji zrębowej zwęglowane na jaskółczy ogon, bez остатków z tyblowaniem. Ściany wewnętrzne w narożnych łozach szczególnej konstrukcji, niespotykanej w żadnej innej budowli, kościół z zewnątrz oszalowany deskami. Kościół na planie centralnym, na rzucie kwadratu o ściętych narożach z wpisanym wewnątrz krzyżem greckim o ściętych narożach pomiędzy ramionami analogicznie jak w obrysie zewnętrznym. Bryła zwarta, dwukondygnacyjna, z kryptą podziemną w części ołtarzowej. Dolna kondygnacja kryta dachem pulpitowym, podtrzymuje centralnie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

tambur drugiej kondygnacji, zamkniętej dachem namiotowym o ośmiu połaciach, zwieńczonym krzyżem. Kruchta i zakrystia wysunięte ryzalitowo poza główną bryłę, zamknięte dachami dwuspadowymi. Nad kruchtą sygnaturka. Elewacje w przyziemiu oszalowane pionowo deskami tworzącymi pozorny cokół zwieńczony okapem obiegającym cały kościół. Narożniki akcentowane rustykowaną listwą wysuniętą przed lico ściany zewnętrznej z wydatnym gzymsem. Elewacja frontowa poprzedzona kruchtą, z trójkątnym frontonem z tympanonem podkreślonym wydatnym profilowanym gzymsem. Elewacja prezbiterialna zakrystią wysuniętą przed bryłę kościoła. W bocznych elewacjach półkoliste okna, ściany tamburu tworzącego drugą kondygnację oszalowane poziomo deskami i zwieńczone gzymsem, z prostokątnymi oknami w ścianach dłuższych.

Łopiennik Dolny Kolonia: zespół dworsko parkowy. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/491;

Najstarsze dane dotyczące dworu pochodzą z początku XVIII w., i wówczas był to drewniany budynek, pokryty słomą, częściowo podpiwniczony, na podmurówce, sąsiadujący z oficyną kuchenną oraz zabudowaniami gospodarczymi. Pod koniec XVIII w. wybudowano nowe budynki folwarczne. W 2 połowie XIX w. majątek przejął Rudolf Braunschweig, i w 1880 został wybudowany budynek nowego dworu. W 1919 r. majątek przeszedł na rzecz Skarbu Państwa, Las Łosienno, park, przyległe grunta oraz zabudowa na rzecz Nadleśnictwa Krasnystaw.

Zespół dworsko-parkowy w kształcie nieregularnego czworoboku, na wzniesieniu opadającym w kierunku południowym ku rzece Łopa. Dwór zlokalizowany jest w południowej części dziedzicznego parku dworskiego.

Budynek dworu murowany z kamienia wapiennego, otynkowany tynkiem wapiennym, z przybudówkami murowanymi z cegły. Budynek na rzucie prostokąta, ryzalitowany w części środkowej, z wejściami z wszystkich czterech stron przez ganki. Bryła zwarta, z centralnymi ryzalitami w elewacji frontowej i ogrodowej, jednokondygnacyjna, zamknięta dachem czterospadowym, przybudówki z daszkami pulpituowymi i dwuspadowymi. Elewacje akcentowane wysokim cokołem, elewacje wzdłużne (północna i południowa) artykułowane boniowanymi lizenami, otwory okienne bez obramień. Elewacje boczne akcentowane gzymsem wieńczącym. Elewacja frontowa dziewięcioosiowa z trójosiowym centralnym ryzalitem zwieńczonym ścianką parawanową przerwana półokrągłym szczytem, elewacja poprzedzona tarasem. Elewacja tylna siedmioosiowa z trójosiowym ryzalitem, zwieńczonym ścianką parawanową z trójkątnym szczytem.

Łopiennik Nadrzeczny (we wpisie do rejestru zabytków jako Łopiennik Górny): kościół paraf. pw. św. Bartłomieja Apostoła, w gran. cmentarza kościelnego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/189;

Kościół zlokalizowany w południowej części wsi, w pobliżu szosy Lublin – Zamość. Teren wokół kościoła ogrodzony, obsadzony robinią akacjową, lipami, klonami, jesionami.

Kościół został wzniesiony w latach 1909-1912 według projektu Józefa Piusa Dziekońskiego w stylu neogotyckim. Kościół orientowany, murowany z cegły ceramicznej na zaprawie cementowo-wapiennej, wzniesiony na fundamentach z kamieni wapiennych. W celu wzmocnienia wież oraz ścian wtórnie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

zastosowano stalowe belki i pręty oraz beton. Kościół z zewnątrz nie tynkowany. Kościół na rzucie krzyża łacińskiego, z trójnawowym korpusem, z transeptem, nieco węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, po bokach prezbiterium prostokątna kaplica oraz zakrystia, od zachodu wejście z dwiema kwadratowymi w rzucie wieżami. Bryła rozczłonkowana, z wysokim halowym korpusem poprzedzonym od frontu dwiema wysokimi wieżami stojącymi w osi naw bocznych. Do transeptu od wschodu przylega trójbocznie zamknięte prezbiterium, po bokach którego niższe kaplica i zakrystia oraz przylegające do nich pięcioboczne przedsionki – kruchty. Bryła zamknięta dwuspadowymi wysokimi, strzelistymi dachami o zróżnicowanych wysokościach, wieże nakryte ostrosłupowymi hełmami zwieńczonymi iglicami. Fasad trójosiowa, symetryczna, złożona z dwukondygnacyjowej części środkowej z portalem na osi mieszczącym główne wejście, flankowane przysadzistymi kolumnkami z roślinnymi kapitelami. Nad portalem wielkie ostrołukowe okno z ceglany maswerkowym wypełnieniem z witrażami, po obu stronach czterokondygnacyjne bliźniacze wieże z wielouskokowymi szkarpami. Elewacje boczne opracowane analogicznie: elewacje korpusu nawowego czteroosiowe podzielone trójkondygnacyjowymi szkarpami, z ostrołukowo zamkniętymi otworami okiennymi, z ceglany maswerkowymi ramami, szerokim parapetem przechodzącym w gzyms podokienny, powyżej otworów okiennych fryz z ceglanych krzyżyków, zwieńczone profilowanym gzymsem kostkowym. Elewacje transeptów jednoosiowe, symetryczne, flankowane szkarpami. Elewacje prezbiterialna przesłonięte dobudówkami zakrystii i kaplicy i przedsionkami, elewacje absydy przeprute ostrołukowymi otworami okiennymi o ceglany maswerkach, powyżej okien fryz z przeplatających się ostrosłupów, zwieńczone gzymsem kostkowym.

Łopiennik Górny: cmentarz wojenny z I wojny światowej. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/393;

Cmentarz usytuowany jest przy drodze Lublin - Zamość, założony na rzucie krzyża łacińskiego, ogrodzony murem z cegły pokrytym dachówką, z bramą wejściową, powierzchnia cmentarza 55 arów. Jest jednym z największych cmentarzy wojennych z lat I wojny światowej, na którym pochowanych jest 2250 żołnierzy trzech armii. Przy bramie wejściowej umieszczona jest tablica informacyjna: „TEREN CMENARZA WOJSKOWEGO Z OKRESU I-EJ WOJNY ŚWIATOWEJ W MIEJSCOWOŚCI ŁOPIENNIK GÓRNY, ZAŁOŻONY W ROKU 1915. ILOŚĆ POCHOWANYCH OGÓŁEM 2250 W TYM ŻOŁNIERZY ARMII CARSKIEJ 750, ŻOŁNIERZY NIEMIEC AUSTR. 1500.” Dawne mogiły zatarte, obecnie wykonano symboliczną, zbiorową płytę z zachowanymi resztkami tablic. Na cmentarzu po stronie północnej w zbiorowych mogiłach pochowani zostali żołnierze armii rosyjskiej. W części środkowej, najszerszej pochowani zostali żołnierze armii niemieckiej – znajduje się tutaj obecnie cementowa płyta, w której zatopion 24 metalowe tabliczki z imionami i nazwiskami poległych żołnierzy. W części południowej pochowano żołnierzy armii austro-węgierskiej w 4 rzędach dużych zbiorowych mogił.

Nowiny: zespół dworsko-parkowy. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/220;

Zespół dworsko-parkowy w Nowinach założony został prawdopodobnie około 1880 r., w czasie gdy nastąpiło oddzielenie folwarku Nowina od Dóbr Krzywe. Folwark istniał już w latach 60-tych XIX w. a jego kolejnymi właścicielami byli Henryk Bielski, od 1871 r. Joanna z Przesmyckich Radziszewska, która nabyła folwark na publicznej licytacji, od 1877 r. Adam i Ludwika Lipińscy, od 1878 r. Eugenia Radolińska, która zapisała folwark Władysławowi Biernackiemu i nastąpiło wówczas rozdzielenie folwarku Nowina od Dóbr Krzywe. Wówczas to powstał budynek dworu i część zabudowań gospodarczych.

Zespół dworsko-parkowy zlokalizowany jest w pobliżu drogi Lublin – Krasnystaw, obecnie stanowi część zabudowy wsi Nowiny. Założony na rzucie prostokąta, wzdłuż osi północny-zachód – południowy-wschód, na lokalnym wyniesieniu opadającym w kierunku północno-zachodnim, teren był nieogrodzony, składa się z dwóch części: dworsko-parkowej w części południowej oraz zachowanej w stanie szczątkowym części gospodarczej od północy. Samo rozplanowanie części dworsko-parkowej nawiązywało do tradycyjnego ogrodu kwaterowego, z niewielkim udziałem zieleni o charakterze czysto ozdobnym. Kwatery zostały wyznaczone alejami lipowymi, aleją grabową i szpalerem grabowym. W centralnej części założenia znajduje się drzewostan o charakterze parkowym z kasztanowcem zwyczajnym, lipami drobnolistnymi i brzozą brodawkowatą. Za wjazdem do części parkowej znajduje się gazon z pomnikową lipą drobnolistną pośrodku oraz budynek dworu.

Zespół dworsko-parkowy jako dominująca skupina zieleni na niewielkim zboczu odgrywa ważną rolę w otaczającym go krajobrazie.

Olszanka: pałac i park, stajnia cugowa. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/402

Pierwsze wzmianki o założeniu dworskim w Olszance pochodzą z 1661 r., kiedy zostały spalone w trakcie wojny. W XVIII w. Olszanka należała do Dóbr Krzywe, których w 1792 r. właścicielem był Antoni Radziwiński. Na początku XIX w. Olszanka wchodziła w skład Dóbr Fajslawice, od których została oddzielona w 1851 r., wchodząc ponownie w skład Dóbr Krzywe. Pod koniec XIX w., w 1879 r. właścicielka Eugenia Radolińska zapisała w testamencie bratankowi Władysławowi Biernackiemu folwark Olszanka, który został oddzielony od Dóbr Krzywe i nowy właściciel wybudował pałac z częścią budynków gospodarczych. W 1895 Olszankę na publicznej licytacji zakupił Stefan Drojecki, w 1896 r. nowym właścicielem został Kazimierz Podbylski, który w tym samym roku odsprzedał majątek Janowi Siemiontkowskiemu, w którego rękach pozostawał do 1911 r. Następnym właścicielem był Eustachy Kowerski a od 1919 r. Edward Kałużyński, w którego rękach majątek pozostawał do 1944 r., do upaństwowienia. Po 1945 r. w pałacu mieściła się między innymi szkoła, spółdzielnia produkcyjna. Zespół przed II wojną światową stanowił jedną całość, wówczas droga z Olszanki obiegała cały zespół gospodarczy od południa i po okrążeniu kierowała się dalej w kierunku zachodnim, ku majątkowi Krzywe. Po wojnie zespół został podzielony lokalną drogą na dwie części: część na północny-zachód od drogi zajmuje część reprezentacyjna z pałacem a na południowy wschód dawny folwark

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

gospodarczy. Zespół zorientowany jest na osi północny-zachód – południowy-wschód, założony na terenie urozmaiconym pod względem siedliskowym. Przy jego rozplanowaniu wykorzystano walory naturalnej rzeźby terenu, prawdopodobnie autorem projektu był znany wówczas planista ogrodów Stefan Celichowski. Granicę północną założenia wyznacza rzeka Łopa z grupą stawów hodowlanych, południowo-wschodnią droga z Łopiennika Górnego, południowo-zachodnią szpaler lipowy. Centralną część założenia zajmuje ogród ozdobny z centralnie usytuowanym pałacem, wokół którego teren łagodnie opada w kierunku północnym. Całość kompozycji tworzą: dawna aleja dojazdowa od wschodu, w której niegdyś znajdowała się żeliwna brama zawieszona na murowanych słupkach zwieńczonych kielichami, podjazd z owalnym gazonem przed fasadą pałacu, otwarta przestrzeń-polana parkowa na planie prostokąta, aleja lipowa wyprowadzająca od północnego narożnika pałacu w kierunku grobli między stawami oraz szpaler pomnikowych lip drobnolistnych rosnących wzdłuż granicy południowo-zachodniej zespołu.

Pałac wzniesiony został prawdopodobnie około 1885 r., z białego kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej, obustronnie otynkowany. Budynek założony na rzucie prostokąta, bryła zwarta, podpiwniczona z niewielkim ryzalitem, od frontu poprzedzony dwukondygnacyjowym gankiem w osi i dwukondygnacyjowym portykiem kolumnowym w elewacji południowej; bryła pałacu zamknięta dachem czterospadowym. Elewacja frontowa (północna) symetryczna, siedmioosiowa z 3 osiowym piętrowym gankiem w osi, dwukondygnacyjowa, posadowiona na wysokim cokole; parter z prostym boniowaniem, wejście poprzedzone szerokimi wielostopniowymi schodami z cegły, z niskimi murowanymi balustradami. Elewacja ogrodowa pięciosiowa, symetryczna, dwukondygnacyjowa z portykiem na trzech osiach środkowych, portyk z kolumn toskańskich.

Żulin: pozostałości parku dworskiego. Nr rejestru zabytków województwa lubelskiego A/2.

Od 1883 r. dobra w Żulinie znalazły się ponownie w rękach Krasieńskich – na początku Ludwika Krasieńskiego a następnie jego córki Ludwiki z Krasieńskich, księżnej Czartoryskiej. W tym czasie powstała rezydencja dworska, założono park oraz folwark gospodarczy. W 1913 r. majątek kupił Nikodem Budny, a w 1927 r. Jan Nepomucen Budny. Po 1945 r. dobra zostały przejęte przez Skarb Państwa.

Pozostałości parku dworskiego z pocz. XIX w. z zabudowaniami folwarcznymi (owczarnia). Założenie parkowe (o pow. 2ha) o charakterze krajobrazowym z resztkami szpalerów drzew, przez środek biegnie aleja jesionowa.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Łopiennik Górny oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT.

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

MOCNE STRONY Gminy Łopiennik Górny	SŁABE STRONY Gminy Łopiennik Górny
• bogate zasoby kulturowe gminy: liczne zabytki sakralne i świeckie, cmentarze wojenne z I wojny światowej oraz zabytki archeologiczne • aktualna gminna ewidencja zabytków • istniejący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego z uregulowaniami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego • jednoznaczna struktura własności obiektów zabytkowych • ciekawa historia terenów leżących na terenie gminy mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich historii gminy (np. bitwy w okresie I wojny światowej) • kapliczki, krzyże przydrożne, których obecność uatrakcyjnia szlaki turystyki pieszej i rowerowej • opieka społeczności lokalnej nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi • duże walory przyrodnicze i krajobrazowe, stanowiące bodziec sprzyjający rozwojowi turystyki • planowane inwestycje podnoszące walory turystyczne gminy – zbiornik wodny Oleśniki • potencjał demograficzny, w tym dobrze rozwinięte szkolnictwo jako podstawa budowania konkurencyjności gminy i rozwoju przedsiębiorczości • istniejąca infrastruktura w postaci Gminnego Ośrodka Kultury w Łopienniku Górnym i Biblioteki Publicznej oraz wiejskich świetlic i ich udział w organizowaniu imprez kulturalnych • działające przy GOK w Łopienniku Górnym kapela Ludowa Łopieńczyacy, Zespół Polesie z Borowicy, Zespół Śpiewaczy z Woli Babki, których działalność wykracza poza teren gminy;	• niewykorzystanie nowej formy ochrony krajobrazu kulturowego polegającej na utworzeniu parku kulturowego • brak skutecznego systemu zachęt do podejmowania prac (adaptacyjnych, konserwatorskich) w obiektach figurujących w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru), zwłaszcza położonych na obszarach zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych, • niska skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego (znacznie niższa w stosunku do ochrony środowiska przyrodniczego) • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • niewystarczające działania związane z promocją gminy – brak zintegrowanego podejścia do turystyki • niewystarczająca promocja miejscowości i regionu • niedobór terenów publicznych, służących między innymi integracji społecznej, wypoczynkowi, • zły stan zabytków w posiadaniu gminy • uciążliwość przebiegającej przez gminę drogi Lublin - Zamość • ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji • wysoka stopa bezrobocia oraz zjawisko ukrytego bezrobocia, powodujące izolację społeczną i ograniczenie uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

• atrakcyjne środowisko przyrodnicze i krajobrazowe: Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszar Natura 2000 „Łopiennik”; dolina Wieprza z malowniczymi meandrami • potencjał dla powstania szlaków turystycznych dla turystyk rowerowej, pieszej, kajakowej • przewaga występowania bardzo dobrych warunków glebowych i wysoki potencjał rozwoju rolnictwa ekologicznego a na jego bazie gospodarstw agroturystycznych • cykliczne imprezy o charakterze kulturalnym - istnienie harmonogramu imprez o charakterze kulturalno-sportowym • dobra dostępność komunikacyjna ze stołecznym Lublinem oraz stolicą powiatu – Krasnymstawem, • w miarę dobry stan dróg powiatowych • oferta edukacyjna i liczne obiekty sportowe • rozwijająca się agroturystyka na bazie atrakcji przyrodniczo – kulturowych gminy • aktywni i skuteczni samorządowcy oraz przedsiębiorcy i aktywni mieszkańcy • przychylność władz samorządowych • wzrost wykształcenia i zamożności obywateli • przedsiębiorczość i powszechna zaradność społeczeństwa • brak uciążliwego przemysłu • wysoki poziom bezpieczeństwa (niski poziom przestępczości)	• brak powszechnego, taniego dostępu do internetu • rolnictwo podstawą gospodarki gminy przy bardzo małym udziale przemysłu i usług • brak ponadlokalnego punktu informacji turystycznej • brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej • Niewystarczające wykorzystanie potencjału krajobrazowego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji • brak obsługi zaplecza turystycznego • niska aktywność społeczna mieszkańców • brak zainteresowania tradycją i folklorem ze strony młodzieży, • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej • brak systemu informacji gminnej (tablic kierujących do obiektów) • kształtowanie nowej zabudowy wsi, bez uwzględniania tradycji budowlanej • postępująca degradacja obiektów w gminnej ewidencji zabytków, szczególnie tradycyjnej architektury ludowej • brak środków finansowych na renowację i utrzymanie • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na barki właścicieli • prawo dysponowania własnością a zapewnienie publicznego dostępu do zabytków
SZANSE	ZAGROŻENIA
• integracja europejska i możliwość pozyskanie funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 na dalszy rozwój • możliwość odpisów podatkowych w programie „Polski Ład” za inwestycje w zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków • projektowany zbiornik „Oleśniki” z dużym potencjałem na rozwój turystyki wodnej, na przykład kajakowej • liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe służące zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym	• Obawa samorządu przed utworzeniem Parku Kulturowego jako formy ograniczającej swobodę inwestowania • Projektowany zbiornik wodny Oleśniki • Udokumentowane złoża piasków, których eksploatacja jest zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego oraz grozi zniszczeniem stanowisk archeologicznych • Wyludnianie się obszarów wiejskich wskutek ujemnego przyrostu naturalnego oraz emigracji ludzi młodych do większych miast lub za granicę • Pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego (związane m.in. z brakiem zatrudnienia, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu właściwej opieki społecznej i

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

• pełne wykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki • wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury (turystyka kwalifikowana, np. rowerowa, nordic-walking, a także wypoczynek sobotnio-niedzielnny dla mieszkańców miast: • postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego • dostęp do informacji i zasobów sieciowych • duża otwartość młodych mieszkańców na nowe techniki przekazu medialnego • uczestniczenie gminy w Lokalnej Grupie Działania Krasnystaw Plus, Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Krasnegostawu, • możliwość atrakcyjnej oferty turystycznej, w tym wypoczynku weekendowego dla ośrodków miejskich Krasnegostawu, Rejowca, Chełma • pozyskiwanie inwestorów, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej • rozwój bazy sportowej, promowanie kultury fizycznej • poprawa infrastruktury technicznej • ożywienie polityki kulturalnej • kultywowanie tradycji, świadomość tożsamości lokalnej • budowa szlaków, ścieżek rowerowych i pieszych • możliwość wykorzystania walorów terenów leśnych oraz Wieprza • poprawa zdrowotności lasów • rozwój rolnictwa ekologicznego • możliwość współpracy z sąsiednimi gminami w celu podejmowania wspólnych inicjatyw, na przykład w ramach Lokalnej Grupy Działania „Krasnystaw Plus” • promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych, sportowych itp. • istnienie strony internetowej dla promocji gminy • możliwość stworzenia kompleksowej spójnej i nowoczesnej polityki informacyjnej władz gminy • w społeczności gminnej istnieje coraz większa świadomość ochrony środowiska • wykorzystanie funduszy unijnych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 w celu dofinansowania sektora turystycznego, funkcji uzdrowiskowej oraz rozwoju ponadregionalnych produktów turystycznych,	medycznej dla osób starszych), zjawisko wykluczenia cyfrowego • Polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji • Ograniczone środki budżetu i rosnące zadłużenie gmin i powiatu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych • Niedorozwój usług i infrastruktury dla rozwoju turystyki • Niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego • Negatywny wpływ skutków kryzysu gospodarczego • niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • skomplikowane procedury o ubieganie się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne • zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkująca zmianą systemu wartości • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik Górny wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019–2022.

W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Łopiennik Górny został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łopiennik Górny na lata 2024-2027:

„Dalsze wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Łopiennik Górny w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej;

Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych;

Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

W związku z pandemią COVID-19 (koronawirusem) pojawiły się problemy i wyzwania, związane przede wszystkim z ochroną zdrowia i życia ludzi, ale także z ochroną dzieł sztuki i zabytków, z którymi wcześniej nie mieliśmy do czynienia. W wielu instytucjach zaistniała konieczność podejmowania akcji dezynfekcyjnych / dekontaminacyjnych. Stosowane do tego środki, mające na celu uchronienie przed zachorowaniem człowieka, są niestety nieobojętne dla dzieł sztuki. Poniżej podajemy odnośnik do strony internetowej, zawierającej informacje dotyczące rekomendacji i postępowania w przypadku dekontaminacji obiektów zabytkowych i zawierających zabytkowe obiekty.

<http://www.mng.gda.pl/wp-content/uploads/2020/04/Dekontaminacja-MNW.pdf>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi			
Kierunki działań:	Działania:	Odpowiedzialni za realizację, współdziałający	Źródło finansowania
1. Ochrona nieruchomego dziedzictwa materialnego	stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych (obecne studium zawiera listę obiektów, które obecnie nie istnieją)	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
	prorowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych na terenie cmentarzy wojennych z I wojny światowej w Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadrzecznym oraz zabytkowej zieleni należącej do Gminy Łopiennik Górny w Olszance, Żulinie	Gmina Łopiennik Górny,	
	Opracowanie „Planu ochrony zabytków gminy Łopiennik Górny na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
	Zainicjowanie i Uchwalenie przez Radę Gminy zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków Gminy Łopiennik Górny	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
	W porozumieniu ze Starostą Powiatu Krasnostawskiego czytelne oznakowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków województwa lubelskiego - forma oznakowania oraz treść zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy Budżet Starostwa Powiatowego
	dbanie aby w nowopowstających dokumentach planistycznych respektowano zapisy Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Łopiennik Górny w zakresie ochrony krajobrazu	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

	pozyskiwanie informacji na temat obiektów ujętych gminnej ewidencji zabytków – w cyklach najrzadziej dwuletnich - o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych.	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków ujęcie ich w gminnej ewidencji,	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
2. Ochrona zabytków ruchomych	ujęcie problematyki ochrony zabytków ruchomych w Planie ochrony zabytków gminy Łopiennik Górny na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych z uwzględnieniem zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	
3. Ochrona zabytków archeologicznych	ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem wskutek eksploatacji kopalin (piasku) oraz przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali poprzez akcje informacyjne na stronach internetowych gminy, w których znalazłoby się pouczenie o niszczeniu stanowisk i grożących za to sankcjach karnych;	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	objęcie nadzorem miejsc eksploatacji kopalin (piasku) poprzez akcję informacyjną o prawnym wymogu poinformowania LWKZ lub wójta gminy o odkryciu zabytków archeologicznych i konieczności wstrzymania prac eksploatacyjnych	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
	upublicznianie w lokalnych publikatorach, na stronach internetowych informacji o odkryciach archeologicznych w celu kreowania właściwych wzorów zachowań wobec materialnych pozostałości dziedzictwa kulturowego,	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
4. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	przeprowadzenie prac o charakterze konserwatorskim, mające na celu odnowienie cmentarzy wojennych w Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadzeczonym (możliwość wykorzystania funduszy rządu Austrii) w oparciu o istniejące plany archiwalne	Gmina Łopiennik Górny,	Budżet Gminy
	stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

	zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych		
	dokumentowanie w postaci rejestracji występów kapeli Ludowej Łopieńczyacy, Zespołu Polesie z Borowicy, Zespołu Śpiewaczego z Woli Babki, z archiwizowaniem pozyskanych dokumentacji, publikowanie treści pieśni wykonywanych przez zespoły śpiewacze, ewentualne wydanie płyty z nagraniami zespołów śpiewaczych	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN
5. Pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru	dokumentowanie w postaci zbierania relacji, wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”, możliwość zorganizowania konkursu fotograficznego o tematyce „ginące zawody”, „tradycyjne zajęcia mieszkańców”;	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN
	Wykorzystanie stron internetowych Gminy do popularyzacji tradycji i lokalnego folkloru poprzez publikację treści pieśni, przyspiewek, wywiadów ze starszymi mieszkańcami gminy	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich	Budżet Gminy
	promocja i wspieranie twórczości ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej - zwyczaję całoroczne na wsi, przyspiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne – poprzez dalszą opiekę nad kapelą Ludową Łopieńczyacy, Zespołem Polesie z Borowicy, Zespołem Śpiewaczym z Woli Babki	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich,	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN
	wypromowanie lokalnego produktu kulinarnego na przykład w formie konkursu podczas obchodów uroczystości gminnych: Dożynek Gminnych - w celu promowania Gminy na imprezach gminnych, powiatowych, wojewódzkich	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich, LGD	Budżet Gminy Dotacje LWKZ,
Cel 2:			
Kształtowanie tożsamości regionalnej			
1. Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu na różnych poziomach nauczania	Zainicjowanie i wspieranie przedsięwzięć mających na celu publikacje na stronach internetowych gminy spuścizny materialnej i niematerialnej regionu, organizowanie lekcji z zapraszaniem starszych mieszkańców jako opowiadających o dawnych zwyczajach obrzędowych, okolicznościowych, świątecznych, skanowanie zdjęć z archiwów rodzinnych mieszkańców gminy dokumentujących historię gminy, poszczególnych wsi, rodzin itp),	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

	inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, bibliotekach – np. wystawy fotografii pochodzące ze zbiorów rodzinnych które zostały zeskanowane w ramach akcji skanowania starych zdjęć	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN
2. Kształtowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje,	organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy – na przykład zorganizowanie na stronach internetowych gminy konkursów z historii miejscowości gminnych, miejsc uwiecznionych na starych zdjęciach, itp	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	Czytelne oznakowanie dróg dojścia do cmentarzy wojennych, do najcenniejszych zabytków w Gminie, na przykład wytyczenie ścieżki edukacyjnej upamiętniającej szlak I wojny światowej na terenie gminy, zamieszczenie opisu ścieżki na stronie internetowej	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne LGD „Owocowy Szlak”	Budżet Gminy
3. Wykorzystanie pamięci historycznej do integracji społeczności lokalnej i popularyzacji dziedzictwa kulturowego	w przypadku pojawienia się inicjatywy zewnętrznej pomoc w organizowaniu inscenizacji z udziałem grup rekonstrukcyjnych ważnych wydarzeń historycznych - bitwy w okresie I wojny światowej, tradycje żołnierzy „wyklętych”	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Łopiennik Górny i jej jednostek organizacyjnych	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN,
	pomoc w organizowaniu wydarzeń plenerowych związanych z promocją kultury ludowej, związanych z promocją tradycyjnego rzemiosła, zwyczajów dorocznych: na przykład inscenizacja żniw z użyciem dawnych narzędzi	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Łopiennik Górny i jej jednostek organizacyjnych	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN,
Cel 3:			
Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy			
1. Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

2. Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne LWKZ	Budżet Gminy
Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych			
1. Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	poinformowanie właścicieli obiektów zabytkowych na temat pozyskiwania nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. programy ochrony zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków pomocowych Unii Europejskiej,	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	
2. Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju przemysłów kultury i czasu wolnego	wspieranie rozwoju turystyki kulturowej, wiejskiej, sentymentalnej, tematycznej – np. archeologicznej – poprzez udostępnianie stron internetowych gminy organizatorom takich akcji;	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Łopiennik Górny i jej jednostek organizacyjnych	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy
	współpraca z organizatorami turystyki oraz zagospodarowania czasu wolnego działających lub zamierzających działać na terenie gminy	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Łopiennik Górny i jej jednostek organizacyjnych	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy
3. Tworzenie pasm turystyczno–kulturowych	promocja na stronach internetowych gminy szlaków turystyki kulturowej w oparciu o historię i wydarzenia na terenie gminy Łopiennik Górny, na przykład: bitew i wydarzeń z okresu I wojny światowej,	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	
	promocja na stronach internetowych gminy ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm, na przykład szlakiem kapliczek i krzyży przydrożnych, szlakiem mogił upamiętniających historię terenów gminy Łopiennik Górny	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

4. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach historycznych	w przypadku pojawienia się inicjatywy zewnętrznej pomoc w organizowaniu inscenizacji ważnych wydarzeń historycznych	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Łopiennik Górny i jej jednostek organizacyjnych	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN,
--	---	--	---

Cel 5:
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy

1. Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	Promocja i popularyzowanie na stronie internetowej gminy dobrych praktyk w zakresie rewitalizacji zabytków, dokumentowania zabytków	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	
2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości	szersza prezentacja kapeli Ludowej Łopieńczy, Zespołu Polesie z Borowicy, Zespołu Śpiewaczego z Woli Babki”, publikowanie treści pieśni wykonywanych przez zespół folklorystyczny oraz wokalny	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	prezentacja informacji na temat tradycyjnych form budownictwa regionu, jego folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, publikowanie treści zapomnianych już tradycyjnych pieśni itp. na stronach internetowych gminy		

Cel 6:
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

1. Promocja istniejących szlaków kulturowych jako istotnych działań dla promocji gminy	w ramach portalu internetowego gminy opracowanie i prowadzenie zakładki tematycznej dotyczącej istniejących szlaków kulturowych z informacją, na temat bazy noclegowej, gastronomicznej, dostępności dla osób niepełnosprawnych	Gmina Łopiennik Górny, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
--	---	---	--------------

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Łopiennik Górny stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

1. **instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych**
 - aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
 - budowa parków kulturowych,
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
2. **instrumentów finansowych**
 - m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
3. **instrumentów koordynacji**
 - m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z Austriackim Czarnym Krzyżem w sprawowaniu opieki nad cmentarzami wojennymi w Łopienniku Górnym, Łopienniku Nadrzecznym;
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
4. **instrumentów społecznych**
 - działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
5. **instrumentów kontrolnych**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Łopiennik Górny.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- prowadzenie analiz porównawczych i tematycznych, przygotowywanie raportów ukazujących stopień realizacji Programu;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2028-2031.

Nazwa celu	Wskaźnik
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	1. Liczba zabytków nieruchomych w rejestrze zabytków i ewidencji. 2. Czy sporządzono Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy? 3. Liczba obiektów, w których wykonano zabezpieczenia przed kradzieżą, pożarem, zalaniem 4. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków i terenów chronionych, które zostały oznakowane 5. Liczba obiektów wymagających remontu, rewaloryzacji 6. Wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru 7. Ilość i wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiektach będących w ewidencji gminnej 8. Liczba wydanych zaleceń konserwatorskich w procesach realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne, nadzory konserwatorskie) 9. Liczba akcji informacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych 10. Liczba prac pielęgnacyjnych na grobach i cmentarzach 11. Liczba wizytacji obiektów wpisanych do GEZ 12. Liczba uzupełnień w GEZ

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej	1. Liczba inicjatyw kulturalnych w sferze opieki nad zabytkami (konkursy, wystawy, inscenizacje) 2. Liczba dotacji dla stowarzyszeń i grup nieformalnych na projekty dotyczące promocji tradycji lokalnych
Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	1. Liczba konkursów i nagród związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego 2. Liczba stowarzyszeń i związków działających na rzecz lokalnego dziedzictwa kulturowego
Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	1. Liczba wystaw stałych i czasowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy 2. Liczba tras rowerowych, ścieżek przyrodniczych propagujących dziedzictwo kulturowe i zasoby przyrodnicze gminy
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	1. Liczba artykułów, publikacji na stronach internetowych Urzędu Gminy zainicjowanych przez władze samorządowe 2. Liczba akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego: 3. Liczba akcji edukacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych dotyczących zasad konserwatorskich
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	1. Czy wprowadzono zakładki sprofilowane w ramach portalu internetowego Gminy? 2. Liczba akcji propagujących szlaki kulturowe i ich tworzenie 3. Liczba akcji promujących turystykę kulturalną o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym 4. Liczba wspólnych akcji promocyjnych regionu z sąsiednimi gminami 5. Liczba współorganizowanych plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych, filmowych.

Obowiązek kontroli wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zmianami):

Art. 87:

5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Od roku podatkowego 2021 obowiązuje tak zwany Polski Ład, to jest plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19, w którym wprowadzono korzystne rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych.

Ulga jest skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych, którzy ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone.

Właściciel lub posiadacz zabytku, jeżeli posiada tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu lub stosunku zobowiązaniowego na okres nie krótszy niż 10 lat może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków województwa małopolskiego. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
15. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
16. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

LWKZ zajmuje się wyłącznie dystrybuowaniem środków z budżetu RP przyznanych mu przez Wojewodę Lubelskiego.

Dotacja może być udzielona również przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- ❖ Samorząd Województwa Lubelskiego.
- ❖ Miejskiego Konserwatora Zabytków.
- ❖ Samorządy Gmin.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005 r.) Programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowane są:

Program „Dziedzictwo kulturowe”:

priorytet „Ochrona zabytków”, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- rewitalizacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewitalizacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również **dotacje na badania archeologiczne**, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że bieżące programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej ulegają zakończeniu wraz z końcem 2020 roku, należy więc oczekiwać na informacje dotyczące ich kontynuacji bądź powstaniu nowych programów w ramach nowej perspektywy budżetowej Unii na lata 2021-2027.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 poz. 713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

Bibliografia

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r**
(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
2. **Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej**
(t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2512)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

3. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>
4. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>
5. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2022 r. poz. 503) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>
6. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2021 r. poz. 2351) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>
7. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2553) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>
8. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2022 r. poz. 916) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>
9. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2023 r. poz. 344) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>
10. **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji** (Dz. U. 2021 r. poz. 485). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>
11. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (Dz. U. poz. 774 ze zm.) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150000774>
12. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>
13. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>
14. **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>
15. **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁOPIENNIK GÓRNY NA LATA 2024 – 2027

- (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
16. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 571)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
17. **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych**
(Dz. U. 2023 r. poz. 70)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>
18. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
19. **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.**
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>
20. **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”**
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
21. **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.**
<https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoolecznego-2030-srks>
22. **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zarzadcow/opieka-nad-zabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
23. **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku**
<https://www.lubelskie.pl/aktualnosci/strategia-rozwoju-wojewodztwa-lubelskiego-do-2030-roku-przyjeta-przez-sejmik-wojewodztwa-lubelskiego/>
24. **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego**
<https://umwl.bip.lubelskie.pl/index.php?id=935>
25. **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019–2022**
<https://www.lubelskie.pl/file/2019/07/WPOZ-2019-2022-poprawki-po-opinii-LWKZ-na-ZWL-2-26-06-2019-1.pdf>
26. **Lokalna Grupa Działania „Krasnystaw Plus”**
<https://lgdkrasnystaw.pl/>
27. **Gmina Łopiennik Górny**
<https://www.lopiennikgorny.pl/>